

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK:
TOKAT İLİ YOKSULLUK ANALİZİ**

Hazırlayan
Fatih BELEN

İktisat Anabilim Dalı
İktisat Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. İlhan EROĞLU

TOKAT – 2017

TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK:
TOKAT İLİ YOKSULLUK ANALİZİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 29 / 12 / 2017

Jüri Üyeleri

İmzası

Başkan : Doç. Dr. İlhan ERÖĞLU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Türker SİMŞEK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mustafa SARKIM

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
..18/12/2017 tarih ve 55-30 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK
Enstitü Müdürü: .....Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. İlhan EROĞLU danışmanlığında hazırlamış olduğum “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Tokat İli Yoksulluk Analizi” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

29/12/2017

Fatih BELEN

İmza

İTHAF

Anne ve Babama...

ÖNSÖZ

“Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Tokat İli Yoksulluk Analizi” konusu, gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermek ve yoksulluğu ortadan kaldırmak amacıyla uygulanan çeşitli politikaların gelir dağılımını iyileştirmede başarısını ortaya koymak ve Tokat İli kentsel alandaki durumu tespit etmek amacıyla önemli bulunulmuştur. Bu tez çalışmam süresince benden tecrübesini, bilgisini ve en önemlisi samimiyetini esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. İlhan EROĞLU’na destek ve katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi arz ediyorum. Ayrıca tez çalışmalarım sürecinde benden desteğini esirgemeyen Fatih YETER’e ve hayatımın her alanında olduğu gibi çalışmalarımın her aşamasında her türlü desteği veren eşim Songül BELEN’e şükranlarımı sunarım.

Yazmış olduğum bu tezi her türlü olanaktan yoksun bırakılmış, zulme uğramış yoksul halklara armağan etmeyi kendime bir borç bilirim.

Aralık 2017

Fatih BELEN

ÖZET

Gelir dağılımı, belirli bir zaman diliminde belirli bir ekonomi yapısı içinde meydana gelen gelirin o ülkede yaşayan insanlar, insanlardan oluşan toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasındaki dağılımıdır. Yoksulluk ise elde edilen gelirin biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılayamama durumu olarak nitelendirilebilir. Küreselleşme olgusunun 80'li yıllarda ortaya çıkmasıyla birlikte gelir dağılımındaki dengesizlik ve yoksulluk sorunu Birleşmiş Milletler Örgütü'nce dünyadaki en önemli sorunlardan biri olarak kabul edilmiştir. Türkiye'deki gelir dağılımı sorunu kendini birkaç biçimde göstermekte ve sosyal ve ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir. En önemlileri emek ve tarım aleyhine gelişen fonksiyonel gelir dağılımı sorunu ile kişisel gelir eşitsizliği sorunudur. Örneğin milli gelirin dağılımında yüksek gelir gruplarınca büyük bir bölümün paylaşılması durumu refahın düşük gelir grupları arasında yayılmasını engellemektedir. Dolayısıyla hükümetler bu adaletsizliği gidermek amacıyla düşük gelir gruplarına ayni, nakdi veya sosyal yardımlarla destek sağlamakta, yüksek gelir gruplarına ise gelirleriyle orantılı vergi almaktadır. Uygulanan bu politikaların sayısal verilere nasıl yansıdığını yani gelir dağılımının ne derece adil olduğunu, yoksulluğun ne derece azaltılabildiğini ise rakamlar yardımıyla TÜİK tarafından yapılan araştırma sonuçları vermektedir.

Çalışmada Tokat İlinde kentsel alanda uygulanan anket neticesiyle karşılaştırmalar yapılmış, kentsel alanda yaşayan bireylerin gelirlerinin hangi aralıkta olduğu ve yoksulluk olgusunun kentsel alanda olup olmadığı rakamlar üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca karşılaştırmalı tablolar ile hane halklarının gelirlerini etkileyen faktörler arasındaki ilişki incelenmiştir. Tokat İl merkezinde yaşayan bireyler içerisinde açlık sınırı altında kalanların oranının (binde 26) Türkiye'deki (2016 yılı) açlık sınırı altında yaşayan bireylerin oranından (binde 15,6) yüksek olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de yoksulluk sınırı altında yaşayan bireylerin oranı %15,8 olarak tahmin edilirken, Tokat İl merkezinde bu oran %28,2 ile Türkiye ortalamasının üstünde çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Gelir Dağılımı, Tokat

ABSTRACT

Income distribution is the distribution of the income incurred within a certain economic structure in a given period of time among the people living in a country, social groups composed of people and the production factors. Poverty, on the other hand, can be characterised as the failure of income to meet minimum-level physical needs such as food, clothing, etc. required for the continuity of biological existence. With the emergence of the globalisation phenomenon in 1980s, the problem of imbalance in income distribution and poverty was accepted as one of the greatest problems in the world by the United Nations. Problem of income distribution manifests itself in a few forms and brings about social and economic problems. The most important problems are functional income distribution developing against labour and agriculture and personal income inequality. For example, the fact that great part of the national income is shared by high-income groups in the distribution prevents welfare from disseminating among low-income groups. Therefore, governments provide low-income groups with support through real, cash or social aids and receive taxes from high-income groups proportional to their income to eliminate such injustice. How these policies are reflected in the numerical data, that is, the degree of fairness of income distribution, and the degree to which poverty can be reduced are shown by the results of research conducted by TURKSTAT with the aid of figures.

In the study, comparisons were made between the results of the questionnaire applied in the urban area in Tokat province. Within which income range the individuals living in the urban are and whether the poverty occurrence is in the urban area or not were evaluated through numbers. In addition, the relationship between the factors affecting household incomes was examined with comparative tables. It was determined that among the individuals living in the city center of Tokat, the rate (26 per mille) of those under the hunger threshold was higher than the rate (15.6 per mille) of those under the hunger threshold in Turkey (in 2016). While it is estimated that the rate of individuals living under the poverty line in Turkey is 15.8%, in the city center of Tokat, this rate exceeded the Turkey average at 28.2%.

Key Words: Poverty, Income Distribution, Tokat

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
İTHAF	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: GELİR DAĞILIMI VE TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI YANSIMALARI	3
1.1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI.....	3
1.2. GELİR DAĞILIMI İLE İLGİLİ FARKLI YAKLAŞIMLAR	3
1.2.1. Fیزیokratların Gelir Dağılımı İle İlgili Düşünceleri	4
1.2.2. Klasiklerin Gelir Dağılımı İle İlgili Düşünceleri	5
1.2.3. Neo-Klasiklerin Gelir Dağılımı İle İlgili Düşünceleri	7
1.3. GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ	8
1.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	8
1.3.2. Kişisel Gelir Dağılımı	9
1.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı.....	10
1.3.4. Bölgesel Gelir Dağılımı	11
1.4. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI	12
1.5. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİNİ ÖLÇME YÖNTEMLERİ	14
1.6. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI GÖSTERGELERİ	20
1.6.1. Türkiye’de Yapılan Gelir Dağılımı Araştırmaları	21
1.6.2. Türkiye’de Türleri İtibariyle Gelir Dağılımı.....	22
1.6.3. Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı	22
1.6.4. Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	28
1.6.5. Türkiye’de Sektörel Gelir Dağılımı	30

1.6.6. Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımı	33
1.7. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	34
1.7.1. Emek Dağılımı	34
1.7.2. Servet Dağılımı	36
1.7.3. Faktör Fiyatları.....	37
BÖLÜM 2: YOKSULLUĞUN İKTİSADİ YÖNÜ: TÜRLERİ, ÖLÇÜLMESİ VE SEBEPLERİ.....	38
2.1. YOKSULLUK KAVRAMI.....	39
2.2. YOKSULLUK TÜRLERİ	40
2.2.1. Mutlak Yoksulluk – Görelî Yoksulluk	40
2.2.2. Objektif (Nesnel) Yoksulluk – Sübjektif (Öznel) Yoksulluk	42
2.2.3. Tüketim Harcamasına Göre Yoksulluk	42
2.2.4. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk	43
2.2.5. Kırsal Yoksulluk – Kentsel Yoksulluk	44
2.2.6. Kronik-Geçici Yoksulluk.....	45
2.3. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ	47
2.3.1. Alınması Gerekli Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı.....	47
2.3.2. Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı.....	49
2.4. YOKSULLUK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ.....	52
2.4.1. Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi	52
2.4.2. Yoksulluk Açığı Endeksi	52
2.4.3. Sen Yoksulluk Endeksi	53
2.4.4. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi.....	54
2.5. YOKSULLUĞU MEYDANA GETİREN NEDENLER	54
2.6. KÜRESELLEŞME İLE YOKSULLUK İLİŞKİSİ.....	57
BÖLÜM 3: YOKSULLUKLA MÜCADELE: TÜRKİYE VE ÜLKE ÖRNEKLERİ	60
3.1. TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞA GENEL BİR BAKIŞ	60
3.2. DÜNYADA VE OECD ÜLKELERİNDE YOKSULLUK.....	70
3.3. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELE	74
3.4. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUĞU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ	77

3.4.1. Demografik Faktörler.....	77
3.4.2. Ekonomik Faktörler	78
3.4.2.1. Ekonomik Büyüme.....	78
3.4.2.2. Enflasyon.....	80
BÖLÜM 4: TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ÜZERİNE BİR	
ARAŞTIRMA: TOKAT İLİ YOKSULLUK ANALİZİ	81
4.1. TOKAT İLİ SOSYOEKONOMİK YAPISI	81
4.2. TOKAT İLİNDE KENTSEL ALANDA GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK.	87
4.2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	87
4.2.2. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi	88
4.2.3. Araştırma Sonuçlarının Güvenirlilik Analizi (Cronbach’s Alpha) ve Çapraz Tablo	
Yöntemiyle Karşılaştırılması	98
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	119
KAYNAKLAR	123
ÖZGEÇMİŞ	132

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Çeşitli Araştırmalarda Gelir Gruplarının %20'lik Dilimler Göre Karşılaştırılması	24
Tablo 2: Türkiye'de %20'lik Grupların Gelirden Aldığı Paylar, 2006-2013	26
Tablo 3: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelir Dağılımı (2005-2015).....	29
Tablo 4: Sabit Fiyatlarla GSYİH Ana Faaliyet Kolları Payları - 1998 Temel Fiyatlarıyla	31
Tablo 5: İstihdamın Sektörel Dağılımı, Türkiye, 2004-2013	32
Tablo 6: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2005-2015.....	62
Tablo 7: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranı, Türkiye, 2006-2015	65
Tablo 8: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Hanehalkı Tipine Göre Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranı, Türkiye, 2014-2015	67
Tablo 9: Hanehalkı Fertlerinin İşteki Durum ve Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları, 2002-2009.....	69
Tablo 10: Günde 1,25 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Nüfus Sayısı (2005 SGP)*	71
Tablo 11: OECD Üye Ülkelerinde Gini Katsayısı Örnekleri, 2012 (Harcanabilir Gelir, Vergi ve Transferler Sonrası)	74
Tablo 12: Türkiye'de Üretim ve İstihdam (2005 – 2016)	79
Tablo 13: Ankete Katılan Kişilerin Yaşlarına Göre Dağılımı	89
Tablo 14: Ankete Katılan Kişilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	89
Tablo 15: Ankete Katılan Kişilerin Medeni Hallerine Göre Dağılımı	90
Tablo 16: Ankete Katılan Kişilerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	90
Tablo 17: Ankete Katılan Kişilerin Mesleklerine Göre Dağılımı.....	91
Tablo 18: Ailede Çalışan Kişi Sayısı	91
Tablo 19: Bağlı Olunan Sosyal Güvenlik Kurumu.....	92
Tablo 20: Ailenin Aylık Toplam Geliri	92
Tablo 21: Ailenin Aylık Mutfak Harcaması Tutarı	93
Tablo 22: Ailenin Gelir Grubu.....	94
Tablo 23: Ankete Katılan Kişilerin Konut Durumu	94
Tablo 24: Ankete Katılan Kişilerin Hanehalkı Sayısı	95
Tablo 25: Ankete Katılan Kişilerin Hanelerindeki Çocuk Sayısı.....	95

Tablo 26: Ankete Katılan Kişilerin Hanehalkı Türü	96
Tablo 27: Ankete Katılan Kişilerin Tokat İlinde İkamet Süreleri	96
Tablo 28: Ankete Katılan Kişilerin Otomobil Sahibi Olma Durumu	97
Tablo 29: Ankete Katılan Kişilerin Tatil Yapma Durumu	97
Tablo 30: Ailede Eğitim Alan Kişi Sayısı	98
Tablo 31: Anket Sorularının Cronbach's Alpha Değerleri	99
Tablo 32: Ankete Katılanların Cinsiyetleri ile Aylık Toplam Geliri Arasındaki İlişki	100
Tablo 33: Ankete Katılanların Öğrenim Durumları ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki.....	101
Tablo 34: Ankete Katılanların Meslekleri ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki	102
Tablo 35: Ankete Katılanların Hanelerinde Çalışan Kişi Sayısı ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki	103
Tablo 36: Ankete Katılanların Bağlı Bulunduğu SGK ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki.....	104
Tablo 37: Ankete Katılanların Medeni Durumları ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki	105
Tablo 38: Ankete Katılanların Yaşları ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki ...	106
Tablo 39: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Otomobil Sahipliği Arasındaki İlişki	107
Tablo 40: Ankete Katılanların Ev Sahipliği ile Otomobil Sahipliği Arasındaki İlişki .	108
Tablo 41: Ankete Katılanların Hanesinde Oturan Kişi Sayısı ile Hanehalkı Türleri Arasındaki İlişki.....	109
Tablo 42: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Ev Sahipliği Arasındaki İlişki	110
Tablo 43: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Mutfak Harcaması Arasındaki İlişki	111
Tablo 44: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Tatil Yapma Durumu Arasındaki İlişki.....	112
Tablo 45: Ankete Katılanların Öğrenim Durumları ile Meslekleri Arasındaki İlişki....	113
Tablo 46: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Algıladıkları Gelir Grupları Arasındaki İlişki	114

Tablo 47: Ankete Katılanların Gelir Grupları ile Çocuk Sayısı Arasındaki İlişki.....	115
Tablo 48: Ankete Katılanların Gelir Grupları ile Oturdukları Ev Türleri Arasındaki İlişki	116
Tablo 49: Ankete Katılanların Gelir Grupları ile Bağlı Bulunduğu SGK Arasındaki İlişki	117
Tablo 50: Ankete Katılanların Gelir Grupları ile Otomobil Sahipliği Arasındaki İlişki	118

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Lorenz Eğrisi	17
------------------------------	----

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Avrupa Ülkelerinde Gini Katsayısı, 2015	72
Grafik 2: Avrupa Ülkelerinde Yüzde Payları (p80/p20) Göstergesi, 2015	73

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
CBGE	Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi
CYÖ	Cinsiyet Yetkinlik Ölçümü
DB	Dünya Bankası
ĐİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
EAGÜ	En Az Gelişmiş Ülke
FAO	Gıda ve Tarım Örgütü
FGT	Foster-Greer-Thorbecke Endeksi
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
HPI	İnsani Yoksulluk Endeksi
IMF	Uluslararası Para Fonu
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
İGR	İnsani Gelişme Raporları
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	Satınalma Gücü Paritesi
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

GİRİŞ

İnsanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için üretim önemli olduğu kadar üretilen malların dağılımı da büyük öneme sahiptir. İktisadi okulların tamamı iktisat teorisi çerçevesinde gelir dağılımı konusu üzerinde durmuş ve gelir dağılımı modellerinde genelde fonksiyonel gelir dağılımı üzerinde çalışmışlardır. Gelir dağılımı teorileri piyasa dağılımı veya birincil gelir dağılımı üzerinde dururken, 1929 Ekonomik Krizle devletin ekonomide değişen fonksiyonu ile gelirin bir kesimden diğer bir kesime aktarılması yoluyla ikincil gelir dağılımı önem arz etmiştir. Bu çerçevede bakılırsa gelirin adil dağılımı sosyal devletin en önemli görevleri arasında yer edinmeye başlamıştır. Bu gelişmenin sonucunda, farklı ekonomik sistemlere sahip ve farklı gelişme düzeylerinde bulunan tüm ülkelerde, gelir dağılımının iyileştirilmesi, iktisat politikasının temel amaçları arasında yer almaktadır.

Gelir dağılımını etkileyen ve belirleyen faktörleri dikkate alırken, yoksulluk olgusu da göz ardı edilemez bir gerçektir. Gelir dağılımı, o toplumda yaşayan nüfusun tamamına ait dağılımı belirlediği için yoksulluktan daha geniş bir kavramdır ve bu iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Yani gelir dağılımının adil olmayışı nispetinde, yoksulluk da o kadar artarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluğun nitel ve nicel boyutları ülkeden ülkeye ve aynı ülke içerisinde değişse de tüm toplumların ortak sorunu yoksulluktur. Türkiye’de; özellikle 1980 sonrası yaygınlaşan yoksulluğun nedenleri ve boyutları, önceki dönemlerden farklıdır. Zira bu dönemde küreselleşme olgusunun güç kazanmasıyla gelirden alınan pay zengin ve yoksul arasında giderek artmıştır. Netice itibarıyla gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk, aynı zamanda küresel bir sorundur.

Gelir dağılımının adil olması ve yoksulluğun asgari düzeye indirilmesi ne kadar önemliyse bu amaçla uygulanan politikaların etkisi de o derece önem arz etmektedir. Nitekim ekonomik krizlerin yansımaları olarak gelir dağılımında bozulmalar meydana gelmiş, çalışanların ücretlerindeki reel kayıplar ve artan işsizlik sonucunda refah düzeyinde önemli düşüşler gerçekleşmiştir. Ayrıca kişisel gelir dağılımındaki adaletsizliğin yanı sıra bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları da artan bir sorun olarak bilinmektedir. Bu çalışma, Türkiye’de ve Tokat İlinde gelir dağılımı göstergelerine,

gelir dağılımında adaletsizliğe ve yoksulluğa sebep olan faktörlerin ve bunun neticesinde ortaya çıkan olumsuz tablonun ve hükümetlerce uygulanan politikaların ne derece etkili olduğunun tespiti ve bilinmesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Bu araştırmanın temel amacı Türkiye’de 2000’li yıllardan beri uygulanan hükümet politikalarının gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine yansımalarını araştırmak ve Tokat İl özelinde yoksulluk üzerine bir inceleme yapmaktır.

Çalışma dört temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, gelir dağılımı kavramı ve türleri, Türkiye’de farklı kurumlarca araştırılan gelir dağılımı sonuçları, gelirin yeniden dağılımı, gelir dağılımını ölçme yöntemleri ve gelir dağılımını etkileyen faktörler teorik çerçevede incelenecektir.

İkinci bölümde ise, başta yoksulluğun iktisadi yönü olmak üzere; yoksulluk kavramı ve türleri, yoksulluğun ölçülmesi, yoksulluk ölçüt yöntemleri, yoksulluğu meydana getiren sebepler, küreselleşme ile yoksulluk ilişkisine yer erilecektir.

Üçüncü bölümde ise; Türkiye’de yoksulluğa genel bir bakış, Dünyada ve OECD ülkelerinde yoksulluk, Türkiye’de yoksullukla mücadele, Türkiye’de gelir dağılımı ve yoksulluğu etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi yapılacaktır.

Son bölümde ise, Türkiye İstatistik Kurumu verileri kullanılarak ülke genelinde gelir dağılımı ve yoksulluk irdelenecektir. Ayrıca, TÜİK tarafından 2015-2016 yılı için açıklanan gelir dağılımı araştırma sonuçları ve yoksulluk sınırı değerleri üzerinden, Tokat ilinde gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine yapılan alan araştırması bulguları tartışılacaktır.

BÖLÜM 1: GELİR DAĞILIMI VE TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI YANSIMALARI

1.1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI

Gelir dağılımı; bir ekonomide belli bir dönemde üretilen tüm gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasında bölüşülmesidir (DPT, 2001: 3). Toplum içindeki bölüşümü ifade eden gelir dağılımı veya gelir farklılıkları geçmişten günümüze her dönem insanların ilgisini çekmekle birlikte yönetenler, yönetilenler ve filozoflar sürekli olarak böyle bir sorunla karşılaşmışlardır. Toplumların yönetime etkin katıldığı ve eşitlik bilincinin son derece güçlendiği çağımızda ise, bütün sistemlerin en mühim sorunu olarak gelir dağılımı gelmektedir (Aksu, 1993: 9).

Gelir dağılımındaki farklılıkların en aza indirilmesi, gelir seviyesinin artırılmasından daha önemli olduğunu vurgulayan Ricardo, Malthus’a yazdığı mektupta konunun önemini şöyle ifade eder (Alkin, 1995: 141):

“Size göre iktisat bilimi ulusal refahın artış nedenlerini araştırmaktadır. Bana göre ise iktisat; bu refah artışının üretime katılanlar arasında nasıl paylaşıldığını araştırmalıdır. Gün geçtikçe birinci tanımın boş ve aldatıcı, ikincinin ise bilimin gerçek amacını yansıttığına daha çok inanmaktayım.”

Bu bağlamda, bir ekonomide önemli olan konu, refah artışından ziyade onun nasıl bölüşüldüğüdür. Üretime katılan emek ve sermayenin, bu zaman zarfında meydana gelen değer artışını aralarında nasıl bölüşecekleri, çok yönlü ve karmaşık bir olgudur.

Bir piyasa ekonomisinde gelir dağılımı ile servet; miras kanunları, doğuştan kazanılan yetenekler ile eğitim imkânlarının dağıtımı, sosyal sınıflar arasındaki mobilité ve piyasanın yapısı gibi birçok faktöre bağlı bulunmaktadır. Bu faktörlerle ilişkili olarak, gelir dağılımı belli derecelerde olmak üzere eşit veya eşit olmayan bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu faktörlerle ilişkili olarak ortaya çıkan gelir dağılımı durumu, kimi iktisatçılar tarafından adil görülmele birlikte; kimine göre az adil ve diğerlerine göre ise daha adil sayılmaktadır (Musgrave,1958: 21; Aktaran: Şener, 2004: 21).

1.2. GELİR DAĞILIMI İLE İLGİLİ FARKLI YAKLAŞIMLAR

Gelir dağılımına ilişkin araştırmalar, içinde bulunulan toplumun sosyo-politik yapısını anlama, analiz etme ve açıklama olanağı vermektedir. Türkiye’de gelir

eşitsizliğinin boyutlarını ölçmeye ve eşitsizliğin azaltılması veya giderilmesine yönelik tedbirler almaya yardımcı olmak amacı doğrultusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) koordinasyonluğunda, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı hazırlamak üzere oluşturulan, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2001) bu çalışmalardan biridir. Bu rapor doğrultusunda; Gelir bölüşümü, gelir eşitsizlikleri ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasındaki ilişki durumunu, zengin ve yoksul kesimler arasındaki gelir değişkenliklerinin zaman içindeki değişimini, gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin sermaye birikimi, servet ve büyüme üzerindeki yansımalarını ve kaynak dağılımını ifade etmektedir. Gelir dağılımı politikalarının birincil hedefi gelirin incelenmesi ile aynı zamanda milli geliri oluşturan üretim faaliyeti içindeki sosyo-kültürel ilişkilerin ve dağılım ilişkilerinin bilinmesidir (DPT, 2001: 3).

Gelir dağılımı konusunda ilk görüşler klasik iktisatçılar tarafından öne sürülmüştür. Klasik iktisadın kurucularından Adam Smith, David Ricardo ve Karl Marx gelir dağılımı konusunda bazı önemli gözlem ve öngörülerde bulunmuşlardır. Şöyle ki Marx'a göre fakir sınıflar zamanla daha fakir, zengin sınıflar git gide daha zengin olmaktadır. Oysaki Neoklasik iktisadın kurucusu Alfred Marshall'a göre zengin sınıflar zamanla daha fakir, fakir sınıflar ise git gide daha varlıklı olmaktadır (Bedir, 2007: 31).

Genel hatlar itibariyle gelir dağılımı ile ilgili Fیزیokratlar, Klasik iktisatçılar ve Neoklasik iktisatçıların görüşlerini incelemek faydalı olacaktır.

1.2.1. Fیزیokratların Gelir Dağılımı İle İlgili Düşünceleri

Fیزیokratlar, gelir dağılımını makroekonomik düzeyde inceleyen ilk bilimsel okul mensuplarıdır. Fیزیokratlar, 18.yy ortalarında Fransa'da merkantilistlerin görüşlerinden uzaklaşan bir akımın temsilcileridir. Fیزیokratlar 1760-1770 arasında ün salmış, 1780'lerde ise unutulmuştur. Fیزیokratların gelir akımı fikrini belirten "İktisadi Tablo", yaratılan tarımsal ürünün sınıflar arasında dağılışını ve harcanışını gösteren bir şemadır (Alkin, 1981: 193). Fیزیokratlar bütün harcamaların, toplumun sınıfları arasında nasıl akım gösterdiği üzerinde önemle durmuşlardır. François Quesnay'a göre bu akım, toprak sahipleri sınıfı, çiftçiler sınıfı ve tüccar ve zanaatkârlar sınıfı arasında meydana gelmektedir. Fیزیokratlar, toplumda verimli sınıfın tarım sınıfı olduğunu diğer sınıfların ise, verimsiz sınıfa dâhil olduğunu savunurlar. Fakat bu arada ekonomiye

katkı bakımından faydalarını da inkâr etmezler. Bahsettikleri fayda net hasılanın el değiştirmesini kolaylaştırmalarıdır.

Toplam brüt hasılayı topraktan elde eden verimli sınıf (çiftçiler) diğer iki sınıfı besler. Fizyokratlara göre çiftçiler ve toprak sahipleri diğer sınıfların ürünlerini satın alarak bunun karşılığında bir miktar parayı piyasaya aktarırlar. Bu arada, çiftçiler emek ve sermayeyi kullanarak toprakta üretim yaparlar. Ürünün bir kısmını verimsiz saydıkları sınıfa verirler. Verimsiz sınıf bu ürünün değerine bir katkıda bulunmaz. Çiftçilerin piyasaya aktardıkları para, tarımsal ürünlerin karşılığı olarak çiftçilere dolayısıyla toprak sahiplerine geri döner. Bu alışverişlerde, verimli sınıfın verdiği şeyler kendisine mutlaka geri dönecektir. Bu nedenle fizyokratlar verginin verimli tek sınıf olarak gördükleri tarımdan alınmasını ve bu vergilerle yoksulluğun ortadan kaldırılabileceğini savunmuşlardır (Bedir, 2007: 32).

Bölüşüm açısından Fizyokratların önemi, üreticiler ve tüketiciler arasındaki ilişkiyi açıklamalarından kaynaklanmaktadır. Fizyokratlar tarımdan doğan gelirin nasıl bölüştüğünü açıklamaya çalışmışlarsa da bunu gerçek manasıyla ele alamamışlardır. Yaptıkları, felsefi bir ilkeye dayanarak, gelişmede tutulacak yolu, bu yol içinde gerekli gelir dağılımını kabaca göstermek olmuştur (Öney ve Kuruç, 1965: 34).

1.2.2. Klasiklerin Gelir Dağılımı İle İlgili Düşünceleri

Klasikler gelir dağılımının önemini kabul etmişler ve konu ile ilgili teoriler ileri sürmüşlerdir. Klasik iktisatçılar gelir dağılımını genel olarak ücret, faiz ve rant olarak üç faktörlü bir modelle incelemişlerdir. Klasik gelir dağılımı teorisinin büyüme ve gelir dağılımı modelini kuran David Ricardo'dur. Temel çıkış noktası Ricardo olan Marksist yaklaşıma da klasik gelir dağılımı teorileri arasında yer verilmektedir. Adam Smith, gelir dağılımını, üç büyük sınıf diye adlandırdığı emekçi, kapitalist ve toprak sahibi sınıflarının; gelirden ücret, rant ve kar paylarını nasıl elde ettiklerini incelemesi olarak ele almıştır. İşte bu noktada, Smith'in bakış açısı fonksiyonel gelir dağılımına bir yaklaşım ifade eder. Smith, elde edilen gelirin kapitalist bir düzende, bir kısmının sermayedara ve kalan kısmının da toprak sahibine dağıtılmasını savunmuştur. Daha sonraları ise, Joseph Alois Schumpeter buna bir dördüncü unsuru ekleyerek müteşebbisin karının fonksiyonel gelir dağılımındaki önemli yerini belirtmiştir (Çiftlikli, 1995: 23; Aktaran: Aras, 2012: 6).

Kötümser görünüşlü Ricardo modelinin arka planında 19.yy başlarında İngiltere'nin ekonomik koşulları ve sorunları yatmaktadır. Sanayi devriminin ilk aşamalarında sermaye birikimi ve tasarruflar hızla artmakla birlikte sanayi kesiminde teknik ilerlemeler istikrarlı bir şekilde üretime uygulanmaktaydı. Diğer taraftan tarım kesiminde ise verim yetersiz olmaktaydı. Ücret haddi en az geçim düzeyinde belirlenmiş olup, emeğin hemen hemen tamamı istihdama yönlendirilmiştir. Ricardo bu noktadan hareket ederek, büyüme sırasında nüfus ve istihdam arttıkça, tahıl talebinin ve tarımsal faaliyetin genişleyeceği fikrini ortaya atmıştır (Alkin, 1981: 194).

Karl Marx'ın kuramına göre gelir dağılımı genel hatlar itibarıyla Ricardo'nun artık ilkesine dayanır. Marx'a göre, sermaye ve emek olmak üzere üretimde iki tür sermayeden yararlanılmaktadır. Emek, üretim süreci içerisinde değerinden daha fazla bir değer meydana getirirken, sermayenin değerinde bir değişme olmamaktadır. Bu nedenle sermayeye bu sistemde değişmeyen sermaye denmektedir (Aktan ve Vural, 2002a: 4).

İktisadi yasalar Karl Marx'a göre, toplumların kronolojik ilerlemelerinin her aşamasında bu aşamayı karakterize eden üretimin toplumsal ilişkileri tarafından ortaya konulur. Tarihsel süreç içerisinde üretimin toplumsal ilişkileri değişim gösterdikçe iktisadi yasalar da değişime uğrar. Buna istinaden, klasik iktisatçılar tarafından benimsenen bütün zamanlarda ve her toplum tarafından geçerli olan evrensel boyutlara ulaşan yasalardan söz edilmesi mümkün değildir. Klasiklerin değindiği yasalar, ancak toplumların gelişmesinde bir aşama olan kapitalizme özgü üretim ilişkilerinden yola çıkılarak değerlendirilebilir. Gelişme düzeyi veya üretim biçimi ne şekilde olursa olsun, bütün toplumlarda başlıca toplumsal ve ekonomik faaliyet, bunun başlıca üretim faaliyeti ve temel üretim ilişkisi mülkiyet ilişkisine dayanmaktadır. Üretim bölüşümü belirlemektedir. Belirli üretim ilişkileri belli bir sınıf yapısını doğurmaktadır. Sınıflı toplumlardaki türlü üretim ilişkileri, dolaysız üreticilerce meydana getirilen artı ürüne el koymanın değişik mekanizmaları şeklinde ifade edilir (Selik, 1974: 41).

Karl Marx kapitalist sistemin meydana getirdiği gelir dağılımdaki dengesizliği ve adaletsizliği eleştirse de komünist ve sosyalist aşamalarında gelirin eşit bir düzeye çıkarılmasını ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin tamamen yok edilmesini öngörmez. Toplumunu oluşturan sınıflar, etnik gruplar neticesinde oluşan ya da siyasi ve sosyal güç

ve yetkilerin kullanılmasıyla oluşan eşitsizlikler ile piyasa ekonomisinin faaliyette bulunması neticesinde meydana gelen eşitsizlikler yok edilmelidir. Bunlarla birlikte, bazı doğal farklılıkların meydana getirdiği eşitsizlikler ile kişinin özel beceri ve bilgi edinmesi ile şahsi tercihlerinden doğan eşitsizlikler önlenemez ve meşru sayılabilir. Fakat şahsi özgürlüğü kısıtlayan, fertlerin potansiyellerini arttırmalarını kısıtlayan eşitsizlikler ortadan kaldırılmalıdır (Aktan ve Vural, 2002a: 6). Gelir dağılımıyla ilgilenen birçok bilim adamı, Marksist görüşün gelir dağılımı teorisine önemli düzeyde bir katkıda bulunmadığı görüşünü savunmuşlardır.

1.2.3. Neo-Klasiklerin Gelir Dağılımı İle İlgili Düşünceleri

Neo-klasik gelir dağılımı kuramı faktör paylarının tespitinden çok faktör fiyatlarının oluşumunu incelemektedir. Bununla birlikte Neo-klasik analiz, faktör payları konusunda da uygulanabilir. Neo-klasik teoride gelir dağılımı üretim fonksiyonunun özelliklerine bağlıdır. Ricardo teorisinde yalnız emek ile toprak arasındaki ikame imkânları üzerinde durulduğu halde Neo-klasik teori, ikame imkânlarını bütün faktörler için genelleştirmiştir. Neo-klasik gelir dağılımı teorisinin en çok eleştirilen yanı, faktör fiyatlarının sıra dışı ürün tarafından belirlenmekte olduğu görüşüdür. Çünkü piyasada herhangi bir faktörün fiyatı, son birim gelirden fazla olamayacağı açıktır. Ama Neo-klasik gelir dağılımı teorisi faktör fiyatlarının neden son birim ürünlerinin altında oluşamayacağı hakkında kesin bir kanıt ileri sürememiştir (Alkin, 1981: 196).

Neo-klasik ekonomi kuramı, emeğin ve sermayenin üretim fazlasından alacakları payın, bu faktörlerin üretime katkılarına ya da marjinal verimliliklerine göre tespit edilmesini öngörür. Bu kuram, piyasanın işleyişinde tam rekabet koşullarının geçerli olduğu varsayımına dayanmaktadır. Tam rekabetin bulunduğu koşullar, yalnızca ulaşılması hedeflenen bir düş özelliği yansıttığından teknik özellik bakımından ağırlığı olan Neo-klasik yaklaşım, gelir dağılımını açıklamada yeterli olamamaktadır. Bu olgu bilhassa, piyasa işleyişinin etkin olmadığı ya da mal ve hizmet üretiminde ileri teknolojilerin kullanılmamasıyla birlikte üretimde örgütlenmenin etkin olmadığı, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, çok fazla kendini göstermektedir (Kepenek ve Yentürk, 2005: 537).

1.3. GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ

Gelir dağılımı, bir ülke ekonomisinde belirli bir zaman diliminde üretilen millî gelirin; fertler, toplumsal gruplar, bölgeler ve üretim faktörü sahipleri arasında bölüşülmesini ifade etmektedir. Gelir dağılımı kavramını; millî gelirin kişisel, sektörel, bölgesel ve fonksiyonel dağılımını esas alacak şekilde dört değişik sınıfta tanımlama yapmak mümkündür (Çalışkan, 2010: 92). Gelir dağılımı türleri itibari ile fonksiyonel, kişisel, sektörel ve bölgesel olmak üzere dört ana başlıkta ele alınabilir.

1.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, üretim sürecinde meydana gelen gelirin, üretim faktörü sahipleri ve bunların mensup oldukları sosyo-ekonomik gruplar arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Farklı üretim faktörlerinin milli hasıladan aldıkları payları inceleyen fonksiyonel gelir dağılımı kavramı, milli gelir içindeki rant, ücret, faiz ve kar payları hakkında bilgi vermesi açısından önemli bir yere sahiptir. Fonksiyonel gelir dağılımdaki amaç, üretim faktörlerinin belirli bir zaman diliminde elde edilen geliri hangi oranda paylaştıklarının ortaya konulmasıdır (Kuştepe ve Halaç, 2004: 146).

Ekonomik etkinliği unsuru olan gelirler en genel düzlemde emek ve sermaye kesimleri şeklinde ayrılmaktadır. Emek ortaya koyan ücret ve maaş alırken, sermaye ortaya koyan kar, rant ve faiz elde etmektedir. Fakat bu tür bir çıkarım üretim sürecinde emek ve sermayenin ayrışma düzeyiyle doğru orantılı olmakla birlikte bu ayrışmanın belirgin olduğu gelişmiş ekonomilerde, toplam gelirin bu ayırım çerçevesinde ele alınması, ayrışmanın sınırlı kaldığı gelişmekte olan ülkelere göre çok daha kolay olmaktadır (Kepenek ve Yentürk, 2005: 545).

Fonksiyonel gelir dağılımına bakıldığında, bir ülke ekonomisinin gelişmişlik düzeyi hakkında oldukça sağlıklı bilgiler alınabilir. Ekonomik kalkınmanın başlangıç dönemlerinde gelişmiş ülkelerde milli gelir içerisinde tarım kesimi en büyük paya sahipken, gelişme düzeyi arttıkça ücretlilerin payında artış meydana gelmiştir. Aynı şekilde gelişmiş ülkeler açısından emek payının milli hâsıla içinde önemli bir yer edinmesinin sebepleri arasında işsizlik oranlarının düşük olması, ücretli nüfusun aktif nüfusa oranının yüksek olması ve verimlilik artışlarının ücretlere daha kolay yansıtılır olması sayılabilir. Gelişme eğiliminde olan ülkeler açısından teknolojinin yetersiz oluşu ve emek gücünün veriminin yetersizliği milli gelir içindeki emek paylarının azalmasına

yol açmaktadır. Aynı biçimde emek gücünün milli hâsıla içindeki payının az olması ise işgücünün bir bölümünün ücretsiz olarak çalışması, önemli bir oranının da şahsi hesabına çalışmasıyla birlikte firma ölçeklerinin küçük ve emek dışı gelirlerinin yüksek seviyede olmasıyla doğrudan ilgilidir (Bilen ve Yumuşak, 2000: 79).

1.3.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel veya bireysel gelir dağılımı; gelirin küçük ferdi birimler arasındaki dağılımıyla açıklanabilir. Bu birimler; fertler, aileler, tüketici grupları şeklinde izah edilmektedir (Boratav, 1995: 19). Bu dağılımda önemli olan husus; elde edilen gelirin kaynağı ve bileşimi değil, miktarı olmaktadır.

Bireylerin veya tüketici karar birimlerinin mutlak bir sürede elde ettikleri gelir miktarının tespiti için kişisel gelir dağılımına bakılır. Bu gelir dağılımı yardımıyla, tüketici grupları arasındaki gelir dağılımı dengesizliklerini belirlemek mümkün olmakla birlikte, kişisel gelir dağılımı ile fonksiyonel gelir dağılımı arasındaki farkları tespit etmek de olanaklı hale gelmektedir (Özbilen, 1999: 479).

Bireysel gelir dağılımında gelir eşitsizlikleri, şahısların ya da hanelerin gelirlerinin büyüklüğü nispetinde tespit edilir. Hane ya da bireysel gelirin dağılımı; gelir büyüklüğü dışında gelirin türüne, mesleklere, bölgelere, sosyo-ekonomik gruplara, sektörlere, eğitim durumlarına, yaş ve cinsiyete vb. göre sınıflandırılmaktadır. Bireysel gelir dağılımı araştırmaları, bir ülke içerisinde belirli bir zamanda meydana getirilen tüm gelirin bireyler veya haneler arasında nasıl dağıldığının ortaya çıkarılması, hanelerin sosyo-ekonomik yapılarında zamanla oluşan değişikliklerin tespit edilmesi açısından önemli çalışmalarlardır (DPT, 2001: 4). Bu bağlamda belirli bir zaman diliminde bir ülkede gelir paylaşımının adil olup olmadığı incelenmek isteniyorsa model alınacak gelir dağılımı türü bireysel gelir dağılımı olmalıdır.

Bireysel gelir dağılımında ülke toplam nüfusu eşit beş gruba ayrılır. Toplam nüfusun %20'sini temsil edecek olan her bir gruba düşen ulusal gelir hesaplanarak hanehalkının yüzde dağılımı ile gelirin yüzde dağılımı mukayese edilir. Hane mensuplarının toplumun hangi sınıflarını temsil ettiği belirsiz olduğundan, emekçiler, çiftçiler ve sermaye sahipleri gibi toplumu oluşturan çeşitli sınıflar arasında objektif bir dağılımı öngörmektedir. Bireysel gelir dağılımı ekonomik eşitsizliklerin nispeten iyi bir göstergesi olması özelliğiyle, en yüksek ve en düşük gelir grupları arasındaki eşitsizlik

derecesinin tespit edilmesini kolaylaştırır ve dağılımdaki bu eşitsizliğin sebepleri incelenir. En yüksek gelirli %20'lik grup ile en düşük gelirli %20'lik grubun milli gelirden aldıkları paylar arasında büyük bir fark oluşmuş ise gelir dağılımında eşitsizlik söz konusu olmaktadır (Aktan, 2002: 19-20).

Belli bir ülkede belli bir zamanda kişisel gelir dağılımının; gelir eşitsizliklerinin gözlenmesinde ve dolayısıyla sosyal güvenlik ve vergi mevzuatının şekillenmesinde etkili olduğu da ileri sürülmektedir. Böylece kişisel gelir dağılımının, siyasal çekişme ve tartışmalara malzeme sağladığı ve yine bu sebeple menfaat grupları tarafından kullanılabilirdiği görülmektedir. Böylece ekonomik ilerleme ve değişimin adalet yönünden değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bunun yanında çeşitli ülkelerde gelir eşitsizliklerinin karşılaştırılmasında ve farklı ülkelerin, farklı sistemlerin adalet ve ekonomik eşitsizlik açısından tartışılmasında kişisel gelir dağılımının önemli bir yer tuttuğu da dile getirilmiştir (Boratav, 1995: 21).

1.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı

İktisadi faaliyet kolları; tarım, hizmet ve sanayinin milli hasıladan aldıkları payların ortaya konulması sektörel gelir dağılımını ifade eder. Sektörel dağılım hesaplamaları yöntemi ile zaman içinde gelir dağılımında ortaya çıkan değişikliklerin hangi sektör kollarının lehine veya aleyhine değiştiği incelenir (Karluk, 2005: 69).

Sektörel gelir dağılımı aynı zamanda milli gelir içindeki kamu ve özel sektörlerin arasındaki dağılımı gösterdiği için ekonomik sistemin yapısı ve devletin ekonomiye müdahale derecesi hakkında bilgi verir. Gelirin büyük bir bölümü, özel mülkiyet yerine kamunun elinde ise bu bize sistemin genel yapısı ve işleyişi hakkında fikir verecektir.

Milli gelirin ekonomideki üretim sektörlerine ayrılması sektörel gelir dağılımı ile sağlanır. Diğer yandan sektörel gelir dağılımı, bir ülkenin ekonomik gelişimi hakkında bilgi vermekle birlikte ticaret, sanayi, tarım, hizmet ve diğer sektörlerin milli hasıladan aldıkları payları gösterir. Yıllar itibari ile inceleme imkânı veren bu dağılım, bir ülkenin endüstrileşme sürecindeki düzeyini ile birlikte ülkelere küreselleşme sürecinde hangi sektöre ağırlık vermesi ya da vermemesi gerektiği gibi konularda politika önerileri sunarak yol gösterir (Kuştepeli ve Halaç, 2004: 147).

1.3.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, ulusal ekonomide elde edilen toplam gelirin, coğrafi bölgelere göre dağılımını göstermekle birlikte o ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanların milli gelirden hangi oranda pay aldıklarını da yansıtır. Bölgesel gelir dağılımı, bir ülkenin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasındaki gelir farklılıklarını belirleme imkânı verir (Çalışkan, 2010: 93).

Bölgesel gelir dağılımı, gelir dağılımının bir alt bölümü olmakla birlikte bir ülkede görülen bölgesel dengesizlik ve ülkenin çeşitli bölgeleri arasındaki sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin tümünü ifade eder (Karluk, 1999: 83).

Bölgeler arasındaki sosyal ve ekonomik çarpıklıkların sebebi, geniş anlamda, bölgelerarasında ticaret, tarım, hizmet, sanayi, haberleşme, sağlık, ulaştırma, eğitim, demografik ve sosyal göstergeler açısından farklılıkların olmasıdır. Bütün bu farklılıkların meydana getirdiği sonuçlar bölgeler arasında gelir dağılımının da farklılık göstermesine sebep olmaktadır. Bu yüzden gelir dağılımındaki eşitsizliklerin tek başına ele alınmaması, buna neden olan sosyal ve ekonomik etkenlerin meydana getirdiği dengesizliklerin de ortaya konulması ve sonuçlarının değerlendirilerek çözüm yollarının buna göre bulunması gerekmektedir. Aynı zamanda her bir bölgenin kendi özelliklerini ve problemlerini tespit etme amacı ile özel çalışmaların yapılması, her bölgesinin sosyal ve iktisadi istatistiksel veriler oluşturularak bölgenin kendi özelliklerine uygun çözümler üretilmesi önem taşır (DPT, 2001: 28).

İktisaden kalkınmış ekonomilerde bölgelerarası kişi başına düşen gelirler arasındaki fark zamanla azalırken, az gelişmiş ekonomilerde bu fark artarak büyümektedir. Bu durumun şu şekilde izah edilmesi mümkündür: Bir bölgede ekonomi gelişme süreci içinde yer alıyorsa, diğer bölgelerdeki sermaye ve işgücü bu bölgeye doğru kayma eğilimindedir. Bu kaymaya yatırımların geriye doğru etkisi denir. İktisadi kalkınma tarihine bakıldığında Doğu Almanya'nın Batı Almanya'ya, Güney İtalya'nın Kuzey İtalya'ya, Doğu Anadolu'nun Batı Anadolu lehine fakirleşmesi, bu etkilerin klasik örneklerine rastlanır. Buna karşılık yatırımların ileriye doğru etkileri şu şekilde meydana gelir: Yatırım yapılan bölgelerde, öncelikli olarak gıda maddelerine ihtiyaç artar. Zira yatırım iş hacmini artırır. Yeni gelişen endüstriler, hammaddeye ihtiyaç duyarlar. Endüstri mamullerinin dağıtımını, yeni iş ortamları meydana getirir. Birinci

gruptaki etkilere az gelişmiş ülkeler, ikinci gruptaki etkilere ise kalkınmış ekonomiler bağlıdır (Özbilen, 1999: 476).

Yukarıda değinilen dört farklı gelir dağılımının her biri açısından birincil dağılım ve ikincil dağılım şeklinde ayırım yapılması da mümkün olmaktadır. Devlet ekonomide meydana gelen bu dört gelir dağılımını da maliye politikası aracılığıyla değiştirebilmektedir. Birincil dağılımda, belirli bir zaman zarfında piyasa sürecinin meydana getirdiği gelir dağılımı; ikincil dağılımda ise, devletin piyasa mekanizmasının işleyişine muhtelif araçlarla yaptığı müdahaleler neticesinde meydana gelen gelir dağılımı söz konusu olmaktadır.

1.4. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI

Bir toplumdaki en önemli sorunlardan bir tanesi, gelir dağılımındaki aşırı eşitsizliklerdir. Devletin görevi ise, eşitsizliği gidermek suretiyle toplumu oluşturan bireyler arasında adil bir gelir dağılımını sağlamaktır. Serbest piyasa ekonomisinde gelir dağılımındaki eşitsizlik kendiliğinden giderilemez. Bu nedenle, devlet ekonomiye müdahalede bulunarak, çeşitli ekonomik ve mali araçlar yardımıyla gelir dağılımındaki eşitsizliği gidermeye çalışmaktadır. Devletin bu amaçla ekonomiye müdahalede bulunması, gelirin yeniden dağılımı politikası olarak adlandırılır (Pehlivan, 2003: 372).

Gelirin yeniden dağılımı ya da başka bir deyişle ikincil gelir dağılımında, devlet bireylerin elde ettiği gelirlerden bir kısmını harç, vergi vb. isim altında biriktirir ve bu topladığı gelirleri kamu harcamaları adıyla yeniden dağıtır. Ülkelerin uygulamış oldukları gelir dağılımı politikaları bu aşamada devreye girmektedir. Gelir dağılımı politikalarının temel hedefi modern sosyal devlet anlayışına göre gelirin mutlak olarak eşit dağılımı yerine, toplumsal refahın maksimum düzeyde gerçekleştirilmesidir. Bu durum gelir grupları arasında maliye politikası araçları ile destekleme ve gelir aktarıcı politikaları uygulamayı zorunlu hale getirmektedir (Türkmen, 2002: 50).

Bir ülkede gelir dağılımının eşit dağılmaması halinde yeniden oluşan servetin hemen hemen tamamını yüksek gelirli elde edeceklerdir. Diğer taraftan, sanayileşmiş veya sanayisi gelişmekte olan piyasa ekonomilerinde üretim malları ve parasal sermayeyi sahip olan girişimcilerin geliri yüksek olmaktadır. Buna rağmen, genellikle bağımlı çalışan ya da küçük serbest meslek sahibi olan geniş halk gruplarının gelirleri, bunlara oranla, çok düşük seviyededir. Düşük gelirli kesimlerin ortalama ve marjinal

tüketim eğilimlerinin yüksek olması tasarruf ile birlikte servet birikiminin oluşmasını önlemektedir. Bu yüzden, servet dağılımı yüksek gelirli grupların lehine olacak şekilde bozulmaktadır. Bunun sonucunda, düşük gelir -düşük servet- tekrar düşük gelir kısır döngüsü sürekli yaşanmakta ve etkin bir yeniden dağılım tedbirlerinin alınmadığı piyasa ekonomilerinde servet artışının büyük bir bölümü, serveti yüksek kesimlere doğru kaymaktadır (DPT, 2001: 88).

Kamu harcamaları, devletin gelirin yeniden dağılımını sağlamak için kullanabileceği bir araç iken, tüm kamu harcamalarının asıl amacı gelirin yeniden dağılımını sağlamak değildir. Transferlerin ve vergilerin harcanabilir gelir üzerinde doğrudan etkisi bulunurken, diğer kamu harcamalarının yani devlet alımlarının harcanabilir gelir üzerindeki etkisi dolaylıdır. Çünkü devlet alımları ile öncelikle bir harcama veya yatırım yapılması daha sonra bu harcama veya yatırım sonucu oluşan hizmetten düşük gelir gruplarının yararlanması gerekir. Oysa vergi ve transferler, kişinin harcanabilir gelirini sırasıyla gider ve gelir kalemleri olarak doğrudan etkilemektedir (Demir Şeker, 2008: 19).

Devlet gelirlerinin harcanması sosyal politika amacına uygun olarak genellikle alt gelir grubunda bulunanlara yönelik bulunmaktadır. Ancak bu genellemelere rağmen olayın çok yönlü oluşu, etkilerinin kavranabilmesini güçleştirmektedir (Aksu, 1993: 83).

Gelir dağılımında eşitliğe yönelme, “tam eşitlik” anlamında gelirin dağılması değil en yüksek refahı sağlayacak şekilde dağılması anlamındadır. Gelişmiş toplumlarda var olan gelir eşitsizliğine karşın bu eşitsizliği ideale yaklaştırma yönünde bir çabayı devlet vergileme ve transfer yoluyla yerine getirebilmektedir. Gelirin piyasa dağılımı eşitliğe yakın gerçekleşmediğine göre bunun vergileme ve transfer yoluyla eşitliğe yaklaştırılması yerinde olacaktır. Nitekim gelişmiş ülkeler için yapılmış araştırmalarda devletin vergileme ve transfer politikaları sonucunda gelir dağılımında önemli ölçüde iyileşme sağladığını göstermektedir. OECD (1998)’e göre bir araştırmasına göre, örneğin Almanya’da 1994 yılında piyasa gelir dağılımına göre Gini katsayısı 0.44 iken, vergi ve transferler sonrasında 0.28’e düşmektedir. Benzer şekilde, vergi ve transfer politikaları ile Gini katsayısı Hollanda’da 0.42’den 0.25’e, Danimarka’da 0.42’den 0.22’ye düşmekte; gelir dağılımında yüzde 50’ye varan bir iyileşme sağlanabilmektedir.

Türkiye için 0.45 olarak verilen Gini katsayısı, vergi ve transferler sonrasındaki gelir dağılımına aittir ve piyasa dağılımına ilişkin hesaplama veri eksikliği nedeniyle yapılmasa da vergi ve transferlerin gelir dağılımında gelişmiş ülkelerdeki oranda bir iyileştirme sağlayamadığı söylenebilmektedir (Selim, 2001: 36).

Yukarıda tanımlanan dağılım türleri, ülkedeki gelir dağılımının ayrıntılı bir biçimde incelenmesini sağlar. Fakat gelir dağılımını yalnızca bu türlere göre incelemek yeterli olmayabilir. Ayrıca gelir dağılımının, mesleğe, yaşa, cinsiyete vb. göre de incelenmesi mümkündür. Bütün türlerin incelenmesi şüphesiz ki o ülkedeki karar verici mekanizmalar için zorunlu bir koşuldur fakat araştırmacının dikkat etmesi gereken nokta, araştırmanın amacına yönelik olan dağılım türünü veya türlerini tespit edilmesidir (Kuştepe ve Halaç, 2004: 147).

1.5. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİNİ ÖLÇME YÖNTEMLERİ

Çeşitli sosyal sınıfların hayat standartları ve yaşam koşulları arasındaki fark, eşitsizlik olarak tanımlanabilmektedir. Belirli bir orandaki nüfus diliminin milli gelirden aldığı pay ile aynı orandaki bir başka nüfus diliminin milli gelirden aldığı pay arasındaki farklılık ise gelir eşitsizliğini vermektedir Bireysel gelir dağılımları, farklı gelir büyüklüklerine veya gelir dilimlerine düşen birey, aile ya da tüketici birimi sayılarını gösteren frekans dağılımlarıdır (DPT, 2001: 5).

Bireysel gelir dağılımını tespit etmek için literatürde fazla sayıda ölçü kullanılmaktadır. Bu ölçülerden Gini Oranı, Değişim Aralığı, Varyans, Aralık Ölçüsü, Sapma, Göreli Ortalama, Standart Sapma, Atkinson Eşitsizlik, Değişim Katsayısı, Logaritmik Varyans, Lorenz Eğrisi, Yüzde Payları, ters U hipotezi ve Pareto α Katsayısı hakkında bilgi verilecektir. Bu ölçüler arasından en popüler yöntem Lorenz eğrileri yöntemi ve bu yöntem yardımıyla tespit edilen “Gini Katsayısı”dır (Karluk, 2002: 61).

Değişim Aralığı: Değişkenlik ile ilgili genel hatlarıyla fikir veren değişim aralığı ve bir serideki minimum gelir ve maksimum gelir arasındaki farkı izah eden bir ölçü birimidir. Bu ölçü, değişkenlikle ilgili sadece kabaca bir fikir vermekte ve serinin yalnızca iki uç değerini dikkate alarak arasındaki diğer terimlerin nasıl değiştiklerini göz ardı ettiği için eleştirilmektedir (Bolayır, 2007: 12).

Aralık Ölçüsü: Dağılımın iki ucundaki uç değerler olan en yüksek ve en düşük gelirler karşılaştırmaktadır. Aralık ölçüsü, bu iki düzey arasındaki farkın ortalama gelire oranı şeklinde tanımlanabilir. Eşitsizlik ölçütleri arasında en ilkel olan bu ölçüt, iki uç değer arasındaki dağılımı göz ardı ettiği için eleştirilmektedir (Karluk, 2002: 61).

Varyans: Değişmenin ortak istatistiki ölçüsü olmakta, mutlak farkların değerlerinin basit toplamının alınması yerine, bu farkların kareleri toplandığında ortalama uzaklaşan farkları şeklinde tanımlanır. Bu ölçüt gelir transferlerinin eşitsizlik üzerindeki etkisini hesaba katmakta ve ortalama gelir düzeyinden etkilenmekle birlikte ortalamaları çok farklı olan iki dağılımı karşılaştırmada kullanılmamaktadır. Diğer şeyler sabitken, daha yoksul bir bireyden daha zengin bir bireye yapılan gelir transferi her zaman için eşitsizlik ölçüsünü yükseltir. Bu özellik bir eşitsizlik ölçütü için önemli bir husus olmaktadır (DPT, 2001: 6).

Görelî Ortalama Sapma: Bir dağılımda uç değerleri incelemenin dışında da çeşitli analiz araçları bulunmaktadır. Bu araçlardan biri 'görelî ortalama sapma' dır. Dağılımdaki tüm gelir düzeylerini ortalama gelir ile karşılaştırır ve bütün farkların mutlak değerlerinin toplamı tespit edilip; bu farklar toplamı, toplam gelire oranlanırsa görelî ortalama sapma bulunur. Bulunan ölçüt ortalamasının aynı tarafında bulunan daha yoksul bir bireyden daha zengin bir bireye doğru yapılan gelir transferlerine karşı hiç bir şekilde duyarlı olmamasından dolayı eleştirilmektedir (Taşci, 2016: 25).

Logaritmik Varyans (Gelirlerin Logaritmalarının Varyansı): Yüksek gelirlilere nispeten düşük gelirlilerin gelir transferine daha fazla önem verilmesi hedeflendiğinde gelirler için logaritmik formun kullanılması gerekir. Zira gelir seviyeleri arttıkça, gelir seviyeleri farklarında daralmalar oluşmaktadır.

İstatistikte genel olarak geometrik ortalama farkların karesi alınmakla beraber, pek çok gelir dağılımı çalışması aritmetik ortalamasının logaritmasından farklar tarzında bir yaklaşım sürmektedir. Kullanılan ölçünün logaritmik olması küçük gelirlerin nispi olarak daha çok ağırlık taşınması neticesi anlaşılır. Logaritmik varyansta belli oranda bir gelirin düşük gelirli bir bireyin gelire eklenmesi ile aynı gelirin yüksek gelirli bir bireyin gelirinden çıkarılması durumuna nispeten daha çok bir düşme oluşturur. Bu ölçüt, öteki eşitsizlik birimlerine nispeten düşük gelirlileri daha çok dikkate almakta ve diğer yandan değişim katsayısı gibi ortalama gelir farklılıklarından

etkilenmediğinden gelir dağılımı mukayeselerinde bir sorun teşkil etmemektedir. Bu ölçü, ortalama gelirin altındaki ve üstündeki farkları tamamen yansıttığı için serinin tamamı ile ilgili olmaktadır. Bütün bunlar refah açısından eşitsizlik ölçüsü için tercih edilir niteliklerdir (DPT, 2001: 6).

Değişim Katsayısı: Bir serideki standart sapmanın, serinin aritmetik ortalamasına bölünmesi ve sonucun '100' ile çarpılması sonucu değişim katsayısı bulunur. Bulunan katsayısı ile birlikte standart sapmanın aritmetik ortalama içindeki payı bulunur. Bu katsayının, her düzeydeki gelirler arasındaki gelir transferlerine karşı hassas olmak özelliğine sahip olmasının yanında varyanstan farklı olarak ortalama gelirden ve ölçü biriminden bağımsız olduğundan devletlerarası mukayese etmede yararlanılabilir bir ölçü birimidir. Tüm gelirlerin eşit olması sonucunda değişim katsayısı '0' değerini alır (Taşci, 2016: 25).

Bu katsayıya; varyansın karekökü olarak bilinen standart sapmanın, ortalama gelir düzeyine bölünmesi ile ulaşılır. Buna istinaden, S standart sapmayı sembolize etmek üzere değişim katsayısı:

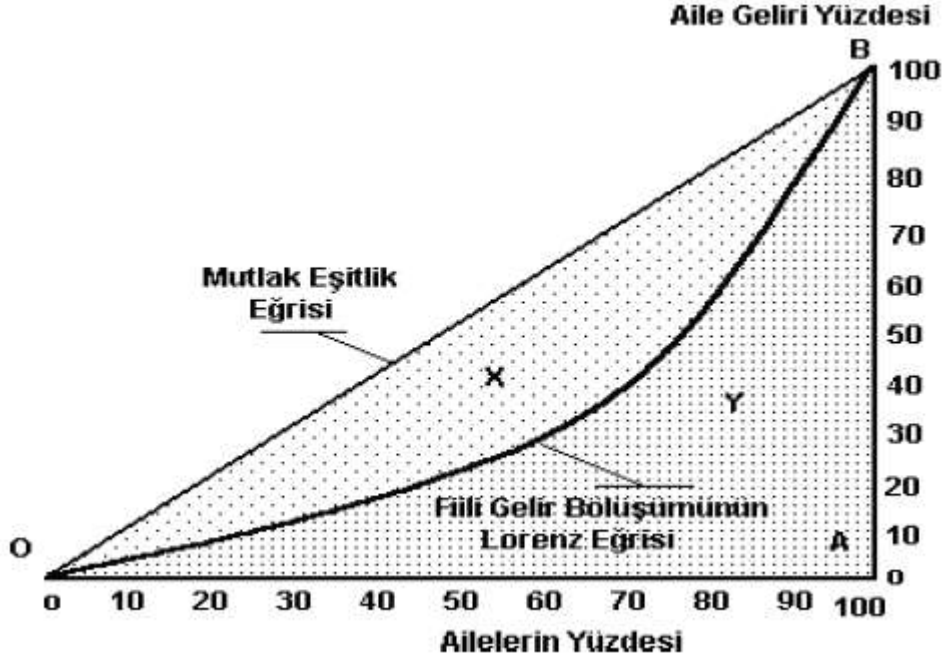
$$D = S / \mu$$

Değişim katsayısı '0' değerine doğru geldikçe, adil bir gelir dağılımı düzeyine yaklaşıyor demektir. Değişim katsayısı varyanstan farklı olarak ortalama gelir düzeyinden bağımsızdır ve her düzeydeki gelirler arasındaki gelir transferlerine karşı duyarlı olma özelliği vardır. Fakat gelir farkları büyük olduğu durumda transfer etkisini ölçmekte yetersiz kaldığı görülmektedir (Aktan ve Vural, 2002b: 15).

Standart Sapma: Terimlerin aritmetik ortalamalarında farklarının (sapmalarının) kareleri ortalamasını ifade eden ve dağılım ölçüsü olarak istatistiksel analizlerde sıkça kullanılan en yaygın ölçüdür. Üst gelir grubundan düşük gelir grubuna gelir transferi gerçekleştiğinde büyük değerdeki sapma azalırken, küçük değerdeki sapma artmaktadır. Bütün gelirlerin birbirine denk olduğu durumda ise standart sapma '0' değerini alır (Karluk, 2002: 61).

Lorenz Eğrisi: Amerikalı istatistikçi Max Otto Lorenz tarafından 1905 yılında geliştirilen grafik bir ülkedeki gelir dağılımı tespitinin birinci yolunu verir. Lorenz' in geliştirdiği grafikte, nüfusun-ailelerin yüzde kaçının; gelirin yüzde kaçını elinde bulundurduğu ortaya konulur. Bu doğrultuda nüfus örneğinin beş eşit parçaya bölünmekte

ve her biri nüfusun %20'sini temsil eden gruplar en fakirden en zengine olacak şekilde en fakir %20, ikinci %20, üçüncü %20, dördüncü %20 ve en zengin %20 şeklinde sıralanır. Son olarak ise her grubun gelirden aldığı pay hesaplanır (Ünsal, 2012: 712).

Kaynak: (Aktan ve Vural, 2002b: 20).

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Şekil 1'i incelediğimizde [OB] doğrusu üzerinde bulunan her noktada nüfus yüzdesi ile bu nüfusa karşılık gelen gelir yüzdesi birbirine eşittir. Milli gelirin bütün fertlere eşit bir şekilde dağıtıldığı, yani kişi veya hane halklarının nüfus içindeki yüzde paylarının gelirden aldıkları yüzde paylara eşit olduğu bu noktalardan oluşan ve her bir eksenle 45°'lik açı yapan [OB] doğrusu "mutlak eşitlik eğrisi" olarak nitelendirilir. OAB eğrisi ise milli gelirin eşitsiz bir şekilde en yüksek düzeyde dağıldığını yansıtır. [OB] doğrusunda bu iki eğri arasında yer alan diğer tüm eğriler Lorenz eğrisini verir ve milli gelirin dağılımı açısından doğabilecek farklı gelir bölüşüm olasılıklarını gösterirler. Lorenz eğrileri mutlak eşitlik eğrisine yaklaştıkça milli gelirin dağılımındaki eşitsizlik azalırken bu eğriden OAB eğrisine doğru uzaklaştıkça eşitsizlik artmaktadır (Aktan ve Vural, 2002b: 20). Dünya'da kişisel gelir dağılımının mutlak eşitlikten oldukça uzakta olduğunu söyleyebiliriz.

Gelir dağılımında eşitsizlik halinde, en alt gelir grubunda bulunan nüfusun en az gelire sahip yüzde yirmisi, toplam gelirin yüzde yirmisinden daha azını alırken, nüfusun en yüksek gelirli yüzde yirmisi toplam gelirin yüzde yirmisinden daha fazlasını alabilmektedir. Bu yüzden, fiili gelir dağılımını gösteren Lorenz eğrisi her zaman mutlak eşitlik eğrisinin altında yer almaktadır.

Gini Katsayısı: İtalyan istatistikçi Corrado Gini 1912 yılında gerçekleştirdiği yöntemle bir ülkede gelir dağılımı eşitsizliğini Lorenz eğrisinden faydalanarak değerlendirmenin bir başka yöntemini göstermektedir. Bu yöntemde Gini katsayısını, Lorenz eğrisi ile diyagonal arasında kalan alanın bu alan ile Lorenz eğrisinin altında kalan alanın toplamına oranı olarak tanımlayabiliriz (Ünsal, 2012: 712).

Gini katsayısı ülkeler arasındaki ya da bir ülkenin değişik bölgeleri arasındaki eşitsizliğin yıllar boyu değişimini izleyebilme olanağı sunar. Buna istinaden “Gini Katsayısı” eşitsizliği bir oranla göstermekte ve eşitsizliğin derecesini ölçen bir katsayı olmaktadır. Lorenz eğrisi yönteminde, Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan alana X (ki bu alan Şekil 1’de taralı olarak gösterilmiştir), mutlak eşitlik doğrusu hipotenüsü olan OAL ikizkenar üçgenin alanına da Y denildiğinde, X/Y oranı Gini katsayısını ifade etmektedir. Lorenz eğrisi aşağıya doğru sarktıkça, bir başka ifadeyle kişisel gelir dağılımında adaletsizlik arttıkça, X/Y oranı, yani Gini katsayısı artacaktır. Gini katsayısı ‘0’ ile ‘1’ arasında değişmekte, 1’e yaklaştıkça adaletsizliğin arttığını, 0’a yaklaştıkça adaletsizliğin azaldığını göstermektedir. O halde, katsayının büyümesi, adaletsizliğin arttığını ifade etmektedir. Katsayının bir olması, söz konusu ülkede mutlak eşitsizlik halini, sıfır olması ise mutlak eşitlik halini yansıtmaktadır (Dinler, 2014: 308).

Yüzde Paylar Analizi: Kişisel gelir dağılımını belirlemede kullanılan ve eşitsizlik ölçüleri arasında en açık olanı yüzde paylar analizidir. Bireysel gelir dağılımını ölçmede kullanılan bu analize göre, haneler %1’lik 100, %5’lik 20, %10’luk 10, %20’lik 5 gruba ayrılıp her grubun toplam gelirden aldığı paylar kıyaslanabilmektedir. Hane gelirlerine göre yüzde payların hesaplanabilmesi için haneler toplam harcanabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanır ve hangi yüzde paylar analizi uygulanacaksa haneler o sayıda gruba dağıtılır. Her yüzde gruba düşen harcanabilir gelir, toplam kullanılabilir gelire oranlanarak hanelerin gelirine

ilişkin yüzde payları tespit edilir. Bu analizde gelirin eşit biçimde dağıtılması için her grubun gelirden aldığı pay ile toplam nüfustan aldığı pay eşit olması gerekmektedir. Buna istinaden devletlerarası karşılaştırmalarda gelir sahipleri gelir düzeylerine göre beş eşit (%20'lik) gruba ayrılarak her bir grubun toplam gelir içindeki payının karşılaştırmalı olarak incelenmesi mümkün olmaktadır (Kubar, 2011: 233).

Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü: Gini katsayısı ve benzeri ölçüler gelir eşitsizliğine verilecek ağırlıklar konusunda gizli yargılar içermektedir. Farklı gelir dağılımlarını mevcut eşitsizlik ölçülerine göre sıraladığımızda sonuç olarak düzgün olmayan bir sıralama çıkabilmektedir. Bunun sebebi ise eşitsizliğe verilecek ağırlıkların ölçütten ölçüte değişiklikler içermesidir. Atkinson, bir sosyal refah fonksiyonu varsayarak bu ağırlıkların değer yargılarından bağımsız olmadığını savunarak değişik eşitsizlik ölçülerini bu sosyal refah fonksiyonuna göre yeniden sıralamakla uğraşmıştır.

Atkinson'a göre sosyal refah fonksiyonunda; toplumun eşitsizliğe verdiği değer sıfır (0) ile sonsuz (∞) arasında bir değer almaktadır. Bu değerın sıfır olması; toplumun gelir dağılımı karşısında duyarsız olduğu yani gelir dağılımına yeterince önem vermediğini, değerın sonsuz olması ise toplumun yalnızca düşük gelir grubundaki fertlerle ilgilendiğini yansıtmaktadır. Bu ölçü, gelirlerin eşit dağılması durumunda belirli bir zamandaki sosyal refah seviyesine ulaşabilmek için o zamanki toplam gelirin ne kadarlık bir kısmının yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. Atkinson ölçüsünü gelirin yeniden dağılımı sonrasında oluşan potansiyel kazançların bir ölçüsü olarak yorumlayabiliriz (DPT, 2001: 8).

Ters U Hipotezi: Simon Kuznets'in 1955 yılında geliştirdiği hipoteze göre, gelir seviyesinde yaşanan artış sonrası eşitsizlik önce artma eğiliminde sonrasında ise azalma eğiliminde olmaktadır. Bu ilişkiye ters U hipotezi olarak sembolize edilmekte ve gelir bölüşümü ve gelir düzeyini gösteren eğriye Kuznets eğrisi denilmektedir. Kuznets, bu ilişkiyi tarıma uyarlamakta ve tarımdan tarım dışı sektörlere olan istihdam akışıyla açıklamaktadır. Tarım dışı sektörlerdeki verimliliğin tarımdan fazla oluşundan dolayı ortaya çıkan göç nedeniyle ilk etapta üretim artacak ve gelir dağılımında eşitsizlik yaşanacaktır. Ancak görülen üretim artışının ilerleyen aşamalarında gelir dağılımı yeniden düzene girecektir (Kubar, 2011: 233).

Pareto α Katsayısı: Wilfredo Pareto'ya göre, milli gelirin aileler arasında dağılımı, çoğu toplumda piramit benzeri bir dağılımı yansıtır. Piramit zirvesinde, o toplumun en yüksek gelir düzeyine ulaşmış birkaç aile; piramidin tabanına doğru inildikçe, yani daha düşük gelir düzeylerine geldikçe genişleyen gruplar ve piramidin tabanında yani en düşük gelir grubunda, en yüksek sayıda aile mevcuttur. Pareto, bireysel kapasitelerdeki farklılıklar nedeniyle gelirin, bireyler arasında eşit bir biçimde dağılmayacağını öne sürmüştür. Bu bir yasa niteliğinde ve değişmez özelliğe sahiptir (Özdal, 2009: 29).

1.6. TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI GÖSTERGELERİ

Gelir dağılımı bir ülkede belirli zaman dilimlerinde üretilen gelirin bireyler, bireylerden oluşan gruplar veya üretim faktörleri arasında paylaşılması olarak ifade edilirken kişisel gelir dağılımı ise gelirin bireyler, aileler ve çeşitli tüketici faktörleri arasında paylaşılması olarak tanımlanabilir. Gelirin üretim faktörleri arasındaki dağılımını ise fonksiyonel gelir dağılımı ifade eder. Çoğunlukla iktisat teorisinde gelir dağılımı, birincil gelir dağılımı çerçevesinde incelenmiştir. Birincil gelir dağılımı olarak fonksiyonel gelir dağılımı, ikincil gelir dağılımı olarak ise kişisel gelir dağılımı şeklinde sınıflandırabiliriz. Çalışmamızın bu kısmında öncelikli olarak ülkemizde fonksiyonel, kişisel, bölgesel ve sektörel gelir dağılımının son durumu analiz edilerek bu analiz çerçevesinde gelir dağılımının bozulmasında ya da düzelmesinde etkili olan nedenler değerlendirilecektir.

Türkiye'nin gelir dağılımı, kendi kategorisinde bulunan ülkelerle karşılaştırıldığında, uzun zamandan itibaren önemli bir sorun teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Türkiye'nin yaşadığı gelir dağılımı sorunu birkaç biçimde kendini göstermektedir. En önemlileri emek ve tarım aleyhine gelişen fonksiyonel gelir dağılımı sorunu ile 0,45'ler düzeyindeki Gini Katsayı değeriyle Avrupa Birliği ortalamasından oldukça uzak kişisel gelir eşitsizliği sorunudur. Gelirin bölgesel dağılımı dikkate alınarak incelendiğinde bu sorun daha da derinlik kazanmaktadır. Öyle ki bu sorun, özellikle gelirin coğrafi dağılımdaki eşitsizlik nedeniyle yoksulluk sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Gelir dağılımı ve yoksulluğu azaltmak için devlet bazı yanlış politikalar uygulamış bu politikalar da sorunu daha da derinleştirmiştir. Türkiye ekonomisinde elde edilen birçok başarıya rağmen bu sorun halen önemini korumaktadır. Dolayısıyla bu

sorunu azaltmaya yönelik katkılar oldukça önemlidir. Bu katkıların en önemlileri, kamunun kaynak tahsis mekanizmalarının daha etkin kullanılması ve beşeri sermaye düzeyinin yükseltilmesidir (Bilen ve Yumuşak, 2006: 47). Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yola çıkılırsa, Türkiye'nin son 15 yıllık dönemdeki gelir dağılımını analiz ettiğimizde görünen tablo şu şekildedir: Gini katsayısı 2000 ve 2015 yılları arasında Türkiye geneli için 0,40 seviyelerinde gerçekleşmiş, bir başka deyişle, 15 yıllık süreçte aradaki yıllardaki küçük değişimler hariç bir değişiklik meydana gelmemiştir.

1.6.1. Türkiye’de Yapılan Gelir Dağılımı Araştırmaları

Türkiye’de 1933 yılında Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi tarafından gelir dağılımına yönelik ilk hanehalkı gelir ve tüketim anketi, Ankara ve İstanbul illeri için düzenlenmiş, memurların ve işçilerin ailelerine yönelik yapılmıştır. Bu çalışmayı 5 yıl sonra 1938 yılında 20 ili kapsayan diğer bir anket izlemiş, 15 yıl sonra 1953 yılında daha geniş ve bilimsel bir hanehalkı gelir-gider anket çalışması yapılmıştır. Eva Hirc Türkiye’de tarımsal gelirlerin 1951-1953 yılları arasında dağılımı üzerinde çalışmış ve Colombiya Üniversitesi’ne sunduğu doktora tezinde tarım kesimine yönelik bu çalışmaya yer vermiştir (Karluk, 1999: 74). Planlı kalkınma dönemine geçildikten sonra 1960 sonrasında gelir dağılımı araştırmaları artmıştır. Bunlar sırasıyla 1963, 1968, 1973, 2001, 2007 yıllarında DPT, 1986 da TÜSİAD, 1987, 1994 de DİE ve 2002-2016 yılları arasında da TÜİK tarafından yapılan araştırmalardır.

Türkiye’de bütün kalkınma planlarında belirtilen en önemli husus, gelir dağılımının adaletsiz olduğu ve iyileştirilmesi için politikaların uygulamaya konulması gerektiğidir. Özellikle 1980’li yıllar ve sonrası dönemde, yüksek enflasyon sorunu, gelirin artan düzeyde sabit gelirli kesimler aleyhine bozulmasına neden olmuştur. Adı geçen dönemde gelir dağılımının giderek daha eşitsiz bir görünüm kazanmasında başka faktörler de rol oynamıştır. Bunlardan en önemlisi, ekonominin bu dönemdeki yapısal dönüşümüdür. Liberal ekonomi politikası birçok şeyin yanı sıra kırsal kesimi de derinden etkilemiş ve tarım sektörü içinde zaten var olan eşitsiz dağılım, giderek bu sektördeki yoksulların kentlere akmasına neden olmuştur (Bilen ve Yumuşak, 2006: 50).

1.6.2. Türkiye’de Türleri İtibariyle Gelir Dağılımı

Türkiye Planlı kalkınma döneminden sonra hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) 1970’li yıllarda 1000 Dolar seviyesinden 2000’li yıllara 3000 Dolar, günümüzde Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre ise 10000 Dolar seviyesine gelmiştir.¹ Fakat önemli olan faktör gelirlerinde yaşanan bu artışın kitleleri hangi ölçüde etkilediğidir. İşte ekonomik gelişme ile ekonomik kalkınma arasındaki farklılık buradan kaynaklanmaktadır. Gelişmeyle birlikte eğer tüm kitleleri kapsayan bir refah dağılımı varsa ekonomik kalkınmadan bahsetmemiz mümkün olmaktadır.

Türkiye’de gelir dağılımı üzerinde itina ile durulan hatta daha da fazla durulması gereken sosyal ve ekonomik konulardan biridir. 1960 yılından itibaren hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında gelirin adaletsiz paylaşımı vurgulanmakta ve iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması tavsiye edilmektedir. Zira son 10 yıldır fiyatlarda görülen yüksek artışlarının yaşandığı Türkiye ekonomisinde gelirin dağılımında ve bölüşümünde, gelirin bireyler ya da haneler arasındaki dağılımı öncelikli duruma gelmiştir (DPT, 2001: 12).

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan hanehalkı gelir dağılımı göstergeleri ve diğer ilgili veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Hanehalkı gelir dağılımı araştırmaları, belirli bir zamanda meydana gelen gelirin, bireyler veya haneler arasında nasıl paylaşıldığının ortaya konulmasında ve hanelerin sosyo-ekonomik yapısında zaman içerisinde oluşan değişikliklerin tespitinde kullanılan önemli bir kaynak olmaktadır.

1.6.3. Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı

Bir ülkede belirli dönemler içinde üretilen gelirin kişiler arasında dağılmasını ifade eden kişisel gelir dağılımı yaş, eğitim, cinsiyet, meslek, sosyal gruplar, işteki durum ve bölgesel farklılıklar gibi karakteristik özellikler ile açıklanabilmektedir. Tespit edilen sonuçlar, insan sermayesine yapılacak yatırımların gelir eşitsizliğini düzeltici unsurları olacağını kanıtlaması açısından önem arz etmektedir.

¹ Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre Satınalma Gücü Paritesi ile Türkiye’nin kişi başına düşen milli geliri yaklaşık olarak 25.000 dolar seviyesindedir.

Ülkemizde 1963 yılında ilki olmak üzere, özellikle kişisel gelir dağılımının tespiti için değişik kurumlar tarafından birçok gelir dağılımı araştırması yapılmış veya yaptırılmıştır. Yapılan araştırmalarda, gerek çeşitli yöntemler kullanılması, gerekse farklı kurumlar tarafından yapılması nedeniyle sınırları belli ölçüde birbirinden farklılıklar içermektedir. 1987 yılı temel alındığında, ilgili yıla kadar yapılan farklı araştırmalarda söz konusu kesimlerin paylarında sınırlı bir düşme ve yükselme olmakla beraber, 1987’de Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yapılan gelir dağılımı araştırmasında, geliri en düşük %20’lik grup ile geliri en yüksek %20’lik grupların payları sırayla %5,2 ve %50 şeklindedir. 1987 araştırmasında elde edilen bulgular, 1963 yılı sonuçlarıyla mukayese edildiğinde; Türkiye’de, üst gelir gruplardan alt gelir gruplarına doğru sınırlı bir gelir aktarımı olduğu gözlenmektedir. Ancak 1987 araştırmasına göre gelir dağılımında oluşan bu düzelme, yine 1994 yılında DİE tarafından yapılan gelir dağılımı araştırması ile gelir dağılımının bozulma yönünde bir eğilim içine girdiği sonucunu göstermiştir. Zira 1994 yılındaki gelir dağılımı araştırmasına göre nüfusun en düşük gelir grubunu ifade eden %20’lik kesimi gelirden %4,9 oranında pay alırken, nüfusun en yüksek gelirlili grubunu ifade eden %20’lik kesimi gelirin %54’ünü almaktadır. Gelirin yoğunlaşmasını ifade eden Gini katsayısı ise, 1963 gelir dağılımı araştırmasında 0,55 iken, 1987’de ki araştırmada 0,43 ve 1994’teki araştırmaya göre 0,49 olarak bulunmuştur (Tablo 1).

1980’li yılların sonlarına yakın gözlenen sınırlı iyileşmede, vergi iadesi sağlanmasının, personel kanunundaki değişikliğin, toplu iş sözleşmeleri ile sağlanan ücret artışlarının, ücretliler ve diğer dar gelirliler yararına gelir vergisi oranının azaltılmasının etkisi olmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda yüksek enflasyon baskısı altında bastırılan ücret politikası ve iç ticaret hadlerinde tarım ürünleri aleyhine gelişmesi, aynı şekilde gelir dağılımının geniş halk kitleleri aleyhine bozulmasını kaçınılmaz duruma getirmiştir (Bilen ve Yumuşak, 2000: 78).

Tablo 1: Çeşitli Araştırmalarda Gelir Gruplarının %20'lik Dilimlere Göre Karşılaştırılması

Gelir Grupları	1963 DPT 1	1968 DPT 2	1973 DPT 3	1986 TÜSİAD 4	1987 DİE 5	1994 DİE 6	2006 TÜİK 7	2007 TÜİK 8	2008 TÜİK 9	2009 TÜİK 10	2010 TÜİK 11	2011 TÜİK 12	2012 TÜİK 13	2013 TÜİK 14	2014 TÜİK 15	2015 TÜİK 16
En düşük %20*	4,5	3	3,5	3,9	5,2	4,9	5,1	5,8	5,8	5,6	5,8	5,8	5,9	6,1	6,2	6,1
2. % 20	8,5	7	8	8,4	9,6	8,6	9,9	10,6	10,4	10,3	10,6	10,6	10,6	10,7	10,9	10,7
3. % 20	11,5	10	12,5	12,6	14	12,6	14,8	15,2	15,2	15,1	15,3	15,2	15,3	15,2	15,3	15,2
4. % 20	18,5	20	19,5	19,2	21,2	19	21,9	21,5	21,9	21,5	21,9	21,7	21,7	21,4	21,7	21,5
En yüksek % 20	57	60	56	55,9	50	54	48,4	46,9	46,7	47,6	46,4	46,7	46,6	46,6	45,9	46,5
Gini Katsayısı**	0,55	0,56	0,51	0,46	0,43	0,49	0,42	0,40	0,40	0,41	0,40	0,40	0,40	0,40	0,39	0,39

Kaynak: DPT, TÜSİAD, DİE, TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Not: Gelir referans dönemleri bir önceki takvim yılıdır.

* Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; “İlk yüzde 20’lik grup” geliri en düşük grubu, “Son yüzde 20’lik grup” ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

** Gini katsayısı 2004-2005 yıllarında hanehalkı kullanılabilir gelire göre, 2006 ve sonrasında ise eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelire göre hesaplanmıştır.

Gelir dağılımında 1973-1987 döneminde ortaya çıkan iyileşme, izleyen 1987-2002 döneminde devam etmemiştir. 1987 yılına kıyasla 2002 yılında tüm nüfus gruplarının gelirdeki payları yaklaşık aynı kalmış ve böylece 1987 yılında 0,43 olan Gini katsayısı 2001 Ekonomik Krizinin de etkisiyle 2002 yılında 0,44 olmuştur (Tablo 1).

Tablo 1’in incelenmesinden anlaşılacağı gibi, Türkiye’de 1963-1987 döneminde gelir dağılımında ortaya çıkan iyileşme, 2006-2015 döneminde yeniden başlamış ve nüfusun en zengin %20’sinin elde ettiği gelir %48,4’den %45,9 düzeyine düşerken, diğer dört kesimin elde ettiği gelir artmış ve böylece gelir dağılımında yeniden ciddi bir gelişme meydana gelmiştir. Böylece 2006 yılında 0,42 olan Gini katsayısı, 2015 yılında 0,39 değerine düşmüştür.

Türkiye’de gelir dağılımında meydana gelen gelişme 1963-2015 yılları itibariyle değerlendirilirse, söz konusu dönemde nüfusun en zengin %20’sinin elde ettiği gelir %57’den %45,9 düzeyine düşerken diğer dört kesimin elde ettiği toplam gelir %11,1

düzeyinde artmıştır. Böylece 1963 yılında 0.55 olan Gini katsayısı 2015 yılında 0.397 olmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 21 Eylül 2016 tarihinde yayınladığı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları eşitsizliğin olumlu yönde ilerlediğini göstermiştir. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre, en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, bir önceki yıla göre 0,6 puan artış ile %46,5 olurken, en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun payı 0,1 puan azalarak %6,1 olarak hesaplanmıştır. En yüksek %20'lik grubun gelirden aldığı paydaki %0,6'lık bir artış orta gelir gruplarından yüksek gelir grubuna aktarılmıştır. Gini katsayısı 2015 yılı sonuçlarına göre bir önceki yıla göre 0,006 puan artışıyla 0,397 olarak hesaplanmıştır (Tablo 1).

Tablo 2: Türkiye’de %20’lik Grupların Gelirden Aldığı Paylar, 2006-2013

Yüzde 20’lik Fert Grupları	Türkiye															
	Kent								Kır							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1. yüzde 20*	5,5	6,2	6,1	6	6,3	6,2	6,4	6,4	5,6	6,4	6,5	6,1	6,2	6,1	6,1	6,7
2. yüzde 20	10,3	11	10,7	10,7	11	10,8	10,9	10,9	10,2	11,1	10,8	10,9	11	10,9	11,2	11,4
3. yüzde 20	15	15,3	15,3	15	15,3	15,2	15,3	15,2	15,3	16	15,6	15,9	15,7	15,7	15,9	16,1
4. yüzde 20	21,8	21,2	21,9	21,1	21,6	21,5	21,3	21,1	22,6	22,3	22,5	23,1	22,8	22,5	22,8	22,6
5. yüzde 20*	47,5	46,2	46	47,3	45,7	46,2	46,1	46,4	46,3	44,2	44,5	44	44,3	44,8	44	43,3
Gini Katsayısı**	0,42	0,394	0,395	0,405	0,39	0,394	0,391	0,392	0,41	0,375	0,375	0,38	0,38	0,385	0,377	0,365

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006-2013

Not: Gelir referans dönemleri bir önceki takvim yılıdır.

*Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; “İlk yüzde 20’lik grup” geliri en düşük grubu, “Son yüzde 20’lik grup” ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

** Gini katsayısı 2004-2005 yıllarında hanehalkı kullanılabilir gelire göre, 2006 ve sonrasında ise eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelire göre hesaplanmıştır.

Tablo 2’de TÜİK tarafından yayınlanan Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçları verilmektedir. Tablo verileri incelendiğinde Türkiye’de 2006 yılında kent yerleşim yerlerinde hanehalkı kullanılabilir gelirine göre oluşturulan %20’lik hanehalkı gruplarından beşinci (son) gruptaki hane halklarının gelirden aldığı pay %47,5 iken birinci % 20’lik gruptaki hane halklarının gelirden aldığı payı sadece %5,5’dir. Buna göre son %20’lik grubun birinci %20’lik gruba oranı 8,6 kat olarak hesaplanmıştır. Aynı dönemde kırsal yerleşim yerlerinde ise bu oran 8,3 kat olarak hesaplanmıştır. 2013 yılına gelindiğinde kent yerleşim yerlerinde son %20’lik hane halklarının gelirden aldığı pay %46,4 iken birinci %20’lik hane halklarının gelirden aldığı pay sadece %6,4 dür. Buna göre son %20’lik grubun birinci %20’lik gruba oranı, 7,25 kat olarak hesaplanmıştır. Aynı dönemde kırsal yerleşim yerlerinde ise 6,5 kat olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2’de görüldüğü üzere; 2006-2013 yılları karşılaştırıldığında kent yerleşimlerinde beşinci (son) %20’lik grubun birinci %20’lik gruba oranı 8,6’dan 7,25 kata düşmüştür. Kırsal yerleşim yerinde ise bu oran 8,3’dan 6,5’e düşmüştür. Tablo 2’de görüldüğü üzere kentsel en zengin kesimin (beşinci %20) gelirden aldığı pay %1,1 oranında azalmış, kırsal yerleşim yerlerinde ise %3 iyileşme göstererek azalmıştır.

Toplumda gelirin adaletli dağılıp dağılmadığının belirlenmesinde kullanılan Gini katsayısı 0’a yaklaştıkça gelir dağılımında iyileşmeyi, 1’e yaklaştıkça ise adaletsiz bir gelir dağılımını ifade eder. Tablo 1 ve 2 de görüldüğü üzere 2013 yılında Türkiye geneli için 0,40 hesaplanan Gini katsayısı, kentsel yerleşim yerleri için 0,39 ve kırsal yerleşim yerleri için 0,37 olarak hesaplanmıştır. 2006 yılı incelendiğinde Türkiye geneli ve kentsel yerleşim yerleri için 0,42 iken kırsal yerleşim yerleri için 0,41 olarak hesaplanmıştır. Türkiye’de Gini katsayısının yıllar itibariyle seyri incelendiğinde 2006 yılında Türkiye geneli 0,42 olan Gini katsayısının 2013 yılında 0,40’a gerilediği Tablo 1’den anlaşılmaktadır. Bir başka gelir dağılımı ölçütü olan toplumun en zengin %20’sinin gelirine oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 göstergesi yıllar itibariyle Türkiye geneli için seyri Gini katsayısı ile benzerlik göstermektedir. 2006 yılında 9,5 olan bu oran 2013 yılında 7,7 seviyelerine gerilemiştir. Bu azalış gelir dağılımındaki düzelmenin en düşük gelirler lehine olduğunu yansıtmaktadır. Yukarıdaki analizlerden anlaşılacağı üzere Türkiye’de 2006-2013 yılları arasında gelir dağılımında nispi iyileşmenin olduğu görülmektedir. Bu iyileşme söz konusu yıllarda gelir dağılımındaki

eşitsizliği gidermek amacıyla uygulanan politikaların ne derece olumlu sonuç verdiğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Yukarıda da değindiğimiz gibi Gini katsayısındaki düşme eğiliminin devam etmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir fakat tek başına yeterli olmamakla birlikte katsayının değeri hala çok yüksek seviyededir.

Türkiye'nin mevcut gelir dağılımı tablosu Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Türkiye'deki gelir dağılımındaki iyileşmelere rağmen hala çok bozuk olduğu ve dolayısıyla da mutlaka daha da düzeltilmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Türkiye'de 2010 yılında 0.40 olan Gini katsayısı, Macaristan'da 0.24, Belçika'da-Danimarka-İsveç ve Çek Cumhuriyeti'nde 0.25, Slovakya'da 0.26, Finlandiya'da 0.27, Almanya'da 0.28, Avusturya'da 0.30, Polonya'da 0.32, İspanya, Fransa, İsviçre ve Hollanda'da 0.33, İngiltere ve İtalya'da 0.36 kadardır. Gelir dağılımındaki eşitsizlikte Türkiye (A.B.D gibi) Jamaika, Endonezya, Kırgızistan, Pakistan, Moldova, Tayland, Tunus ve Özbekistan gibi ülkelerin de gerisindedir (Ünsal, 2012: 722).

1.6.4. Türkiye'de Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Üretim süreci sonucunda oluşan hasılanın faktörler arasında paylaşılması fonksiyonel gelir dağılımını vermektedir. Bu gelir dağılımı türü, hasılanın ne kadarının kâr-faiz geliri, ne kadarının ücret-maaş geliri ve ne kadarının tarım geliri şeklinde dağılmasıyla ilgilenmektedir. Fonksiyonel gelir dağılımına bakılarak bir ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında sağlıklı bilgi edinilebilir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde, iktisadi kalkınmanın başlangıç dönemlerinde milli gelirden en büyük payı tarım kesimi alırken, gelişme düzeyi arttıkça ücretlilerin payının arttığı tespit edilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise milli gelir içerisinde tarım kesiminin payı önemli bir paya sahipken, ücretlilerin geliri, nispi olarak daha düşük kalmaktadır (Güçlü ve Bilen, 1995: 161).

Tablo 3: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelir Dağılımı (2005-2015)

Gelir Türleri	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Maaş-Ücret	39,1	40,8	39,7	41,9	42,9	43,7	44,8	46,5	48,3	49,1	49,7
Yevmiye	3,5	3,7	4	4,1	3,5	3,6	3,6	3,4	3,2	3,3	2,8
Müteşebbis	29,3	24,2	23,2	22,4	20,4	20,2	21,4	20,4	19,6	18,5	18,8
Tarım	9,5	7,1	6,4	6,2	5,4	6,4	6,8	6,8	6,4	5,3	5,0
Tarım Dışı	19,8	17,1	16,8	16,2	15	13,8	14,6	13,6	13,2	13,2	13,8
Gayrimenkul	2,8	3,1	4,1	4,4	5	4,2	3,9	3,5	3,3	3,3	3,3
Menkul Kıymet	2,6	6,1	7	4,2	5,3	4,5	3,8	3,3	3,1	2,9	2,6
Sosyal Transferler*	20,5	17,8	18,2	19,1	19,6	20,5	19,4	20	19,7	20,1	20,0
Haneler Arası Transferler	0	2,9	2,6	3,1	3,1	3,1	3	2,7	2,5	2,6	2,6
Diğer Gelirler	2,2	1,5	1,1	0,9	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK, 2005-2015 Yılları arası Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

Not: 1) Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

2) Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

3) Toplam gelire izafi kira dâhil değildir.

Türkiye’de eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirin 2005-2015 dönemindeki gelişiminin yer aldığı Tablo 3’de görüldüğü gibi, Türkiye’de ücret ve maaş gelirleri bu dönemde görece artış göstererek 2005’de %39,1 seviyesinde iken 2015 yılında %49,7 düzeyine ulaşmıştır. Bu çerçevede maaş ve ücret gelirlerinin yevmiye gelirleri de (%3,5 civarındaki) bir arada düşünüldüğünde ülke toplam gelirin neredeyse yarısına yakını aldığını belirtilebilir. Bu dönemde müteşebbis gelirlerinin ise görece azaldığı dikkati çekmektedir. Toplam müteşebbis gelirleri içinde tarım dışı müteşebbis gelirlerinin payının görece arttığı bu ortamda, toplam müteşebbis gelirleri 2005’de %29,3 iken 2006’da bir önceki yıla göre azalarak %24,2 düzeyine inmiştir ve daha sonra düzenli şekilde gerileyerek 2015’de %18,8 düzeyine inmiştir.

* Sosyal transferlere 2008 yılından itibaren emekli ikramiyesi ve kıdem tazminatları dâhil edilmiştir.

Diğer yandan gayrimenkul gelirlerinin genel olarak payında önemli bir değişme göstermediği görülmekte, 2005 yılında %2,8 oranında iken bu oran 2009 yılında %5'e çıkmış ve sonraki yıllarda sürekli azalarak 2015 yılında %3,3 oranına gerilemiştir. Menkul kıymet gelirlerinde 2005 yılında %2,6 olan oran 2007 yılında %7 oranına çıkmış ve sonraki yıllarda görece azalarak 2015 yılında %2,6 oranına düştüğü görülmektedir. Sosyal transferlerin 2005-2014 yılları arasında %20 oranında olduğu görülmektedir. Haneler arası transferlerin payı 2006 yılında %2,9 iken 2010 yılında %3,1 yükselmiş, 2015 yılında %2,6'ya gerilemiştir (Tablo 3).

TÜİK'in 2015 yılı hanehalkı gelir dağılımı araştırmasına göre de, Toplam gelir içinde en yüksek payı %49,7 ile maaş-ücret geliri alırken, ikinci sırayı %20,0 ile sosyal transferler, üçüncü sırayı ise %18,8 ile müteşebbis gelirleri almıştır. Sosyal transferlerin %93'ü emekli ve dul-yetim aylıklarından, müteşebbis gelirlerin ise %73,4'ü tarım-dışı gelirlerden oluşmuştur (TÜİK, 2016a).

2005-2015 dönemi gelir dağılımı bir bütün olarak incelendiğinde, toplam gelir içerisinde ücret ve maaş gelirlerinin payının artış göstermesi fonksiyonel gelir dağılımı açısından olumlu bir gelişme olarak görülebilir.

1.6.5. Türkiye'de Sektörel Gelir Dağılımı

Gelişmekte olan çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye'de de sektörel gelir dağılımında tarım aleyhinde gelişen bir dağılımın varlığı söz konusudur. Bu durumun başlıca nedenleri arasında, tarım ürünleri fiyatlarının sanayi ve hizmet sektöründe üretilen mal ve hizmet fiyatlarına oranla düşük seviyede kalması, tarım dışı sektörlerde çalışan işgücünün daha nitelikli olmasından dolayı daha yüksek seviyede ücret alması ve tarım sektöründe aile içinde ücretsiz çalışanlar ya da günlük olarak çalışanların düzenli ücret ya da maaş geliri elde edenlere göre dezavantajlı oluşu sayılabilir (Korkat, 2013: 45).

Tablo 4: Sabit Fiyatlarla GSYİH Ana Faaliyet Kolları Payları - 1998 Temel Fiyatlarıyla

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1998	12,5	32,5	51,9
1999	12,2	32	53
2000	12,2	31,9	53
2001	11,9	30,8	55,6
2002	12,2	30,3	54,8
2003	11,4	31	54,2
2004	10,7	31,7	54,5
2005	10,6	31,8	54,6
2006	10	32,8	54,7
2007	8,9	33,1	55,6
2008	9,3	32,5	56,5
2009	10,1	31,2	58,3
2010	9,4	32,5	57,5
2011	9,2	32,9	57,4
2012	9,3	32,8	57,7
2013	9,2	32,7	58,4
2014	8,8	32,9	59,1
2015	9,0	32,7	59,7

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler, 1998 - 2015

Türkiye ekonomisinde GSYİH içinde sektörlerin payının 1998-2015 döneminde gelişimin yer aldığı Tablo 4 incelendiğinde, GSYİH içinde tarımın payının hızla gerileyerek 1998’de %12,5 iken 2015 yılı itibariyle %9 oranına düşmüştür. Buna karşılık sanayide 1998-2010 yılları arasında önemli bir değişme gözlenmemiştir. Hizmetler sektörünün yıllar itibariyle seyrini incelediğimizde 1998 yılında %51,9 iken 2015 yılı itibariyle %59,7 oranında artış sağlayarak GSMH'deki payının %59,7 olduğu görülmektedir.

Tablo 5: İstihdamın Sektörel Dağılımı, Türkiye, 2004-2013

Yıllar	(Bin Kişi)				%		
	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
2004	19 632	5 713	4 885	9 034	29,1	24,9	46
2005	20 066	5 154	5 284	9 628	25,7	26,3	48
2006	20 423	4 907	5 465	10 051	24	26,8	49,2
2007	20 738	4 867	5 544	10 327	23,5	26,7	49,8
2008	21 194	5 016	5 682	10 495	23,7	26,8	49,5
2009	21 277	5 240	5 385	10 652	24,6	25,3	50,1
2010	22 594	5 683	5 927	10 985	25,2	26,2	48,6
2011	24 110	6 143	6 380	11 587	25,5	26,5	48,1
2012	24 821	6 097	6 460	12 264	24,6	26	49,4
2013	25 524	6 015	6 737	12 771	23,6	26,4	50

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, Eylül-2014

Tablo 5 istihdamın sektörel dağılımını vermektedir. İlgili verilere göre sektörel dağılım incelendiğinde Türkiye’de 2013 yılında hizmet sektörü toplam istihdam içerisinde %50 ile en yüksek payı almakta iken, sanayi sektörü %26,4, tarım sektörü ise %23,6 paya sahip olmaktadır. İstihdamın yıllar itibarıyla sektörel yapısı analiz edildiğinde, istihdamda yaşanan artışın sektörlere aynı şekilde yansımadağı, en büyük artışın hizmet ve sanayi sektörlerinde olduğu görülmekte bunun sonucunda tarımın toplam istihdamdaki payında düşüş yaşanırken sanayi ve hizmet sektörlerinde artış izlenmiştir. Tarım sektörüne bakıldığında 2007 yılına kadar istihdamda düşüş yaşanırken izleyen 2008-2011 yıllarında artış izlenmiş, 2012 yılından itibaren tekrar düşüş eğilimine girmiştir. 2004’de %29,1 olan istihdam payı, 2013’de %23,6 seviyesine kadar düşmüştür (Tablo 5).

Sanayi sektöründe, 2008 küresel ekonomik krizin yansımalarıyla 2009 yılında istihdamda yaşanan keskin düşüşün sonucunda, yaşanan istihdam kaybının tarım ve hizmet sektörüne kaydığı anlaşılmaktadır. Krizin etkisinin atılmasıyla sanayi sektöründe 2010 yılında hızlı yükseliş başlamış, 2013 yılında toplam istihdamdaki payı %26,4 seviyesine ulaşmıştır. Hizmet sektörüne bakıldığında yıllar itibarıyla istihdam artışının gözlemlendiği bir sektör konumunda olmakla birlikte 2004 yılından itibaren yaşanan artışın kriz döneminde de devam ettiği gözlenmiştir. 2009 yılına gelindiğinde toplam istihdamdaki payı %50,1’e kadar çıkmıştır. 2010 yılında ise tarım ve sanayi sektörlerindeki istihdam artışından dolayı istihdamdaki payı %48,6 seviyesine gerilemiş

olmasına rağmen 2012 yılından sonra tekrar yükselişe geçerek 2013 yılında %50 seviyesine ulaşmıştır.

Tablo 4 ve Tablo 5’den edinilen bilgiler doğrultusunda sektörel gelir dağılımını en etkin biçimde düzeltmenin yolu, eğitim olanaklarını güçlendirmek suretiyle kırsal kesimdeki fazla nüfusun niteliklerini arttırarak onları sanayi ve hizmetler sektörüne doğru kaydırmaktır. Buna istinaden, eğitim altyapısında hâlihazırda önemli düzeyde yetersizliklerin olduğu bölge veya kentlerimizdeki bu sorunlarının çözülmesi için, kamunun önemli düzeyde kaynak tahsis etmesi önem arz etmektedir. İnsanlara beceri ve bilgi kazandırmak için yapılan tüm eğitim harcamalarının, uzun vadeli ancak geri dönüşümü yüksek bir yatırım olduğu önemli bir husustur.

1.6.6. Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımı

Türkiye’de bölgelerarası gelir eşitsizliğini ve gelişmişlik farkını azaltmak için; yatırımların dağılımını değiştirmekle birlikte, bir yandan da alt yapı yatırımlarını geliştirmek gerekmektedir. Bölgelerarası yatırım-üretim farkını azaltma konusunda; kişi başına geliri 1500 \$ veya daha az olan illerde sigorta primi işveren paylarında teşvik, gelir vergisi stopajı teşviki, enerji desteği ve bedelsiz yatırım yeri tahsisi gibi teşvik tedbirleri 2004 yılı başında yürürlüğe girmiştir (Bilen ve Yumuşak, 2006: 58). Bölgesel gelir farklılıkları, görece yoksul bölgelerin zamanla bölge dışına göç vermesine ve daha az kaynak kullanmasına sebep olmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde terör nedeniyle sağlanamayan güvenlik, ekonomik faaliyetleri olumsuz etkilemiş, hatta zaman zaman felce uğratmıştır. Bölgedeki bu gelişmeler aynı zamanda büyük şehirlerde sürekli büyüyen gelir dağılımı uçurumunun da sebebi olmuştur.

Ülkemizde gelir dağılımı sorununu daha da derinleştiren ve çeşitli sosyal hatta siyasal problemlere neden olan diğer bir sorun ise gelirin ülkemizdeki coğrafi dağılımda gözlenen eşitlikten oldukça uzak görünümüdür. Gelişmiş bölgeler ile az gelişmiş bölgeler arasındaki farkın artan düzeyleri, göç ve şehircilik problemlerine ve suç işlemeye eğilimli olma gibi çok çeşitli problemlere neden olduğu gözlenmektedir. Bölgeler arası eşitsizliğin en derin olduğu bölgeler Marmara bölgesi ile Doğu Anadolu bölgesi arasında bulunmaktadır (Bilen ve Yumuşak, 2006: 57). Şöyle ki; TÜİK tarafından 2015 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel sonuçlarına göre, Türkiye’de ortalama yıllık eş değer hanehalkı kullanılabilir fert geliri, 2015 yılında 16 bin 555 TL,

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) 1. Düzey bölgeleri itibarıyla İstanbul, 22 bin 067 TL ile ortalama yıllık eş değer hanehalkı kullanılabilir fert geliri en yüksek bölge olmuştur. Bu bölgeyi, 20 bin 510 TL ile Batı Anadolu Bölgesi ve 18 bin 243 TL ile Doğu Marmara Bölgesi izlemiştir. Ortalama yıllık eş değer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin en düşük olduğu bölgeler 11 bin 602 TL ile Kuzeydoğu Anadolu, 10 bin 412 TL ile Ortadoğu Anadolu ve 9 bin 089 TL ile Güneydoğu Anadolu bölgesi sıralandı (TÜİK, 2016b).

Türkiye'de ortalama yıllık eş değer hanehalkı kullanılabilir fert geliri, 2015 yılında 16 bin 515 TL iken, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) 2. Düzey bölgeleri itibarıyla Ankara, 22 bin 516 TL ile ortalama yıllık eş değer hanehalkı kullanılabilir fert geliri en yüksek bölge olmuştur. Ankara'yı, 22 bin 067 TL ile İstanbul bölgesi ve 19 bin 689 TL ile İzmir bölgesi takip etti. Ortalama yıllık eş değer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin en düşük olduğu bölgeler ise 8 bin 089 TL ile Şanlıurfa, Diyarbakır, 8 bin 184 TL ile Mardin, Batman, Şırnak, Siirt ve 8 bin 773 TL ile (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri, olarak sıralanmıştır (TÜİK, 2016b).

1.7. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Milli gelir ücret, kar, rant, faiz gibi üretim faktörleri fiyatlarının toplamına eşit olmaktadır. Üretim faktörlerinden sermayenin fiyatı faiz, emeğin fiyatı ücret, toprağın gelir değeri rant, teşebbüsün fiyatı kârdir. Bir ülkede meydana gelen gelir dağılımı bozukluklarının birçok sebebi vardır. Gelir dağılımı eşitsizliğine neden olan durumları mal ve hizmetlerin üretiminden tüketimine kadar birçok aşamada sıralamak mümkündür. Ülkenin içinde bulunduğu yapısal sorunlar (kayıt dışılık, enflasyon, nüfus, işsizlik, vb.) ve üretilen bazı politikalar (sosyal güvenlik, vergi, tarım, fiyat ayarlaması, vb.) gelir dağılımı bozukluğunun başlıca nedenleri olarak sayılabilir. Bir ekonomide bireyler arasındaki gelir dağılımının eşitsizliği servet dağılımının eşitsizliğine, emeğin fiyatının eşitsizliğine ve faktör fiyatlarına devletin müdahale etmesi gibi sebeplere dayanır.

1.7.1. Emek Dağılımı

Ücret emeğin geliridir. Belli bir ekonomide, farklı iş kollarında çalışan işçiler arasında işin gereği olarak yeterli tecrübe ve bilgiye sahip olan işçilerle, bilgi ve beceri

yönünden yeterli tecrübeye sahip olmayanlar arasında başka bir ifadeyle vasıflı işçilerle, vasıfsız işçiler arasında şüphesiz farklı ücret tarife uygulaması olabilmektedir. Burada emeğin kalitesi önem teşkil etmektedir. Bir iş ortamında çalışan işçilerin tamamı aynı işi aynı beceriyle yapamayacağı kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Buna istinaden emek gelirlerinin farklı olması kabul edilir bir gerçektir. Bazı iş kollarında kalifiyeli elemanlara ihtiyaç duyulurken, başka iş kollarında vasıfsız işçilere talep olacaktır (Özbilen, 1999: 482).

Emeğin yetişkinler arasında dağılımında eşitsizlikler bulunmaktadır. Bütün insanlar birbirinden farklı yeteneklerle yaratılmışlardır. Üstün becerilere sahip olan fertlerin gelir elde etme konusundaki hünerleri daha yüksektir. Bazı kişiler daha fazla gelir elde etmek amacıyla çalışma koşullarındaki farklılıklardan dolayı gönüllü olarak daha fazla süre ile çalışabilirler ya da emek faktörü bazı meslek ve işlerde son derece önemli yer tutabilir. Risk almadaki farklılıklar olarak çoğu kişi parasını tehlikeli ve risk oranı yüksek işlere yatırarak yüksek bir gelir kazanırken diğerleri risk almaktan kaçınırlar. Bu durum, gelir farklılığının meydana gelmesini etkileyen nedenlerden biridir. Ayrıca alınan eğitimdeki farklılık ve iş tecrübesi kişiler arasındaki gelir farklılıklarının nedenlerindedir. Ancak, gelir dağılımındaki eşitsizliğin büyük bir kısmını bu faktöre bağlayarak açıklamak yanlış olacaktır. Zira az yetenekli kişilerin daha çok yetenekli kişilere göre daha fazla kazandıkları saptanabilmektedir (<http://kaykusuz.tripod.com/id55.html>, 21.10.2015).

Emeğin dağılımında eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Buna göre eğitim faaliyetlerinin gerek sosyal dışlanma, gerekse sosyal politika açısından üç önemli etkisinden bahsedilebilir. Bu etkilerden birincisi, eğitim seviyelerinin arttırılmasıyla emeğin yüksek bir vasıf seviyesine ulaşması, eğitim almış kişilerin hem iş bulma imkânı arttıracak hem de verimliliğin artmasına katkıda bulunacaktır. İkinci etki, eğitimin geniş kitlelere yayılması gelir dağılımını olumlu yönde etkileyerek orta sınıfın güçlenmesini sağlayacaktır. Üçüncü etki, eğitim bazı grupların sosyal hayattan dışlanmasını engelleyecektir. Buna istinaden, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, gelirin eşit şartlarda verilmemesinden daha önem arz etmektedir. Buna bağlı olarak devletin eğitime yönelik olarak kullanabileceği temelde üç politika aracından bahsedilmiştir. Bunlardan birincisi, eğitime başlama ile ilgili tüm engelleri ve sınırlamaları ortadan kaldırarak, herkese eşit şans tanımak, ikincisi, devletin eğitim araç ve gereçleriyle ilgili

imkânları arttırması, üçüncüsü ise devletin doğrudan veya dolaylı olarak eğitim giderlerini üzerine alması şeklinde özetlenmiştir. İfade edilen bu politikalar gelir dağılımında adaletin sağlanmasında önemli bir yer edinmektedir. Diğer yandan, devletin sağladığı eğitim imkânlarının düşük gelir gruplarına ücretsiz, yüksek gelir gruplarına belirli bir ücret karşılığında vermesi gelir dağılımı adaletinin sağlanmasında önemli bir husustur. Zira devlet; yüksek gelir gruplarından elde ettiği kaynaklarla, düşük gelir gruplarına eğitim olanakları sunmaktadır. Bu durum da eğitimde fırsat eşitliğinin bir yönünü oluşturmaktadır. Aksi durumda eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması gelir dağılımı adaletsizliğini daha da arttıracaktır (Akdoğan, 1996: 450).

Emek piyasasında kişisel gelir farklılıklarını inceleyen bir çalışmaya göre kişisel eğitim düzeylerinin farklılığı toplam eşitsizliğin yaklaşık olarak %25'ini açıklamaktadır. Çalışanların gelir eşitsizliğini açıklamaya çalışan çeşitli faktörlere nazaran eğitim seviyesi iki kat daha fazla bu eşitsizliğin yönlerini ortaya koyabilmektedir (Bilen ve Yumuşak, 2000: 83-84).

Ücret farklılıkları emeğe olan talepten de öncelikli olabilir. Eğer nitelikli emeğe olan talep fazla ise, ücret seviyesinin de fazla olması normal görülebilir. Emek arzını ücret tek başına belirlememektedir. Herkesin her işi yapamayacağı gerçeğinden yola çıkılarak talep edilen emeğin o işi yapabilmek için sahip olduğu birikim ve beceriyi elde etme koşulları ve zahmeti de emek arzı üzerinde etkili olan önemli faktördür. Bu yüzden, ekonomik mekanizma içerisinde mevcut bu olumsuzluklar ortadan kaldırılsa dahi, emek gelirleri arasındaki farkların tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir (Özbilen, 1999: 482-483).

1.7.2. Servet Dağılımı

Servet dağılımının dengesiz olması kişisel gelir dağılımdan dolayı meydana gelen eşitsizliklerin başlıca nedenidir. Bu yüzden, gelir dağılımında servete bağlı olarak oluşan dengesizliğin giderilmesinde belirli bir servet üzerinden alınan ve dolaysız olan bina, arazi gibi servet vergileri önem arz etmektedir (DPT, 2001: 63).

Servet sahibi kişiler serveti olmayan kişilere göre daha kolay gelir elde ederler. Zira yüksek gelirlilerin servet biriktirmeleri düşük gelirlilere nispeten daha kolay olmaktadır. Batı Avrupa ülkeleri ve Türkiye'de yapılan çalışmalara göre, gelir getiren servetin çok büyük bir kısmı küçük bir grubun himayesindedir. Buna karşılık, büyük

çoğunluk bu olanaklardan mahrumdur. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, bütün imkânlarla karşın emeğin niteliğini artırabilme olanağının sınırlı olması, ikincisi de gelir eşitsizliklerinin bir üst sınırının olması (Özbilen, 1999: 483).

Servetin ve servetten elde edilen kazançların toplumun bütün sosyal tabakalara yayılması konusu, gelir dağılımı adaletinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Öte yandan bir ekonomide yatırımların yapılması için servet sahibi grupların olması gereği unutulmamalıdır. Ancak, bu durumun makul bir düzeyde olması gerekmektedir. Sosyal gruplar arasında gözlenen aşırı ölçüde gelir farkı, anormal bir durum olarak değerlendirilmelidir (Aras, 2012: 32).

1.7.3. Faktör Fiyatları

Faktör fiyatlarıyla anlatılmak istenen ücret, faiz, rant ve kardır. Eğer ekonomide emeğin ve servetin dağılımının eşit olduğunu kabul edersek, üretim faktörlerinin fiyatlarında meydana gelecek olan değişmeler gelir dağılımını fiyatı değişen faktör lehine veya aleyhine değiştirecektir.

Öte yandan faktör fiyatlarının sıfır olduğu bir ekonomide servet birikimi, tek başına gelirin artmasını sağlayamaz. Bununla birlikte devletin faiz hadlerini durdurması, binaları kontrol altına alması, gelir bölüşümünde eşitliği sağlamaya yönelik olarak belirli bir kesimin menfaat sağlamasını önlediği gibi, düşük gelir gruplarında yer alan sosyal tabakaların gelirlerini de gerçek anlamda yükseltebilmektedir (Özbilen, 1998: 382-383).

BÖLÜM 2: YOKSULLUĞUN İKTİSADİ YÖNÜ: TÜRLERİ, ÖLÇÜLMESİ VE SEBEPLERİ

Küresel bir sorun olan yoksulluk, tanımlanması ve sınırlarının tespit edilmesi güç bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk genel anlamda ise: “*Toplumsal refah düzeyi toplumun yaşam standardının mutlak veya görelî olarak minimum bir düzeyinin altında kalan kişinin statüsü*” olarak tanımlanabilir. Daha spesifik bir tanımlama, “*Toplam gelirin yaşamı sürdürürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamaması durumu*” şeklinde yapılabilir (TÜSİAD, 2000: 95).

Yoksulluğun terimsel olarak ilk tanımını, 1901 yılında Seeböhm Rowntree yapmıştır. Rowntree (1901)’e göre; yoksulluk insanların biyolojik varlıklarını devam ettirebilmesi için toplam gelirlerinin, minimum düzeyde yiyecek, giyim vb. fiziki ihtiyaçları karşılayamaması olarak nitelendirilebilir. Yoksulluğu sadece açlık ya da asgari düzeyde beslenebilecek gıdaya sahip olamama şeklinde nitelendirmek yanlış sonuçlar doğurabilir. Kutsal bir varlık olan insanın ihtiyaçları sadece yemekle sınırlı kalmamakta, bunun yanında, başta gıda olmak üzere barınma, giyim, sağlık, eğitim, altyapı, ortak yaşam, kültür ve buna benzer ihtiyaçları da bulunmaktadır. Geçtiğimiz çeyrek yüzyılda, ekonomik ve sosyal sorunların zirve yapmasıyla yoksulluk korku salmaya başlamıştır (Dumanlı, 1996: 2).

Küreselleşme olgusunun 80’li yıllarda ortaya çıkmasının ardından yoksulluk sorunu Birleşmiş Milletler Örgütü’nce (BM) dünyadaki en önemli sorunlardan biri olarak kabul edilmiş [United Nations General Assembly Report (6 September 1995)], ayrıca uluslararası toplantılarda ana gündem maddesi oluşturmuştur (Şenses, 2003: 24-25). Zira dünya üzerinde son 50 yıldır ciddi düzeyde bir refah artışı gerçekleşmesine rağmen, yoksulluk çağımızın en çetin sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. 2000’li yıllara geldiğimizde Dünya Bankası (DB) tarafından tespit edilen günlük 2 ABD doları olan yoksulluk sınırının altında insan nüfusunun %46’sı yani iki milyar sekiz yüz milyon insan yaşamaktadır. 1 ABD doları olan açlık sınırının altında ise bir milyar iki yüz milyon insan günlük yaşam mücadelesi vermektedir. Yaklaşık olarak her yıl 18 milyon insan yoksulluğa bağlı nedenlerden dolayı çok erken yaşta yaşamını yitirmektedir. Bu sayısal değer bize toplam insan ölümlerinin üçte birini vermektedir. Günlük 34.000’i beş yaşın altında çocuklar olmak üzere 50.000 insan yoksulluğa bağlı

nedenlerden dolayı yaşamını yitirmektedir (Kabaş, 2009: 1). Yoksullukla sadece ekonomik gelişmişlik düzeyini elde edemeyen ülkeler değil, aynı şekilde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin pek çoğu da ciddi bir sorun olarak karşı karşıyadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 60-61).

2.1. YOKSULLUK KAVRAMI

Dünya’da yaşanan önemli sosyal ve ekonomik sorunlardan biri olan yoksulluk yeni ortaya çıkmış bir olgu değildir; insanoğlunun varoluşundan beri süre gelmektedir. Bir taraftan Dünya’nın muhtelif yerlerinde milyonlarca insan yoksulluk içinde yaşam mücadelesi verirken diğer taraftan birçok insan yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

Literatürde yoksulluk kavramı bir neden değil sonuç olarak tartışılmakta ve “görelî” olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumunu oluşturan bireylerin tamamı o toplum içinde eşit koşullarda yoksul ise diğer toplumlara nispeten daha yoksul olsa bile, o toplumun yoksulluğu söz konusu değildir. Yoksulluk bireysel alanlarda içeriklendirilerek anlamlı olur. Bu çerçevede, yoksulluk antropolojik olarak, bir toplum ya da toplumsal değerlerin az veya çok oluşuyla değil, o değerlerin topluluğu oluşturan kişiler arasındaki eşitsiz dağılımı durumunda söz konusu olabilir. Bu yüzden yoksulluk kavramını gelir dağılımının eşitsiz oluşunun bir sonucu olarak görebiliriz (DPT, 2001: 103).

Yoksulluk, çok boyutlu bir niteliğe sahip olduğundan farklı şekillerde tanımlanabilir. Lipton’a (1997), göre yoksulluk: “*Özel tüketimdeki yetersizliklere odaklanarak yoksulluğu belirli bir düzeyin altında kişi başına özel tüketimin söz konusu olduğu durum*” olarak tanımlamaktadır. Drewnowski (1977), yoksulluğu “*Kişilerin ve hanehalkının kendileri için uygun görecekları bir tatmin düzeyini elde etmeye yetecek bir gelire sahip olmamaları şeklinde ya da asgari yaşam standardının gerektirdiği temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu*” olarak tanımlamaktadır. Dünya Bankası (1990)’a göre ise yoksulluk “*Asgari yaşam standardına ulaşamama durumu*” olarak tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle yoksulluk, maddi nitelikteki yoksunluklar nedeniyle üretim faktörlerine ve kaynaklara ulaşamama ve asgari bir yaşam düzeyini idame ettirecek gelirden yoksun olma durumudur (Aktan ve Vural, 2002b: 3).

Charles Booth (1899), yoksulluğun geçimlik düzeyi anlamında tanımını şu şekilde yapmaktadır: “*Yoksulluk, fiziksel bakımdan hayatı sürdürmek için gerekli ve bedenin fiziksel olarak etkin işleyişini olanaklı kılacak yeterlilikteki yiyecek ve barınma gereksinimlerini karşılayabilecek miktardaki temel maddelerin yoksunluğudur*” (Giddens, 2000: 288).

Türkiye İstatistik Kurumu yoksulluğu genel olarak, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak tanımlamaktadır. Daha spesifik olarak ise yoksulluğu dar ve geniş anlamda olmak üzere iki türlü tanımını yapmaktadır. Yoksulluk dar anlamda, açlıktan ölme ve barınacak yere sahip olmama durumu iken, geniş anlamda ise gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını sürdürmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalınması durumudur (TÜİK, 2008: 32).

2.2. YOKSULLUK TÜRLERİ

2.2.1. Mutlak Yoksulluk – Görelî Yoksulluk

Hanehalkı ya da bireylerin yaşamlarını fiziksel olarak sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyulan asgari tüketim seviyesi “mutlak yoksulluk” olarak ifade edilir. Buna istinaden mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için elzem olan minimum tüketim ihtiyaçlarının tespit edilmesi gerektirir. Gıda ve gıda dışı etkenler göz önünde bulundurularak mutlak yoksulluk ayrı ayrı tespit edilebilmektedir. İnsanların gelirlerinin temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz kalması, mutlak yoksulluk sınırının altında kaldıklarının göstergesi sayılabilir (TÜİK, 2008: 33).

Mutlak yoksulluk hesaplanmasında insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gıda ve gıda dışı etkenler dikkate alınırken, mutlak açlık sınırında ise sadece gıda harcamaları esas alınmakta ve minimum temel gıda maddesinden oluşan gıda sepetinin maliyetine göre hesaplama yapılmaktadır. Toplam nüfus için önerilen kişi başına günlük alınması gereken kalori miktarı esas alınmak suretiyle, bu miktarın altında kalori alan bireyler bir yoksulluk çizgisi oluştururlar. Gıda harcamalarına ek olarak temel ihtiyaçları da (eğitim, barınma, giyim, sağlık) göz önünde bulundurularak mutlak yoksulluk sınırı hesaplanabilir. Mutlak yoksulluk sınırı günümüzde birçok az gelişmiş

ülkelerde bu yaklaşım (Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı) baz alınarak hesaplanmaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 62).

Dünya Bankası, yoksullukla ilgili çalışmalarında mutlak yoksulluğu önemli bir gösterge olarak kabul etmiştir. Nitekim Dünya Bankası'nca bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı 2400 k/cal olarak kabul edilmekte ve günlük geliri bu kalori miktarı kadar besini almaya yetmeyen insanlar “mutlak yoksul” olarak tanımlanmıştır. Mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 dolar olarak kabul edilirken, Karaibler ve Latin Amerika için bu sınır 2 dolar, Türkiye'nin de yer aldığı Doğu Avrupa ülkeleri için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için ise 14,4 dolar olarak belirlenmiştir (DPT, 2001: 104).

Görelî yoksulluk Adam Smith'e göre, *“Mutlak olarak temel ihtiyaçlarını karşılayabilen fakat kişisel kaynakların yeterli olmayışından dolayı toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan etkileri kısıtlanmış olanlar”* olarak tanımlanır. Smith, yoksulluğu görelî bir kavram olarak yorumlamakta ve sosyal yönü daha fazla olan görelî yoksulluk, yoksulluğu bireyin ihtiyaçlarını karşılama derecesi yönüyle toplumun diğer fertlerini karşısındaki durumuna göre tanımlamaktadır. Görelî yoksulluk tanımlanırken ya toplam nüfus içinde düşük gelirli oran yoksul olarak kabul edilmekte ya da ortalama gelir düzeyinde bir sınır belirlenerek bu sınırın altında geliri olanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır. Mutlak yoksulluğun tanımı kişi başı sabit bir reel gelir düzeyi temelinde yapılırken; görelî yoksulluk diğer bazı sosyal grupların kişi başı reel geliri şeklinde tanımlanır. Görelî yoksulluk çizgisinin hesaplanmasında yapılması gereken ilk adım araştırmanın yapılacağı sosyal topluluğun ortalama refah seviyesinin belirlenmedir. Bu evrede refah ölçüsü olarak hem gelir düzeyi hem de tüketim düzeyi tespit edilebilir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 63).

Mutlak yoksulluk yaklaşımı geliştirmekte olan ülkelerde yoksulluğun ölçülmesinde en sık kullanılan yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Mutlak yoksul olanlar temel gereksinimlerini karşılayamazlar. Yoksulluk sanayileşmiş ülkeler tarafından görelî yoksulluk kavramı çerçevesinde değerlendirilir. Görelî yoksulluğa göre; haneler, gelirlerine ya da tüketimlerine göre sınıflandırıldığında belirli bir sınırın altında kalanlar yoksul sayılır. Bu tanıma göre görelî yoksullar temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen fakat toplumun genel refah düzeyinin altında kalmış ve

topluma sosyal açıdan katılmaları engellenmiş grubu temsil etmektedir. Örneğin bir toplumda mutlak yoksulluk kavramına göre yoksul olmayabilir. Fakat görelî yoksulluk kavramı gelir dağılımıyla doğrudan ilişkili olduğundan toplumda her zaman yoksul olan bir kesim olacaktır. Bu durumda görelî yoksulluğu azaltmanın tek yolu eşitsizliği azaltmaktan geçmektedir (Kabaş, 2014: 20).

2.2.2. Objektif (Nesnel) Yoksulluk – Sübjektif (Öznel) Yoksulluk

Objektif (Nesnel) yoksulluk yaklaşımı yoksulluğun ne tür sebepler yüzünden oluştuğu ve bu sebeplerin doğurduğu sonuçlarla birlikte ortadan nasıl kaldırılacağı ile ilgili sorulara önceden belirlenmiş ölçütlere göre cevap bulmaktadır. Hanehalkının sağladığı toplam faydayı daha net göstermesi tercih sebebi olmuştur. Sübjektif (Öznel) yoksulluk ise yapılan büyük ölçekli anketler sonucunda toplumun kabul edeceği asgari bir yaşam standardının belirlenmesidir. Diğer bir deyişle bu yaklaşım, yoksulluğun tanımlanmasını bireylerin ve hanehalkının değerlendirmesine bırakır. Objektif yoksulluğa göre daha az tercih edilen bir yöntem olmasının nedeni sonuçların anketlerin doğruluk derecesine bağlı olmasıdır. Her iki yaklaşımda da amaç; gerçekçi bir refah düzeyi ve buna uygun bir gelir seviyesini tespit etmek suretiyle kritik yoksulluk çizgisini belirlemektir (Büyükçavuşoğlu, 2009: 59).

2.2.3. Tüketim Harcamasına Göre Yoksulluk

Mutlak yoksulluk kavramı sadece gıda unsurunu, görelî yoksulluk kavramı da kişi başına ortalama geliri, tüketime göre belirlenecek yoksulluk sınırında ise kişinin bütün tüketim unsurlarına yaptığı harcamalar değerlendirilmelidir. Bu yoksulluk sınırında diğer iki yaklaşımda yer almayan öge, kişinin bütün giderleridir. Bu giderler giyim, gıda, sağlık, konut, ev eşyası, hane ve hanehalkıyla ilgili bakım ve hizmetler, ulaştırma, eğitim, kişisel bakım, haberleşme, kültür vb. alanlardaki giderlerdir (Korkat, 2013: 24). Buna istinaden tüketim harcamalarına göre yoksulluğun kapsadığı alan daha geniş olması sebebiyle daha gerçekçi bir durum ortaya koyması muhtemeldir.

Mutlak yoksulluğu yoksulluk oranı olarak kullanmanın sakıncası, bu oranın sadece gıdaya yer veriyor olmasıdır. Görelî yoksulluğu kullanmanın eksikliği ise yalnızca fert başına ortalama gelirin esas alınması, dolayısıyla kişilerin yaşam standardı hakkında yeterli bilgiye yer verilmemesidir. Mutlak yoksulluğu tercih etmenin faydası,

toplumdaki gıda harcamasına göre en düşük yaşam standardını ortaya koymasındır. Göreli yoksulluğu kullanmanın faydası, gelir dağılımı eşitsizliğini belirgin bir şekilde veriyor olmasıdır. Tüketim harcamaları göz önünde bulundurularak yapılan hesaplamada ise tüm tüketim kalıbı hesaba katılarak, hem mutlak hem de göreli yoksulluğun boyutları tespit edilmektedir. Zira toplumun ortalama tüketim seviyesinin altında kalan kesim, en dezavantajlı kesimi oluşturmaktadır (Bolayır, 2007: 41).

2.2.4. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk

Gelir yoksulluğu, bireylerin veya hane halklarının yaşamlarını idame ettirmek ya da minimum yaşam standardını karşılamak amacıyla ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerinin karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Gelir yoksulluğu hesaplamalarında minimum yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan gelir, yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Gelir-tüketim seviyesi bu yoksulluk sınırının altında kalan kişi veya hanehalkı ise yoksul olarak nitelendirilmektedir (Aktan ve Vural, 2002b: 6).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Program – UNDP) tarafından İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index-HDI) doğrultusunda yoksulluğu ölçmek için İnsani Gelişme Raporları yayınlanmaktadır. “İnsani yoksulluk” ilk olarak, 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu’nda “insani gelişme” kavramıyla birlikte kullanılmış ve UNDP, insani yoksulluk kavramını somut olarak ölçmek ve izlemek için İnsani Yoksulluk Göstergesini (Human Poverty Index- HPI) geliştirmiştir (UNDP, 1997).

1997 yılında yayınlanan bu raporda, insani yoksulluk temelinde gelişme ve insanca yaşam için mali olanakların yanı sıra temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için ekonomik, kültürel, sosyal ve bazı imkânlara sahip olmanın gerekli olduğu fikri ortaya atılmıştır. Geliştirilen bu yeni kavram üç kriterden yola çıkarak hesaplanmaktadır (UNDP, 1997):

Yaşam Süresi: İnsani yoksulluğun ilk göstergesi olarak, uzun bir ömürden mahrum olma kabul edilmektedir. UNDP, hesaplamalarında 40 yaşın altındaki yaşam süresini insani yoksulluk olarak değerlendirmektedir.

Eğitim: Eğitim olanaklarındaki yoksunluk, insani yoksulluğun II. göstergesini oluşturmaktadır. İnsani yoksulluğun bir diğer lt de hesaplamalarda kullanılan yetişkinler arasındaki okuma-yazma bilmeme oranıdır.

Ekonomik ve Sosyal İmknlar: İnsani yoksulluğun diğer bir göstergesi de bireylerin ekonomik ve sosyal olanaklardan yoksun kalmasıdır. UNDP aşağıda belirtilen temel  veriden faydalanarak bu imkânlara sahip olma düzeyini ortaya koymaktadır.

- ✓ 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfus yüzdesi,
- ✓ Temel sağlık imknlarından yoksun olan nüfus yüzdesi ve
- ✓ Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi.

UNDP, yukarıda belirtilen üç kriterin (yaşam süresi, eğitim, sosyal ve ekonomik olanaklar) ortalamasını alarak İnsani Yoksulluk Endeksini elde etmektedir. Bu endeks; yaşam sresinin kısalığı, kamusal ve özel kaynaklara erişememe, temel eğitim hizmetlerinden mahrumiyet gibi insani gelişim açısından meydana gelen mahrumiyetleri, insani gelişim dışında kalmış insanların oranını, yoksulluğun boyutlarını ölçmektedir (Gündoğan, 2008: 43-44). İnsani Yoksulluk Endeksi, iki farklı ülke grubu için hazırlanmaktadır: Kalkınmakta olan ülkeler için HPI-1, zengin veya gelişmiş ülkeler içinse HPI-2 değerleri söz konusudur. HPI değeri 100'e yaklařtıķa yoksulluk artmakta, sıfıra yaklařtıķa yoksulluk azalmaktadır (Kutlar ve Doğanoğlu, 2007: 75-76). lkeler bu endekse göre değerlendirilerek, yoksullukla mücadele stratejileri önerilmektedir.

2.2.5. Kırsal Yoksulluk – Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk, türleri bakımından kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk şeklinde de sınıflandırılabilir. Yoksul insanların temel özellikleri ev yoksulluğun boyutları açısından yaşanılan yerlere (kırsal-kentsel alanlar) göre çok büyük bir farklılık söz konusu olmamaktadır. Kırsal ve kentsel alanlar muhtelif ltlere (nüfus büyüklüğü, konut türü, konut yoğunluğu, tarım dışı işlerde çalışanların nüfus içindeki payı, sunulan kamu hizmetlerinin düzeyi) göre tanımlanmakta ve gelir-tüketim düzeyi ve diğer sosyal göstergelerin dikkate alındığı ekonomik yaklaşıma ya da bu göstergelerle birlikte maddi olmayan yoksunluklar ile sosyal farklılıkları da kapsayan göstergeleri içeren

antropolojik yaklaşıma göre yoksul insanlar tespit edilmektedir. Kırsal yoksullar genel olarak, bağımsızlık, güvenlik, kimlik, itibar, karar alma özgürlüğü, sosyal ilişkilerin samimiyeti ve yakınlığı, hukuki ve siyasi haklar gibi yoksulluğun daha çok niteliksel boyutu üzerinde dururken, kentsel yoksullar ise yetersiz gelir, yetersiz tüketim düzeyi gibi niceliksel boyut üzerinde durmaktadırlar (DPT, 2001: 136).

Ülkelerin çoğunda yoksulluk kentsel alanlara oranla kırsal alanlarda görülen bir sorundur ve kişisel tüketim ile sağlık, konut, yeterli düzeyde eğitim, ulaşım, temiz su ve iletişim hizmetlerine erişim konusunda yaşanan mahrumiyetler kırsal yoksulluğu nitelendirmektedir. Bu yoksulluk türü, nüfus artışı ile kentlere olan göçü körüklemektedir. Kentsel yoksulluk ise çoğunlukla kırsal yoksulluğu azaltma politikalarının sonucunda ortaya çıkar. Hem kırsal hem de kentsel yoksulluğun oluşmasında yer alan temel faktörlerin başında tarım kesiminin ve kırsal alandaki beşeri ve fiziki altyapının ihmal edilmesine sebep olan kamu politikaları yer alır. Kırsal alanlardaki az gelişmişlik, sanayi sektörünün kullanacağı yiyecek ve hammaddelerin maliyetini arttırmakta ve bu alanlarda alım gücünün düşük olmasından dolayı sanayi sektörü piyasasının ölçeğini küçültmektedir. Bu da kentsel alanlardaki ekonomik büyümenin sürekli olmasını engeller. Kırsal ve kentsel alanlarda gerçekleşen ücret farklılıkları, kırsal kesimdeki ücret düzeyine etki etmekte ve tarım dışı sektörlerdeki büyümeden dolayı kırsal yoksul kesimin elde edeceği faydayı azaltır. Sürdürülebilir bir büyüme kırsal kesimde gerçekleşmedikçe, kentsel alanlarla birlikte sanayi sektörünün hızla büyümesi her iki alan arasındaki eşitsizlikleri daha da arttırmakta ve yoksullarının durumlarını daha da kötüleştirmektedir (Aktan, 2002: 47-49).

2.2.6. Kronik-Geçici Yoksulluk

Kronik yoksulluk dinamik bir kavramdır ve içerisinde zaman unsuru bulunur. Ancak, standart literatür genellikle kronik yoksulluğu açıklarken zaman boyutunu ihmal eder. Bir insanın kronik yoksul olarak kabul edilmesi için ne kadar bir süre yoksul kalması gerekir? Literatürde bu soru çok sık sorulmaz. Literatürün belirli bir bölümünde ise kronik yoksulluk kavramı “yoksulluk tuzağıyla” bir tutulur (Osmani, 2009: 248; Aktaran: Kabaş, 2014: 3).

Bir insanın geliri belirli dönemlerde standart yoksulluk sınırının üzerine çıkıyor, bazı dönemlerde de altına iniyorsa geçici yoksulluk oluşmuş demektir. Bir insanın

kronik yoksul olarak kabul edilmesi için ise gelirin her zaman yoksulluk sınırının altında kalması gerekir. Örneğin, bir insanın veya hanehalkının gelirin belirli dönemlerde yoksulluk sınırının üzerine çıktığı gözlenmiş, fakat çoğunlukla yoksulluk sınırının altında kaldığı tespit edilirse bu insan veya hanehalkı bireyleri kronik yoksul olarak kabul edilir. Zira kronik yoksullukta önemli olan husus yoksul kalınan süredir. Ancak kronik yoksullar içerisinde yoksul kalınan sürenin yanında yoksulluğun daha da derinleştiği aşırı yoksullar da bulunabilir. Zira bazı insanlar veya haneler yoksul kalınan süre bakımından kronik yoksul olarak sınıflandırılırken, yoksulluğun derinliği dikkate alındığında aşırı yoksul veya ılımlı yoksul olarak nitelendirilir (Osmani, 2009: 248-249; Aktaran: Kabaş, 2014: 3).

Gerçekten, kronik yoksulluk, nadiren bir tek etmenin sonucu olarak görülmektedir. Bunun yerine kronik yoksulluğu, büyük ölçüde maddesel yoksulluk, yeteneklerdeki aşırı yoksunluk ve kırılganlık arasındaki karşılıklı etkileşim ve bunların bileşimi şeklinde nitelendirmek daha gerçekçi olacaktır. Bu yüzden kronik yoksulluğun tek başına gelir ya da tüketim boyutuyla ele alınması kavramın tanımlanması açısından yeterli olmayacaktır. Kronik yoksulluk bireylerin yaşamlarının uzun bir kesitinde devam etmekte ve büyük ölçüde de çocuklarına geçmektedir. Bir başka deyişle, nesilden nesile aktarılmaktadır. Kronik yoksullar için yoksulluk, sadece düşük gelir sahibi olmak anlamına gelmemekte, aynı zamanda açlık, sağlıklı içme suyuna ulaşamama, kötü beslenme, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksun olma, ayrımcılık ve istismar anlamına da gelmektedir. Tüm bu faktörlere istinaden kronik yoksulluk, temel insani ihtiyaçlardan mahrum olma durumunu ifade etmektedir. Kronik yoksulluk toprak mal-mülk, araç-gereç ve hayvansal ürünler gibi doğal yaşam için gerekli olan üretim araçlarının yetersizliğiyle nitelendirilmektedir. Öyleyse, en yalın biçimiyle kronik yoksulluk, sadece ekonomik haklardan mahrum olma değil, aynı zamanda uzun süreli, şiddetli bir biçimde yaşanan ve nesilden nesile aktarılan yoksulluk anlamı taşımaktadır. Geçici yoksulluk durumunda insanların yoksulluktan kurtulma şansları yüksek oranda varken kronik yoksulluk durumundaki insanların yoksulluktan kurtulabilme olasılıkları çok düşük düzeyde ya da neredeyse imkânsız derecesindedir (Temiz, 2008: 3-4).

2.3. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ

Karmaşık yapısı ve çok yönlü oluşu sebebiyle yoksulluk tanımlanması güç bir kavramdır. Bununla birlikte, yoksulluk olgusuna her dünya görüşünün farklı yaklaşması, yoksulluğun ortak bir tanımının yapılmasını ve aynı zamanda ölçülmesini zorlaştırmıştır (Gündoğan, 2008: 43-44).

Yoksulluğu ölçerken standart bir yaşam için gerekli temel ihtiyaçlardan oluşan tahmini ‘Mal Sepeti’ (yiyecek, su, barınak vb.) çerçevesinde belli bir yıllık gelir veya tüketim miktarının belirlediği ‘yoksulluk sınırından’ hareket edilmektedir. Daha basit ifadeyle, öncelikle bir ülkede temel ihtiyaçlar bir sepete konularak bir yılda ne kadar tuttuğu tespit edilmekte ve aynı ülkede ortalama bir kişinin geliri veya tüketim harcamalarıyla karşılaştırılma yapılmaktadır. En yaygın kullanılan yoksulluk sınırları Dünya Bankası tarafından belirlenendir. Buna göre yoksulluk sınırı günde 2 dolar ve aşırı yoksulluk sınırı ise 1,25 dolar kabul edilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler için 2 dolar sınırı temel alınırken, En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) için 1,25 dolar sınırı kullanılmaktadır. En az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre gelişmiş ülkeler yoksulluğun tespitinde kendilerine göre daha farklı kriterler seçebilirler (Gedikoğlu, 2015: 10-11).

Günümüzde tek boyutlu gelir yoksulluğu ölçümleri yerini çok boyutlu insani yoksulluğu ölçmeyi hedefleyen birleşik endekslere bırakmaya başlamış ancak hâlihazırda hem dünyada hem de Türkiye’de gelir yoksulluğu ölçütleri ön planda tutulmaktadır. Örneğin, Dünya Bankası tarafından belirlenen ortalama günlük geliri satınalma gücü paritesine göre 1 ABD Dolarının altında olan nüfusun oranı göstergesi hem ulusal hem de uluslararası yoksulluğu belirlemede sıklıkla tercih edilmektedir (Doğan, 2014: 13).

Yoksulluk sınırının tespit edilmesinde farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bu yaklaşımlar; alınması gerekli asgari kalori miktarı yaklaşımı, temel ihtiyaçlar yaklaşımı ve insani gelişme endeksi olarak tanımlanmaktadır.

2.3.1. Alınması Gerekli Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı

Besin gereksinimine dayalı yoksulluk ölçüm yöntemine göre, toplam nüfus için önerilen kişi başına ortalama kalori alımının altında kalan hane halkları yoksul (fakir)

olarak nitelendirilmektedir. Bu yaklaşım, tüm nüfus için aynı kalori normlarının kullanılması nedeniyle gerçeklikten bir hayli uzaktır. Çünkü aynı hanede yaşayan kişilerin bile kalori normları birbirinden farklı olabilmektedir. Diğer taraftan ise bu yaklaşım, önceden tespit edilen kalori ihtiyacını karşılamaya yetecek düzeydeki gıda-enerji alımı için gerekli olan gelir seviyesi ya da toplam tüketimi tahmin edebilir; fakat bu metodun refahın belirlenmesinde bir kriter olarak görev yapıp nüfusun çeşitli alt-grupları boyunca karşılaştırmalar yapılmasına sınırlı imkan vermekte ve çeşitli sorunları mevcuttur (Bolayır, 2007: 46).

Toplam tüketim harcamaları ile gıda-enerji alımları ile arasındaki bağ; zevk ve tercihlerin, görelî fiyatların, faaliyet düzeylerinin farklı olması ve kamunun ürettiği mallar sebebiyle değişkenlik gösterir. Misal, kırsal ve kentsel alanlardaki ulaşım maliyetlerinin farklı oluşundan kaynaklanan nedenlerle fiyatların farklılık göstermesi durumunda kullanılan yoksulluk sınırının da farklı olması söz konusu olabilir. Kırsal alanlara nispeten kentsel yerlerde bazı malların fiyatı gıdaya göre daha düşük olabilir ya da gıda dışı bazı mallara ulaşım daha kolay sağlanabilir. Bu durumda, belirli bir harcama düzeyi veri olarak alındığında, kentlerde gıda-enerji alımları daha düşük çakabilir fakat bu durum, ilgili harcama düzeyi dikkate alındığında kentlerde yaşayan hane bireylerinin daha yoksul oldukları anlamı içermez. Diğer yandan, kentsel alanlardaki bazı mesleklerde çalışırken kırsal kesimdekilere nispeten vücut ağırlığını korumak için daha az kaloriye ihtiyaç duyulabilir. Bu yüzden, belirli bir harcama düzeyi dikkate alındığı zaman kentlerde yaşayan işçilerin gıda alımları daha düşük olsa bile, bu durum onların yoksul oldukları anlamına gelmez (Aktan, 2002: 63-64).

Dünya Bankasına göre günlük geliri minimum 2.400 kalori besini almaya yetmeyen insanlar mutlak yoksuldur. Yani, bir insanın hayatını idame ettirebilmesi için gerekli minimum kalori miktarı olan 2.400 kalorilik gıda sepetinin fiyatı, mutlak yoksulluk sınırı olarak tespit edilmiştir. Türkiye’de ise, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2008 yılına ait yoksulluk çalışmasında Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından belirlenen yetişkin bir kişinin asgari tüketmesi gereken günlük kalori miktarı 2.100 olarak tespit edilmiştir. Gıda sepetinin tespitinde ise Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine doğrultusunda gıda harcamasına göre sıralı 3. ve 4. %10’luk hanehalkı dilimleri, referans grup olarak alınıp bu hanelerin gıda tüketiminde en önemli paya sahip 80 madde gıda sepeti olarak belirlenmiştir. Bir

insanın yaşamını sürdürebilmesi için alması gerekli temel gıda maddelerinden oluşan sepetin maliyeti ‐açlık sınırı‐ olarak tanımlanmaktadır (TÜİK, 2008).

2.3.2. Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı

Yoksulluğu mutlak anlamda tanımlayan yöntemlerden birisi, ‐temel ihtiyaçlar‐ yaklaşımıdır. Bu yöntemde, kişinin fiziki varlığını sürdürmeye yetecek minimum günlük besin alımı maliyeti belirlenmektedir. Bu besinleri satın almak için kişinin gereksinim duyduğu para miktarı, yoksulluk çizgisini göstermektedir. Seeborn Rowntree (1901), bu maliyetlere kişinin hayatta kalması için diğer vazgeçilmez ihtiyaçları (barınma ve giyim gibi) karşılamaya yönelik maliyetleri de eklemiştir (Özpınar vd., 2012: 57).

Bu yaklaşım fert başına ölçüm ve OECD ölçeği çerçevesinde incelenebilir. Buna istinaden yoksulluk sınırını belirlemede alınması gerekli asgari kalori yaklaşımından daha gerçekçidir. Alınması gerekli asgari kalori miktarı yaklaşımı besin gereksinimine dayalı yoksulluk sınırında tüm nüfus için önerilen kişi başına ortalama kalori alımının altında kalan hane halkları yoksul olarak kabul etmektedir. Bu yöntemde, gıda sepetinin maliyeti hesaplanır. Toplam hane tüketimi gerçek hane büyüklüğüne bölünür ve gıda sepetinin maliyeti bu değerden büyükse hane çok yoksul olarak kabul edilir. Bu yöntemin sakıncalı tarafı, tüm nüfus için standart kalori normlarının kullanılıyor olmasıdır. Hâlbuki aynı hanehalkı içerisinde olsa bile kişiden kişiye kalori normları değişkenlik gösterebilir (Aras, 2012: 46).

Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı ise gıda sepetinin maliyetiyle birlikte gıda dışı harcamaların payı hesaplanarak yoksulluk sınırına eklenir ve yeni bir yoksulluk sınırı belirlendikten sonra hane toplam tüketimi gerçek hane büyüklüğüne bölünür. Eğer yoksulluk sınırı değeri bu değerden büyük çıkarsa hane yoksul olarak kabul edilir. Bu durum o hanede karşılanamayan temel ihtiyaçlar olduğunu göstermektedir. Karşılanmayan temel ihtiyaçlar ise şu şekilde tanımlanmaktadır (Bolayır, 2007: 47):

- ✓ Hanehalkının kalabalık olması (bir odada üçten fazla kişi yaşaması),
- ✓ Kalitesiz evde yaşamak (zemin, duvar ve çatı için kullanılan malzemelerin kaliteli olmaması),

- ✓ Evde içme suyunun olmaması ve uygun bir kanalizasyon sisteminin eksikliği,
- ✓ Hane bireyleri içerisinde okul çağında çocuk olması ve çocuğun okula gidememesi,
- ✓ Hanehalkı reisinin eğitim düzeyinin düşük seviyede olması.

2.3.3. İnsani Gelişme Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından İnsani Gelişme Raporları (İGR) 1990 yılından itibaren her yıl yayımlanmaktadır. Bu raporlar; *“İnsani gelişme kavramını, insan kaynaklarının gelişimini, insani temel değerler olan özgürlük, kişilik gibi unsurları ve insanın temel ihtiyaçlarına erişme düzeyini bir arada değerlendirmekte ve böylelikle kalkınma içindeki insanın rolünü ele almaya çalışmaktadır.”* Ayrıca bu raporlarda, bu raporların yayımlandığı zaman aralığında oluşan gelişmeler göz önünde bulundurularak bu gelişmelerin insani gelişme üzerindeki açılımları üzerinde durulmaktadır (Demir, 2006: 2).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen ölçüm yöntemleri günümüze kadar bazı değişikliklere uğramış olsa da 1990 yılından itibaren kullanılan İnsani Gelişme Endeksi halen geçerliliğini korumaktadır. Endeks, kaliteli ve uzun hayat, bilgiye erişim ve yüksek yaşam standardı esasına dayalı bir insani gelişme tanımından hareket ederek gelir, sağlık ve eğitim göstergelerinden oluşmakta, sosyo-ekonomik göstergeleri ekonomik büyümeyle ilişkilendirmekte ve gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkelerin durumlarını birlikte takip ederek uluslararası karşılaştırmalar yapılabilmesine imkân vermektedir (Şenses, 2003: 100).

İnsani Gelişme Endeksi, insanların sağlıklı bir yaşam, kaliteli bir eğitim ve gelir fırsatlarının ölçümü yöntemiyle geliştirilen, küresel manada devletlerarası farklılıkları gösterirken, milli düzeyde de bölgeler arası farklılıkları belirgin hale getirmektedir. 1960 ve 1970’li yılların ulusal kalkınma programlarının insani gelişme ve gelir dağılımı açısından gösterdiği başarısızlıktan hareketle İnsan Güvenliği, Sürdürülebilir İnsani Gelişme, İnsan Hakları ve çerçevesinde tanımlanan yeni İnsani Gelişme Paradigması temelinde UNDP, insan merkezli kalkınmanın temel çerçevesini şekillendirmektedir. Bu paradigma kapsamında insani gelişme şöyle ifade edilir (DPT, 2001: 123):

“İnsan hakları, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Sosyal ve Kültürel Haklar Anlaşması ve Gelişme Hakkı ve Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Anlaşması gibi üçlü belgeden oluşan ve siyasal özgürlükler yanı sıra insanların özgür, sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürdürmesi ve bunu korumasını temel insani sorun olarak tanımlayan ve onurlu bir yaşam sürme hakkının hayata geçirilebilmesi için hayatın temel gereksinimleri olan gıda, iş, eğitim, konut, sağlık bakımı ve kültürün herkese eşitçe ve yeterince sağlanmasının güvence altına alınması çerçevesinde ele alınmakta ve insani gelişmenin birinci koşulu olarak değerlendirilmektedir.”

İnsani gelişme raporları (İGR); birbirini takip eden yıllarda değişen sayıda ülkeyi içermekte, bu raporlarda ülkelerin insani gelişim düzeyleri mukayeseli olarak değerlendirilmektedir. Dünyada tüm ülkeleri kapsayan ve ülkeler arası farklılıkları ortaya koyan küresel raporların yanı sıra, bölgelerarası farklılıkları da konu eden ulusal raporlar da hazırlanmaktadır. UNDP raporlarında; insani gelişmeyi, kişilerin seçeneklerini artırma süreci olarak tanımlamakta ve üç temel seçeneği ön planda tutmaktadır (Bolayır, 2007: 48-49):

- ✓ Sağlıklı ve uzun bir hayat,
- ✓ Bilgi edinme ve
- ✓ İyi bir yaşam standardı için gerekli koşulların sağlanması.

Sağlıklı ve uzun bir hayat, makul bir yaşam düzeni ve bilgi edinmek için gerekli kaynaklara ulaşabilmek gibi üç temel esas üzerine inşa edilen Sürdürülebilir İnsani Gelişme ise ekonomik büyüme sağlamayla birlikte nimetlerinden eşit bir şekilde yararlanılması, insanları sıra dışı olmaya zorlamak yerine onları güçlendirmesi, çevreye zarar vermek yerine onu yenilemesi açılarından değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, bu paradigma çerçevesinde açlık, hastalık, zulüm, insan güvenliği gibi hayati tehditlere karşı güvenlik ve yaşam biçiminin evde, işte ve toplumda ani ve üzücü kesintilere maruz kalmasına karşı güvenlik olmak üzere iki boyutlu değerlendirilmektedir. Bu temel kavramsal çerçevede doğrultusunda hazırlanan İnsani Gelişme Endeksi (İGE), Dünya İnsani Gelişme Raporu, Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi (CBGE), İnsani Yoksulluk Endeksi (HPI), Cinsiyet Yetkinlik Ölçümü (CYÖ) temel olmak üzere, sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel, enerji kullanımı, çevre, suç oranı, beslenme, siyasal katılımında cinsiyet ayrımcılığı ve gıda güvenliği ve eğitim gibi verileri de temel alan diğer verilerle birlikte yirmiden fazla konuda ülkelerin yakalamış oldukları gelişmişlik düzeyini ve uluslararası karşılaştırmaları içermektedir (DPT, 2001: 123).

2.4. YOKSULLUK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Literatürün bir bölümünde yoksulluk sadece yoksulluk sınırının altında kalan kişilerin değerlendirilmesiyle tespit edilmektedir. Oysaki yoksulluk sınırı, yoksul kişiler arasında yoksulluğun yoğunluk derecesi, yoksulluğun şiddeti, yoğunluğu ya da derinliği hakkında bilgi vermekten yoksundur. Yoksulluk sınırının altında bulunan iki gruptan biri diğerine göre yoksulluk sınırına daha yakın ya da daha uzak olabilir. Bu durumda kimin daha yoksul olduğunu değerlendirebilmek için çeşitli yoksulluk endeksleri geliştirilmiştir. Temel olarak incelenmesi gereken dört tanedir. Bunlar; Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi, Yoksulluk Açığı Endeksi, Sen Yoksulluk Endeksi, Foster-Greer-Thorbecke Yoksulluk Endeksi'dir (Kaya, 2011: 85).

2.4.1. Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi

Bu ölçüm yöntemi ilk kez 1901 yılında Seebom Rowntree tarafından kullanılmakla birlikte bu endeks yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan en yaygın yöntem olma özelliğe sahiptir. H; kafa sayısı yoksulluk endeksini, Q; belirlenmiş yoksulluk çizgisi altında kalanları, N ise toplam nüfusu göstermekte yani, tüketimi ya da geliri yoksulluk sınırı altında kalan nüfusun payını verir. Kafa Sayım Oranı $(H) = Q / N$ 'dir (Çınar, 2015: 25).

Örneğin, bir ülkede belirlenen yoksulluk sınırı altında olan kişi sayısının 80, ülkenin toplam nüfusunun da 400 olduğunu varsaydığımızda Kafa sayısı yoksulluk endeksine göre $80/400=0,2$ yani %20 yoksulluk ölçüsüne sahip diyebiliriz. Bu endeks ile yalnızca yoksul olanların yoksul olmayanlardan ayrımı sağlanabilmektedir. Kafa sayısı yoksulluk endeksinin birçok açıdan eksikliği vardır. Yoksulluğun yoğunluğu yani kişilerin aynı anda kaç farklı yoksulluk yaşadığı hakkında bilgi vermemekte ve yoksullar içindeki gelir dağılımını dikkate almamaktadır. Bu yöntemin en büyük avantajı, kolay kurulan bir denklem olması ve veri gereksiniminin az olmasıdır.

2.4.2. Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksulluk Açığı Endeksi Şenses (2003)'e göre şu şekilde tanımlanır: *“Yoksulluğun derinliğini ölçebilmek ve yoksulluk oranının yoksulluk çizgisine olan duyarlılığını azaltabilmek için yoksulların gelirlerinin/tüketimlerinin yoksulluk çizgisinden uzaklığının ortalamasının yoksulluk sınırına oranıdır.”* Bu endekste,

yukarıda bahsettiğimiz kafa sayısı oranı gibi yoksullar arasındaki gelir dağılımını ve yoksulların sayısını göz ardı etmektedir (Şenses, 2003: 66).

Yoksulluk açığı endeksi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır;

$$P1 = \frac{1}{n} \sum_{i \in Q} \frac{(z_i - y_i)}{z_i}$$

Bu formülde n, nüfus büyüklüğünü, y_i tüketimi, z_i ise yoksulluk sınırını ifade etmektedir. Toplam kısmı ise yalnızca yoksullar üzerinden alınmaktadır. Bu endeksi kafa sayısı endeksine göre daha başarılı kılan özelliği yoksulluğun derinliğini hesaplamada yardımcı olmasıdır; fakat yoksullar arasındaki gelirin nasıl dağıldığı ve kaç kişinin yoksul olduğu konusunda bize bilgi vermemektedir. Diğer bir dezavantajı ise, kafa sayısı endeksinde de olduğu gibi transferlere karşı duyarsızlık göstermektedir (Çınar, 2015: 27).

2.4.3. Sen Yoksulluk Endeksi

Sen endeksi en çok bilinen yöntemlerden biri olmakta ve kafa sayısı endeksi, yoksulluk açığı endeksi ve Gini katsayısının birleştirilmesiyle meydana gelir ve yoksulluğun boyutunu, yoksullar arasındaki gelir dağılımı ve yoksulların sayısı farklılıkları üzerinde durur. Sen (1976) çalışmasında, yoksulluğun ölçümünde iki problemle karşılaşıldığını değinmektedir: “*Bunlardan biri toplam nüfus içerisinde yoksulu tanımlamak, ikincisi ise yoksullar hakkında mevcut bilgiyi kullanarak bir yoksulluk endeksi kurmaktır.*” Sen çalışmasında, yoksul insanlar arasında kim en yoksul, kim daha iyi şekilde analiz yapabilmek amacıyla bir indeks formüle etmiştir (Erdoğan, 2002: 10).

H ; kafa sayım oranını, I ; gelir açığı oranını ve yoksullar arasındaki gelir dağılımı ölçütünü yani Gini katsayısını göstermek üzere Sen Yoksulluk Endeksi aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$S = H [I + (1 - I)Gp]$$

Sen endeksini yoksulluk açığının tartılı toplamı olarak değerlendirebiliriz. Yoksullar arasında tam eşitsizlik durumunun varlığı halinde ($Gp = 1$) Sen endeksi, kafa

sayım oranına (H) eşit olur. Yoksullar arasında tam eşitlik varsa ($Gp = 0$) Sen endeksi, yoksulluk açığı endeksine (PG) eşit olur (Aras, 2012: 51).

2.4.4. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi

Foster, Greer ve Thornbecke (1984) tarafından geliştirilen bu endeksin önemli bir özelliği toplam yoksulluğu değişik alt gruplara ayrıştırabilme özelliğine sahip olmasıdır. Bu endeks yoksul kitleyi birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış değişik sosyo-ekonomik veya bölgesel gruplara bölebilmeye imkânı verir. Bu grupların yoksulluk oranları ayrı ayrı hesaplanabilmekte ve alt gruplara ilişkin endeksler alt grupların nüfus paylarıyla ağırlıklandırılarak toplandığında da toplam yoksulluk oranına da ulaşılmış olmaktadır. Bu şekilde, yoksulların sayısından ziyade yoksulluğun derinliği ve farklı gruplar arasındaki göreceli yoğunluğuna ilişkin veriler elde edilebilmektedir (Şenses, 2003: 67). FGT endeksi, aşağıda verilen eşitliğe göre hesaplanmaktadır.

$$P_{\alpha}(y, z) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left(\frac{z - y_i}{z} \right)^{\alpha}$$

n: gözlem kişi sayısı

q: yoksul sayısı

y: yoksul bireylerin eşdeğer geliri

z: yoksulluk eşiği

α : bireysel yoksulluk açığı için tartı parametresi ($\alpha \geq 0$ için ölçüler tanımlanır ve α endeksin yoksulluğa duyarlılığının göstergesidir).

Endekse göre $\alpha=0$ ile kafa sayısı oranı elde edilir. Bu formül bize $\alpha=1$ için, yoksulluk açığını vermektedir ve $\alpha = 2$ olduğunda ise, yoksulluk şiddetini bize verir. Endekse göre α 'nın 1 den büyük olması, yoksulluk ölçüsünün yoksulluk göstergesi ve yoksulluk açığının her ikisine de duyarlı olduğunun göstergesidir.

2.5. YOKSULLUĞU MEYDANA GETİREN NEDENLER

Yoksulluk kavramı üzerine literatürde yapılan tartışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, yoksulluğun “*sermayeye dönüşmesi mümkün olmayan gelir düzeyleri*” ile ifade edilmesinin yaygın bir görüş olduğu görülmektedir. “Geçimlik”

kavramı ile açıklanmaya çalışılan bu gelir düzeyinin toplumsal genelleme boyutuna ulaşması durumunda, kalkınma iktisatçıları tarafından geliştirilmiş olan “azgelişmişlik” kavramı ile o toplumun tanımlanmasını ve azgelişmişlikten kurtulabilmesi için önerilen senaryoları gündeme taşımıştır. Bu çerçeveden bakıldığında klasik iktisat teorisi yoksulluğun yüzde yüz olarak ortadan kalkması ile değil, yoksulluğun kişiselleşmesi ve toplum genelinden bağımsız olarak değerlendirilmesi süreci üzerinde çalışmaktadır. Nitekim klasik iktisat teorisinin en önemli sorunsallarından biri olarak nitelendirilen ve yoksulluk ile mücadele açısından çok önemli görülen “tam istihdam”ın hayalî bir önermeden ibaret olduğu ve sağlanmasının olanaklı olmadığı klasik iktisat ekolünün takipçileri tarafından kabul edilir bir gerçektir. Bu kabul kendisiyle birlikte, “*sermaye birikimine dönüşmesi mümkün olmayan geçimlik ücret*” ya da diğer bir ifadeyle “*asgari ücret*” düzeyine dahi ulaşamayacak bir kesimin toplumsal varlığını hiç olmazsa, doğal nüfus artış hızıyla eş zamanlı bir şekilde artarak devam ettireceğinin; kişileştirilmiş yoksulların toplumsal ilişkiler bütününe en ideal örneklerinde dahi varlığının ve artışının kabulünü yanında getirmektedir (DPT, 2001: 126).

Günümüz yoksulluk literatüründe yoksulluğun birden çok nedeni sayılabilir. Yoksulluk, üretimin yetersiz oluşu yani fazla üretim yapılamaması ve aynı zamanda üretilen değerler karşılığında elde edilen değerlerin bireyler, sektörler ve bölgeler arasında uygun bir şekilde dağıtılamamasından kaynaklanmaktadır. Üretimde istenilen düzeye çıkılamamasının nedenleri arasında, bazı ülkelerin ya da ülke içindeki bazı bölgelerin iklim ve doğa koşulları açısından daha fazla üretme kapasitesine sahip olmamaları sayılabilir. Bunun sonucunda o ülke veya bölgede yaşayan insanlar diğer ülke veya bölge insanlarına göre daha yoksul olurlar. Hızlı nüfus artışı, ülkelerin daha fazla üretim yapmalarında işgücü açığını giderirken, diğer yandan artan nüfus beraberinde daha fazla tüketime yol açacağından olumsuz sonuç doğuracaktır. Ayrıca hızlı nüfus artışının yaşandığı ülke ya da ülke içindeki bölgeler coğrafi konumları nedeniyle iklim ve doğa koşulları bakımından dezavantajlı durumda ise yoksullaşma kaçınılmaz hale gelir. Yoksulluğun kaynakları arasında şu faktörler sıralamak mümkündür (Öztürk ve Çetin, 2009: 2668):

- ✓ Olumsuz ekonomik konjonktür,
- ✓ Çözülen geleneksel yapılar ve sosyal güvencesizlik,

- ✓ Uluslararası finans sermayesinin etkisi ve ekonomik krizler,
- ✓ Gelir dağılımının uçurumlaşması,
- ✓ Demografik yapıdaki değişim ve artan göç hareketleri,
- ✓ Enformel sektörün gelişimi ve sendikasılaştırma politikaları,
- ✓ Adaletsiz vergi sistemi,
- ✓ Yüksek faiz ve rant ekonomisi,
- ✓ Doğal afetler,
- ✓ Çalışamayacak durumda olan özürli sayısının fazla olması,
- ✓ Bireyler arasındaki yetenek farklılıkları,
- ✓ Enflasyon ve İşsizlik,
- ✓ Piyasada tekelleşmenin olması,
- ✓ Devlet teşvikleri,
- ✓ Miras yoluyla elde edilen gelirler

Birleşmiş Milletler ölçeğinde yapılan çalışmalar genel hatlarıyla incelendiğinde yoksulluğun nedenini açıklamaktan kaçınıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Literatürdeki bağımsız kaynaklarda yoksulluğun artış nedeni olarak kapitalizmin temel gelişme dinamikleri, gelir dağılımında adaletsizlik, ekonomik küreselleşme gibi gerekçeler yansıtılmaktadır. Birleşmiş Milletlerin, özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (United Nations Development Program – UNDP) mevcut çalışmaları incelendiğinde, 1985 yılı sonrasında yoksullukta yaşanan artışın evrensel boyutlara ulaşması uluslararası kuruluşların da dikkatinden kaçmamıştır. İlk resmi çalışma Dünya Bankası 1990 raporunda ülkelerin resmi rakamlarla bildirmiş oldukları resmi yoksul sayısının 1.3 milyar düzeyinde olduğu kanıtlanmıştır. İlgili yılda Dünya nüfusunun 6,7 milyar olduğu düşünüldüğünde dünyadaki yoksul sayısının ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir. Bu raporda, Türkiye ile birlikte yıllık kişi başına GSMH'si 80 dolar olan Mozambik, 160 dolar GSMH'lı Brundi, 180 dolar GSMH'lı Çad gibi ülkelerin de resmi yoksul sayısı bildirmediği düşünüldüğünde, ilgili rapordaki yoksul sayısı dünyadaki toplam yoksul sayısını vermediği yapılan hesaplamaların son derece iyimser tablo çizilerek elde edildiği sonucuna varılabilir. Gerek Dünya

Bankası, gerek UNDP kaynaklarında 1990 yılından sonra dünya ölçeğinde yoksul sayısı ile ilgili net bir bilgi paylaşılmamaktadır (DPT, 2001: 127).

2.6. KÜRESELLEŞME İLE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

Küreselleşmenin ülke ekonomileri üzerinde olumlu ve olumsuz etkisi 2000’li yıllara gelindiğinde yadsınamayacak derecede artmakla birlikte günümüzde iktisat alanında üzerinde en çok tartışılan kavramlardan birisidir. Sermayenin, malların, hizmetlerin, bilgi ve teknolojinin serbest dolaşımını ifade eden küreselleşme neoliberal iktisadın dünyada uygulanma modelidir. Uluslararası ekonomik uyum süreci 1980’li ve 1990’lı yıllarda gittikçe hızlanmış ve dünya ülkeleri sınırları kaldırarak daha etkin üretim, yatırım, ticaret bedelini benimsemişlerdir. Küreselleşme sadece kar odaklı bir piyasa ekonomisine dayanmamakta, bununla birlikte siyasi ve sosyo-kültürel alanları da kapsayan büyük bir değişim projesidir. Fakat bu alanlardaki değişim her ülke için olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. Nitekim bu sürece katılan gelişmekte olan ülkeler ekonomik gelişmişlik seviyesine tam ulaşamadıkları için gelişmiş ülkelere göre küreselleşmenin sağladığı faydalar ve riskler farklılık göstermektedir. 1980’li yıllardan itibaren gelişmekte olan birçok ülkede belirli reformların gerçekleştirilmesiyle gelir artışı yaşanırken birçok ülkede de küreselleşme ile birlikte büyük ekonomik krizler yaşanmasına sebep olmuştur (Danışoğlu, 2004: 35-36).

Yoksulluk üzerinde küreselleşmenin yapmış olduğu etkilerin araştırılması öncelikli olarak bu sürecin hangi mekanizmalar vasıtası ile gerçekleşebileceğinin incelenmesiyle olanaklıdır. Bu bağlamda, küreselleşmenin gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine etkileri, “*ticaret, sermaye hareketleri, dış yardımlar, göç ve fikirler*” olmak üzere beş ana ekonomik boyutta değerlendirilebilir (Goldin ve Reinert, 2007: 9).

Küreselleşme ile birlikte, dış ticaret politikalarında yaşanan serbestleşme ve uluslararası ticaret yaşana artış, ticarete konu olan mallar başta olmak üzere fiyatlardaki değişimler ve yeni ürünlere kolay ulaşılma olmak üzere, faktör fiyatlarında yaşanan değişimler ve hükümet gelirlerindeki değişimler aracılığı ile yoksulluk üzerine etkisi olmaktadır. Diğer taraftan dış ticaret yatırımlarında görülen artışın büyüme üzerindeki olumlu etkisi düşünüldüğünde yoksulluğu azaltıcı etkide bulunabilir. Yoksulluk üzerine küreselleşmenin etkide bulunduğu diğer bir etki mekanizması sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesidir. Bu serbestleşme neticesinde yabancı sermaye yatırımlarında

görülen doğrudan artış beraberinde ülkede gerçekleşen yatırımların artmasını, teknoloji transferinin ve yayılmasının hızlanmasını, üretimde verimliliğin artmasını sağlayarak yoksulluğu azaltıcı yönde etki etmektedir (Yanar ve Şahbaz, 2013: 57-59).

Yoksulluk ile dış yardımları arasındaki ilişkiye baktığımızda; dış yardımlar ülkedeki yatırım hacmini arttırarak ekonomik büyümeye ivme kazandırır ve bunun neticesinde yoksulluğu azaltıcı yönde etkide bulunurlar. Fakat yardımların yoksulluk üzerindeki azaltıcı etkisi yapılan uygulamalarda çok zayıf bulunmuştur. Yapılan yardımların çoğunlukla üretken olmayan kamu harcamalarına yönlendirilmesi, ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkiyi zayıflatmaktadır (Masud ve Yontcheva, 2005: 3).

Yoksullukla mücadelede çok eski dönemlerden itibaren en önemli araçlardan birisi haline gelen göç, sürekli veya geçici olarak iş, eğitim ve sığınma amacı ile yapılan yer değiştirmelerdir. Gelişmemiş yoksul ülkelere, gelişmiş ülkelere göç eden insanlar, elde ettikleri yeni imkânlar ile yoksulluktan kurtulma fırsatını yakalamakla birlikte, ülkelerine göndermiş oldukları paralarla yoksulluğun azaltılmasına olumlu katkı sağlamaktadırlar (Goldin ve Reinert, 2007: 14).

Nissanke ve Thorbecke (2006) çalışmalarında küreselleşme ve yoksulluk ilişkisi şu şekilde açıklamışlardır (Nissanke ve Thorbecke, 2006: 1349):

“Küreselleşme ile birlikte artan iletişim, demokrasi kültürünün yaygınlaşması, politik rejimlerin daha demokratik ve adil yapılara dönüşmesi, insan hakları ve kadınların sosyal statüsü gibi fikirlerin yayılmasına neden olmakta ve bu fikirlerin yoksulluğu azaltıcı etkileri bulunmaktadır. Küreselleşme internet teknolojisi ve kitle iletişim araçlarının da hızla yaygınlaşması ile bilgi akışını dünya üzerinde yaygınlaştırmıştır. Bu durum hem beşeri hem de teknik sermayenin hızlı bir şekilde artmasına zemin oluşturmaktadır.”

Sonuç itibariyle ekonomi üzerindeki etkileri bakımından düşünüldüğünde küreselleşme artıları ve eksileri olan bir süreçtir. Küreselleşme karşıtı kesimler, dünya genelinde zengin ile yoksul arasındaki açığın giderek daha da arttığı kaygısını dile getirmektedirler. Eldeki gelir dağılımı ve yoksulluk istatistikleri incelendiğinde, bu kaygıların belirli ölçülerde haklılık payı bulunmaktadır. Ekonomik küreselleşme sürecinde belki de daha bariz bir biçimde gözlemlenen şu sorunlara çözüm bulunması, son derece önemlidir (Aktan, 2002: 264):

- ✓ Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı nüfus artışı,
- ✓ Vasıflı ve vasıfsız işgücü arasında ortaya çıkan gelir eşitsizlikleri,

- ✓ Doğanın tahrip edilmesi,
- ✓ Sermaye hareketlerindeki serbestleşmenin ve hızlı mobilitenin ortaya çıkarabileceği küresel krizler,
- ✓ Çok uluslu şirketlerin birçok ülkenin Gayri Safi Yurt İçi Hasılasını dahi aşan boyutlarda bir ekonomik güce sahip olmaları.

Bu sorunların ve devamında oluşabilecek olası diğer sorunların üzerinde itina ile durulması ve birtakım çözümler bulunması gerekir. Ancak tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen, küreselleşmeye yüzde yüz karşı çıkmak radikal bir çözüm değildir. Dünya genelinde yoksulluğun ciddi boyutlara ulaşmasının tek nedeni küreselleşme değildir. Küresel faktörlerin dışında her ülke ekonomisinin kendi içerisinde yerel anlamda, gelir dağılımındaki eşitsizlik, işsizlik, enflasyon, rant ekonomisi, doğal afetler gibi başka faktörlerinde etkisi kuvvetle muhtemeldir.

BÖLÜM 3: YOKSULLUKLA MÜCADELE: TÜRKİYE VE ÜLKE ÖRNEKLERİ

3.1. TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞA GENEL BİR BAKIŞ

Yoksulluk algılanması kolay ancak tutarlı bir düşünsel dizge içine yerleştirilmesi güç bir sorundur. Yapısal olarak hemen hemen tüm sosyal bilimlerin ilgi alanına girmekte, bu yüzden tanımlaması ve çözümü açısından disiplinler arası olma özelliğine sahiptir. Gelirin bölüşümü açısından iktisadi, yoksulların farklı bir toplumsal kategoriye oluşturması açısından sosyolojik, yoksul olmanın nesneliliğin yanında öznel algılamayla da bağlantılı olması açısından psikolojik, yoksulluğun sadece insanların yoksulluğu olarak anlamlandırılmasıyla antropolojik ve yoksul ile yoksul olmayanların kentsel mekân kullanımı değişkenlik gösterdiği için kent bilimsel özellikler taşıdığından dolayı karışık bir konudur. Bu durum, Türkiye’deki yoksulluk çalışmalarında kendini göstermektedir (Şenses ve Önder, 2005: 3).

Türkiye’deki yoksulluğun boyutlarının ne kadar ciddi seviyelere ulaştığı dünyadaki birçok sayıda uluslararası kuruluşun yapmış oldukları yoksulluk çalışmaları incelendiğinde görülmektedir. Bu çalışmaların başında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından her yıl yayımlanan insani gelişme raporudur. Bu rapor insani gelişmeyi, eğitim ve sağlık gibi ekonomik olmayan göstergeleri de dikkate alarak İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE) ile ölçmektedir. 2010 yılı yayınlanan insani gelişme raporuna göre, Türkiye 0.754 endeks değeriyle İnsani Gelişme sıralamasında bölge sıralamasında 16., Dünya’da ise 62. sırada kendine yer bulmuştur. Gelir indeksinde bölgede 12., Dünyada ise 63. Sırada yer bulurken, Sağlıkta ise doğumda yaşam beklentisi 72.2 değeriyle Avrupa ve Asya’da 19., Dünya’da ise 90. sırada yer bulmuştur. Eğitim endeks göstergelerinden yetişkin okur-yazar oranı %90, brüt okullaşma oranı %74.3 oranıyla Avrupa ve Asya’da 27. Dünya’da ise 83. sırada kendine yer bulmuştur (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 60-61).²

---

² Farklı birimlerde ölçülen gelir, eğitim ve sağlık göstergelerini 0’dan 1’e kadar değişen birimsiz ölçeğe dönüştürebilmek için her bir göstergenin minimum ve maksimum değerleri belirlenerek standartlaştırma işlemi yapılmaktadır. Elde edilen alt endekslerin ortalaması alınarak insani gelişme endeksine ulaşılmaktadır. 2010 yılına kadar hesaplanan insani gelişme endekslerinde alt endekslerin eşit ağırlıklı aritmetik ortalaması alınırken, 2010 yılından sonra alt endekslerin geometrik ortalaması ile hesaplanmaktadır.

Türkiye Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 2016 raporuna göre (UNDP, 2016)³:

“İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE), 0.761 puan ile 188 ülke ve bölge içinde 72. sırada yer almaktayken 2016 raporundaki İGE’de ise 0.767 puanla 188 ülke ve bölge arasında 71. sırada yer almıştır. 1990-2015 yılları arasında ise Türkiye’nin İGE değeri 0,576’dan 0,767’ye yükselmiştir. Bu, toplamda % 33,2’lik bir artış anlamına gelmektedir. 1990-2015 yılları arasında Türkiye’de doğuştan beklenen yaşam süresi 11,2 yıl; ortalama öğrenim süresi 3,7 yıl ve beklenen öğrenim süresi 5,7 yıl artmıştır. Türkiye’de kişi başına Gayrisafi Milli Hâsıla (GSMH) 1990-2015 yılları arasında yaklaşık %78,2 oranında bir artış göstermiştir. Türkiye’nin 2015 yılında 0,767 düzeyinde olan İGE değeri, yüksek insani gelişme kategorisindeki ülkeler için ortalama 0,744 ve ayrıca Avrupa ve Orta Asya ülkelerinin 0,748 olarak hesaplanan insani gelişme değerinin üzerinde yer almıştır.”

İnsani gelişme endeksinin 2010 yılı için değerlendirildiğinde Türkiye’nin yoksullukla ciddi olarak karşı karşıya kaldığı fakat 2015 ve 2016 yılı endeks değerlerinde artış meydana gelmesi ilerleyen yıllar için yoksullukla mücadelede önemli bir gelişme olarak görülebilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2002 yılı itibari ile her yıl düzenli olarak yapılan yoksulluk çalışmalarında değişik yoksulluk sınırı tanımlarına, hanehalkı büyüklüğüne, hanehalkı bireylerinin işteki durumlarına, ikamet edilen yerleşim biriminin kır ya da kent olmasına, iktisadi faaliyet kollarına ve hanehalkı bireylerinin eğitim seviyelerine göre yoksulluk oranları hesaplanmaktadır.

Ülkemizde yoksulluk konusunda yapılan son resmi araştırma Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Eylül 2016 haber bülteniyle yayınlanmıştır. 2015 Yoksulluk Çalışması Sonuçları başlıklı araştırmaya göre, Türkiye’de yoksulluk oranı %14,7 olarak tahmin edilmiştir.⁴ Yoksulluk çalışmasına göre; hanehalkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riski artmakta, eğitim seviyesi arttıkça yoksul olma riski azalmakta ve bireylerin çalışma durumlarına göre yoksulluk riski değişiklik göstermektedir. Tablo 6’daki veriler eşliğinde yoksulluk olgusu daha detaylı ele alınacaktır.

³ İlk İnsani Gelişme Raporu, 1990 yılında insanları, kalkınmanın merkezine almak ve uzun dönem refahını değerlendirmek için gelirin ötesinde bir olgu yaratmak amacıyla Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanmaya başlanmıştır. Raporda kapsanan ülke sayısı her yıl değişmektedir. Son rapor 2016 yılına aittir. 2016 yılı raporunda 188 ülke kapsamaktadır.

⁴ Tokat İlinin de yer aldığı TR83 bölgesinde (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) bu oran 2015 yılı için %10,9 olarak tahmin edilmiştir.

Tablo 6: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2005-2015

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı (%)										
	2005	2006	2007 ⁽³⁾	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ⁽⁵⁾	2015 ⁽⁵⁾
TÜRKİYE											
Gıda yoksulluğu (açlık) ⁽⁴⁾	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	-	-	-	-	-	-
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) ⁽⁴⁾	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	-	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,01	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ⁽¹⁾	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06	0,06	0,03	0,06
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ⁽¹⁾	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27	2,06	1,62	1,58
Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽²⁾⁽⁴⁾	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	-	-	-	-	-	-
KENT											
Gıda yoksulluğu (açlık) ⁽⁴⁾	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06	-	-	-	-	-	-
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) ⁽⁴⁾	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86	-	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04	0,04	0,02	0,02	0,02	-	-
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ⁽¹⁾	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96	0,97	0,94	0,60	0,64	-	-
Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽²⁾⁽⁴⁾	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59	.	.	.	.	-	-
KIR											
Gıda yoksulluğu (açlık) ⁽⁴⁾	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42	-	-	-	-	-	-
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) ⁽⁴⁾	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69	-	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,04	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ⁽¹⁾	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63	0,57	0,42	0,14	0,13	-	-
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ⁽¹⁾	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92	9,61	6,83	5,88	5,13	-	-
Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽²⁾⁽⁴⁾	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Yoksulluk Çalışması Sonuçları, 2002-2015

Not: 1) Satılma gücü paritesine (SGP) göre hesaplama yapılmıştır. 2015 yılı için 1 \$'ın SGP'ne göre karşılığı 1,24 TL kullanılmıştır

2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

- 3) 2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır.
- 4) 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmamaktadır.
- 5) 2014 yılından itibaren örneklem tasarımında yeni idari bölünüş temel alınmıştır; bu nedenle kır ve kent düzeyinde tahmin üretilmemiştir.

Tablo 6'da Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2005-2015 yılları arasındaki yoksulluk çalışması sonuçları yer almıştır. Mutlak yoksulluk yaklaşımına göre iki tane yoksulluk sınırı bulunmaktadır. Bu sınırlardan biri gıda harcamaları doğrultusunda hesaplanırken diğeri ise gıda ve gıda dışı ihtiyaçlara göre hesaplanan mutlak yoksulluk sınırıdır. Bu sınır bize Türkiye'de toplum tarafından benimsenen minimum yaşam standardını vermektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan açıklamaya göre Yoksulluk kriterlerinde revizyona gidilmiş ve uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlayacak şekilde satınalma gücü paritesine göre yoksulluk hesaplamaları yapılmıştır. Tablo 6'yı incelediğimizde 2010 yılı ve sonraki yılların verilerinde harcama esaslı görelî yoksulluk, gıda yoksulluğu, gıda dışı yoksulluk tahminleri yer almamaktadır. Ayrıca 2014 yılından itibaren örneklem tasarımında yeni idari bölünüş temel alındığından bu kır ve kent düzeyinde tahminde bulunulmamıştır.

Tablo 6'da satınalma gücü paritesine göre açıklanan yoksulluk verileri incelendiğinde şu tespitler yapılabilir:

- ✓ Yoksulluk oranları kişi başı 2,15 ve 4,3 dolar sınırlarına göre verilmektedir. 2010 yılı sonrasında gıda yoksulluğu (açlık sınırı) ve Yoksulluk (gıda+gıda dışı) sınırı altı rakamları verilmemektedir.
- ✓ 2015 yılında yoksulluk oranı %14,7 (yaklaşık 12 milyon kişi) olarak hesaplanmıştır. Gıda yoksulluğu oranı 2005 yılında 0,87 iken 2015 yılında hesaplanmamıştır.
- ✓ Kişi başı günlük harcaması, 2,15 doların altında kalan fert oranı 2005 yılında %1,55 iken, bu oran 2010 yılında %0,21 2015 yılında ise %0,06 olarak tahmin edilmiştir. 4,3 dolar sınırına göre ise 2005 yılında %16,6 olan yoksulluk oranı 2015 yılında %1,58'e düşmüştür.
- ✓ Kişi başı günlük harcamada 4,3 dolar sınırı temel alınır, kentsel alanlarda yaşayanların yoksulluk oranı %4,40'dan % 0,64'e düşerken,

kırsal yerleşim alanlarında yaşayanlarda 2007 yılında %17,59 olan yoksulluk oranı 2013 yılında %5,13'e düşmüştür.

- ✓ Yoksulluk sınırı, cari satınalma gücü paritesine göre 4,3 dolar olarak belirlendiğinde, yoksulluk oranı 2014 yılında %1,62 iken, 2015 yılında %1,58 olarak tahmin edilmiştir.
- ✓ Kent ve kır için Tablo 6'yı incelediğimizde 2005-2013 yılları arasında tüm alt dallarda kır yoksulluk oranları kente göre daha yüksek durumda, yoksulluğun Türkiye'de kente göre kırdaki daha yoğun olduğu görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu 2002-2009 yılları arasında düzenli olarak 4 kişilik bir ailenin açlık ve yoksulluk sınırını belirlemekte iken sonraki tarihlerde satınalma gücü paritesine göre hesaplama yapıldığından açlık ve yoksulluk sınırı hesaplanmamıştır. 2009 yılı 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 287 TL, aylık yoksulluk sınırı ise 825 TL olarak tahmin edilmiştir. Bu verilere her yılı kademeli olarak Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) eklendiğinde 2016 yılı olarak ise 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 491 TL, aylık yoksulluk sınırı ise 1,412 TL olarak hesaplanmaktadır.⁵

Tablo 6 incelendiğinde 2005 ve 2015 yıllarına ait gıda yoksulluğu ve yoksulluk oranları Türkiye geneli, kent ve kır ayrımında incelendiğinde; 2005 yılında %0,64 olan kentte gıda yoksulluğu değeri 2009 yılında %0,06 değerine düştüğü görülmektedir. Bu düşüş yoksullukla mücadelede ilerleyen yıllar açısından olumlu bir tablo çizmektedir.⁶

---

⁵ TÜİK tarafından 4 kişilik ailenin açlık ve yoksulluk sınırı en son 06.01.2011 tarihinde yayınlanan 2009 dönemine ait yoksulluk çalışmasında tahmin edilmiştir. Bu dönemden sonra herhangi bir hesaplama yapılmadığından, 2009 yılı verilerine 2010-2011-2012-2013-2014-2015-2016 yılı TÜFE oranları eklenerek 2016 yılına ait açlık ve yoksulluk sınırı tahmin edilmiştir. Yapılan işlem TÜİK'ten alınan görüş doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. İlgili yıllara ait TÜFE oranları Tablo 12'de yer almaktadır.

⁶ 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmadığından en son veriler ışığında incelenmiştir.

Tablo 7: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranı, Türkiye, 2006-2015

15 yaş ve üstü		Yoksul sayısı (Bin kişi)					Yoksulluk oranı (%)				
Yıllar	Yoksulluk riski	Okur-yazar olmayanlar	Bir okul bitirmeyenler	Lise altı eğitimliler	Lise ve dengi okul mezunları	Yükseköğretim mezunları	Okur-yazar olmayanlar	Bir okul bitirmeyenler	Lise altı eğitimliler	Lise ve dengi okul mezunları	Yükseköğretim mezunları
2006	%50	1 969	1 004	3 783	463	24	32,8	27,8	5,4	14,3	0,7
	%60	2 486	1 327	5 605	825	48	41,4	36,7	9,7	21,2	1,3
2007	%50	1 842	919	3 392	486	31	30,7	24,9	12,5	5,2	0,8
	%60	2 426	1 263	5 302	807	61	40,5	34,2	19,5	8,7	1,6
2008	%50	1 798	938	3 647	491	29	29,5	24,2	13,3	5,2	0,7
	%60	2 447	1 302	5 696	796	51	40,2	33,6	20,8	8,5	1,3
2009	%50	2 010	1 071	3 916	488	54	32,7	27,2	13,9	5,1	1,2
	%60	2 571	1 442	6 062	815	84	41,8	36,7	21,5	8,5	1,8
2010	%50	1 733	1 085	4 055	424	50	28,8	27,5	14,3	4,5	1,0
	%60	2 359	1 471	5 933	731	86	39,3	37,3	20,9	7,8	1,8
2011	%50	1 708	1 072	3 789	552	55	28,9	27,0	13,1	5,8	1,1
	%60	2 265	1 420	5 792	844	103	38,4	35,8	20,0	8,9	2,0
2012	%50	1 800	1 044	3 948	566	66	30,1	26,1	13,5	5,9	1,1
	%60	2 336	1 355	5 839	892	114	39,1	33,8	20,0	9,3	1,9
2013	%50	1 577	938	3 696	537	115	26,6	23,7	12,4	5,6	1,8
	%60	2 222	1 324	5 952	881	175	37,5	33,5	20,0	9,1	2,7
2014	%50	1 667	1 043	3 731	553	90	27,7	25,1	12,5	5,7	1,3
	%60	2 297	1 418	5 861	910	153	38,1	34,2	19,6	9,3	2,2
2015	%50	1 637	957	3 808	576	129	27,2	23,7	12,8	5,6	1,6
	%60	2 189	1 375	6 039	1 038	213	36,3	34,1	20,3	10,2	2,7

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Yoksulluk Çalışması Sonuçları, 2006-2015

Not: 1) Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

2) Yoksulluk sınırı olarak gelire dayalı görel yoksulluk sınırları kullanılmıştır.

Tablo 7’de hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranı ve yoksulluk sayıları görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi Türkiye’de eğitim düzeyiyle yoksulluk ters orantılıdır. Yani insanların eğitim seviyelerindeki artış yoksulluk riskini azaltmaktadır. Bundan dolayı okur-yazar olmayanlar, okur-yazar olup okul bitiremeyenler Türkiye’de en riskli ve kırılgan grubu oluşturmaktadırlar.

Tablo 7’de bireyleri eğitim seviyelerine göre değerlendirildiğinde, okur-yazar olmayanların yoksulluk oranı 2006 yılında %32,8 iken 2014 yılında %27,7’ye, 2015 yılında ise %27,2’ye düştüğü görülmektedir. Bir okul bitiremeyenlerin yoksulluk oranı 2006 yılında %27,8 iken 2014 yılında % 25,1’e, 2015 yılında ise % 23,7’ye düştüğü görülmektedir. Ayrıca lise altı eğitilmişlerin yoksulluk oranı 2006 yılında %5,4 iken 2014 yılında %12,5’e, 2015 yılında ise %12,8’e yükselmiştir. Lise ve dengi okul mezunlarının yoksulluk oranı 2006 yılında %14,3 iken 2014 yılında %5,7’ye, 2015 yılında ise %5,6’ya düştüğü görülmektedir. Yükseköğretim mezunlarının yoksulluk oranı 2006 yılında %0,7 iken 2014 yılında %1,3’e, 2015 yılında ise %1,6’ya yükseldiği görülmektedir. Tüm bu istatistiği verilere göre yükseköğretim mezunlarının yoksulluk oranında %0,7’den, %1,6’ya yükseldiği görülmekte bu artışın sebebi Türkiye’de yükseköğretim okuyanların sayısının her geçen yıl sürekli artmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 8: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Hanehalkı Tipine Göre Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranı, Türkiye, 2014-2015

Hanehalkı tipi	%50 - 50%		
	Yoksulluk sınırı	Yoksul sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk oranı (%)
2014			
Toplam	5 554	11 332	15,0
Tek kişilik hanehalkı	5 554	212	7,2
65 yaşın altında	5 554	65	4,1
65+ yaş	5 554	147	10,9
Erkek	5 554	80	7,0
Kadın	5 554	132	7,4
Bağımlı çocuğu olmayan hanehalkı	5 554	778	4,7
İki yetişkinli; yetişkinlerin ikisi de 65 yaşın altında	5 554	173	3,2
İki yetişkinli; yetişkinlerden en az biri 65 ve daha fazla yaşta	5 554	225	8,3
Bağımlı çocuğu olmayan diğer hanehalkı	5 554	380	4,5
Bağımlı çocuğu olan hanehalkı	5 554	10 340	18,4
Tek yetişkinli, en az bir bağımlı çocuğu olan	5 554	225	23,6
İki yetişkinli, bir bağımlı çocuğu olan	5 554	328	4,1
İki yetişkinli, iki bağımlı çocuğu olan	5 554	930	7,9
İki yetişkinli, üç ve daha fazla bağımlı çocuğu olan	5 554	4 105	35,8
Bağımlı çocuğu olan diğer hanehalkı	5 554	4 751	19,9
Hanehalkı tipi belirlenemeyen	5 554	2	4,0
2015			
Toplam	6 246	11 219	14,7
Tek kişilik hanehalkı	6 246	256	8,1
65 yaşın altında	6 246	82	4,7
65+ yaş	6 246	173	12,3
Erkek	6 246	71	5,8
Kadın	6 246	185	9,6
Bağımlı çocuğu olmayan hanehalkı	6 246	829	4,8
İki yetişkinli; yetişkinlerin ikisi de 65 yaşın altında	6 246	185	3,3
İki yetişkinli; yetişkinlerden en az biri 65 ve daha fazla yaşta	6 246	236	8,3
Bağımlı çocuğu olmayan diğer hanehalkı	6 246	408	4,7
Bağımlı çocuğu olan hanehalkı	6 246	10 133	18,1
Tek yetişkinli, en az bir bağımlı çocuğu olan	6 246	232	21,7
İki yetişkinli, bir bağımlı çocuğu olan	6 246	349	4,3
İki yetişkinli, iki bağımlı çocuğu olan	6 246	887	7,5
İki yetişkinli, üç ve daha fazla bağımlı çocuğu olan	6 246	3 944	34,9
Bağımlı çocuğu olan diğer hanehalkı	6 246	4 720	20,0
Hanehalkı tipi belirlenemeyen	-	-	-

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2016

Not: Gelirlerin referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

Tablo 8’de Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine ve hanehalkı tipine göre yoksul sayıları ve yoksulluk oranı görülmektedir. Tablodan görüldüğü gibi 2014 yılında Türkiye’de yoksulluk oranı %14,5 iken 2015 yılında %14,7’ye düşmektedir. Türkiye’de 2015 yılı itibari ile 11.219.000 kişi yoksuldur. Yoksulluk oranlarını alt kategorilerde incelediğimizde İki yetişkinli, üç ve daha fazla bağımlı çocuğu olan hanelerde yoksulluk oranı 2014 yılında % 35,8 iken, 2015 yılı itibari ile %34,9 oranı ile en yoksul grubu oluşturmaktadır.

Tablo 8’de bağımlı çocuğu olmayana hanehalkında yoksulluk oranının düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. İki yetişkinli; yetişkinlerin ikisi de 65 yaşın altındaki grup 2014 yılında %3,2 iken, 2015 yılında ise %3,3 ile en düşük seviyede yoksulluk oranına sahiptir.

Tablo 9: Hanehalkı Fertlerinin İşteki Durum ve Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları, 2002-2009⁷

İşteki durum ve sektör	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009
TÜRKİYE								
İstihdamdaki fertler	25,08	26,12	23,33	18,96	15,81	14,21	14,82	15,37
İşteki durum								
Ücretli maaşlı	13,64	15,28	10,35	6,57	6,00	5,82	5,93	6,05
Yevmiyeli	45,01	43,09	37,52	32,12	28,63	26,71	28,56	26,86
İşveren	8,99	8,84	6,94	4,80	3,75	3,15	1,87	2,33
Kendi hesabına	29,91	32,38	30,48	26,22	22,06	22,89	24,10	22,49
Ücretsiz aile işçisi	35,33	38,51	38,73	34,52	31,98	28,58	32,03	29,58
Sektör								
Tarım	36,42	39,89	40,88	37,24	33,86	32,05	37,97	33,01
Sanayi	20,99	21,34	15,64	9,85	10,12	9,70	9,71	9,63
Hizmet	25,82	16,76	12,36	8,68	7,23	7,35	6,82	7,16
KENT								
İstihdamdaki fertler	17,81	17,72	11,53	7,96	6,40	6,02	6,01	5,71
İşteki durum								
Ücretli maaşlı	12,24	14,27	8,79	4,92	3,93	3,73	3,80	3,73
Yevmiyeli	44,82	40,24	28,65	27,08	15,49	19,34	20,92	17,10
İşveren	6,73	8,14	3,82	2,07	2,51	1,33	1,38	0,94
Kendi hesabına	21,75	24,36	16,13	11,04	8,66	10,21	9,67	8,90
Ücretsiz aile işçisi	27,94	18,59	11,30	10,76	22,22	9,08	6,45	7,67
Sektör								
Tarım	33,74	26,42	19,59	15,43	24,56	15,69	20,43	13,32
Sanayi	18,75	19,31	11,86	8,47	6,04	6,44	6,25	6,43
Hizmet	21,90	16,03	10,62	7,07	4,99	5,17	4,99	4,72
KIR								
İstihdamdaki fertler	32,01	35,01	35,93	30,85	27,36	28,38	30,27	31,54
İşteki durum								
Ücretli maaşlı	18,31	19,03	16,71	12,78	12,82	17,12	15,91	21,27
Yevmiyeli	45,29	47,29	47,15	38,61	43,10	38,74	40,02	46,12
İşveren	15,26	10,58	15,58	12,55	6,93	8,91	4,13	8,53
Kendi hesabına	33,38	35,98	37,04	33,04	29,10	30,97	33,81	32,21
Ücretsiz aile işçisi	36,67	41,01	41,79	37,53	33,72	32,21	37,55	33,71
Sektör								
Tarım	36,77	40,91	42,32	38,80	34,89	33,81	40,09	35,41
Sanayi	25,87	28,02	27,69	14,44	21,71	22,25	23,39	27,34
Hizmet	34,16	18,95	18,01	13,76	13,54	17,68	14,00	19,95

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, 6 Ocak 2011

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

⁷ Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2009 Yoksulluk çalışmasından sonraki çalışmalarda ilgili veriler yer almadığından tablo verileri 2009 yoksulluk çalışması ile sınırlı kalmıştır.

Tablo 9'a göre hanehalkı fertlerinin işteki durumlarına göre yoksulluk oranları kıyaslandığında; Türkiye genelinde en yüksek oran 2009 yılı için %29,58 ile ücretsiz aile işçilerine, en düşük oran ise %2,33 ile işverenlere aittir. Kentsel ve kırsal yerleşim yerlerindeki dağılıma bakıldığında: Yevmiyeliler sırasıyla %17,10'luk ve %46,12'lik fert yoksulluk oranları ile ilk sıradayken, işverenler tıpkı Türkiye genelinde olduğu gibi en düşük yoksulluk oranına (kentte %0,94, kırdaki %8,53) sahiptir. Türkiye genelinde işteki durumlarına göre yoksulluk oranlarında 2002-2004 yılları arasında yevmiyelilerin yoksulluk oranları en yüksek iken 2005 yılında başlayan düşüş yerini ücretsiz aile işçisine bırakmıştır. Tablo 9'u incelediğimizde her ne kadar ücretsiz aile işçisinin yoksulluk oranı düşüş göstermiş olsa da yoksulluk oranındaki üstünlüğünü sürdürmektedir. İşverenlerin yoksulluğu ise 2002 itibarıyla en düşük yoksulluk oranı olma özelliğine sahiptir.

Tablo 9'a göre hanehalkı fertlerinin çalıştığı sektöre göre yoksulluk oranları kıyaslandığında; 2009 yılına göre Türkiye genelinde en yüksek oran %33,1 ile tarım sektöründe, en düşük oran ise 7,16 ile hizmet sektöründedir. Kentsel ve kırsal yerleşim yerlerindeki durum da ülke geneliyle benzerlik içermektedir: Tarım sektörü kentte %13,32, kırdaki ise %35,41'lik fert yoksulluk oranı ile ilk sıradayken; hizmet sektörü kentte %4,72, kırdaki ise %19,95'lik yoksulluk oranıyla son sırada yer almaktadır. Dolayısıyla fert başına yoksulluk konusunda tarım sektöründe çalışanlar, gerek ülke genelinde gerekse kent-kırsal ayrımında en dezavantajlı grupken; hizmet sektöründe çalışanlar için durum bunun tam tersidir.

3.2. DÜNYADA VE OECD ÜLKELERİNDE YOKSULLUK

Yoksulluk tüm dünyada en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Uluslararası kuruluşlardan Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) başta olmak üzere yayımlamış oldukları yoksulluk çalışmaları, yoksulluğun ülkelerde ulaştığı yüksek düzeyi daha net ortaya koymaktadır (DPT, 2001: 104).

Günümüzde dünya nüfusunun %10'u dünya geliri toplamının %70'ten fazlasını elinde bulundurmaktadır. Yoksulluğun artmasıyla birlikte ülkeler ve ülke içindeki bölgeler arasındaki eşitsizliğin boyutları da git gide artmaktadır. Yoksul ülkeler zengin ülkelere nispeten daha yavaş büyüme oranına sahip olduğu için ülkeler arasındaki gelir eşitsizliği de giderek derinleşmektedir. Nitekim 1960 yılında en zengin 20 ülkenin

toplam geliri, en fakir 20 ülkenin toplam gelirinden 18 kat fazlayken, 1995 yılında bu oran 37 kat ile iki katına çıkmıştır. İnsanlığın çeyrek dilimini oluşturan sanayileşmiş kesim, dünya gelirinin %85'i elinde bulundurmaktadır. Dünya Bankası, 1990-2030 (2030 yılına ait veriler tahminidir) dönemine ait yoksulluğun bölgeler itibariyle dağılımı üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Para Fonu (IMF), OECD gibi başlıca uluslararası kuruluşların raporuna göre, uluslararası kalkınma hedeflerinin öncelikli amacı; 1990-2015 yılları arasında yoksulluğun yarı yarıya düşürülmesidir (Ünlü ve Türk, 2016: 95-96). Dünya Bankası araştırma sonucuna göre, günde 1\$, 1,25\$ ve 2\$'dan az gelire yaşayan insanlar yoksul olarak kabul edilmiştir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 64). Tablo 10'da sadece 1,25\$'dan daha az gelire yaşayan yoksulluk verileri analiz edilecektir.

Tablo 10: Günde 1,25 \$'dan Daha Az Gelire Yaşayan Nüfus Sayısı (2005 SGP)*

Bölge	1990	2005	2008	2010	2011	2015	2020**	2030**
D. Asya ve Pasifik	957,1	324,1	272,3	207,1	160,8	86,4	31,3	2,5
Avrupa ve Merkezi Asya	7,1	6,0	2,0	2,9	2,3	1,3	0,8	0,3
Latin Amerika ve Karayipler	52,7	41,0	31,0	28,3	27,6	26,8	24,8	21,7
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	13,1	9,0	6,5***	5,5***	5,6***	7,3	7,0	10,3
Güney Asya	603,2	589,0	532,7	465,7	399,0	310,6	249,6	42,5
Alt Sahra Afrika'sı	287,1***	399,1	406,8	416,4	415,4	403,2	382,9	334,6
Toplam	1.920,1	1.368,1	1.251,4	1.125,4	1.010,7	835,5	696,4	411,8

Kaynak: World bank, 2014/2015: Global Monitoring Report:19

* 2005 yılı satın alma gücü paritesine göre hesaplanmıştır.

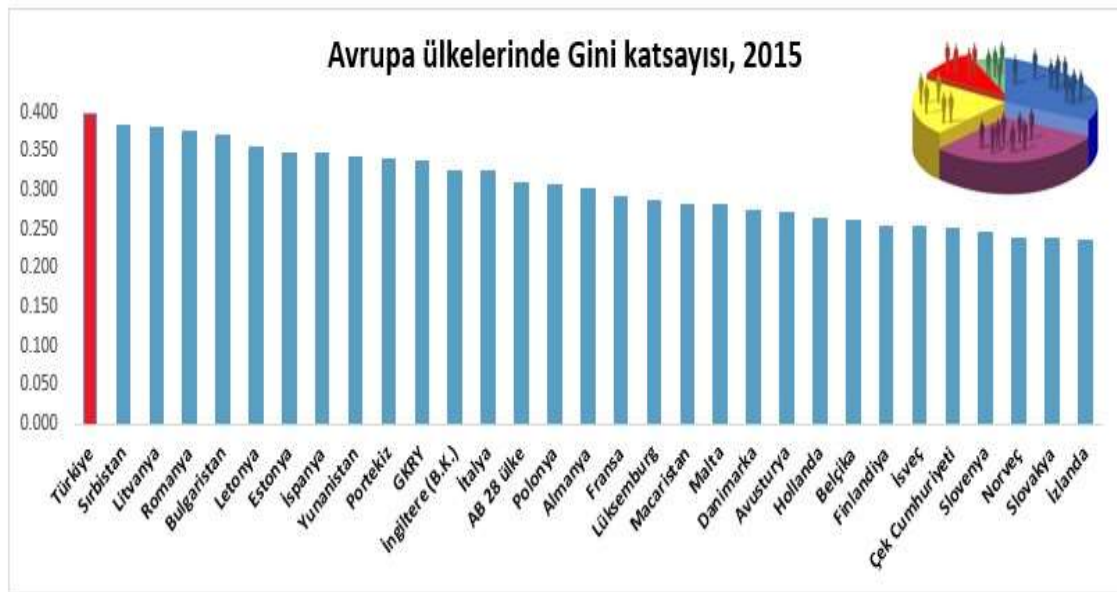
** Tahmini değer

*** Bölge nüfusunun %50'sinden daha azıyla anket yapıldığından rakamlar geçicidir.

Dünya Bankası 1981-2001 yılları arasında açlık sınırını 1\$ olarak baz hesaplarırken, 2005-2030 yıllarında 1,25\$ olarak revize etmiştir. Bu veriler doğrultusunda Tablo 10'a göre 1990 yılından başlayarak yoksul nüfus sayısında yoksul nüfus sayısı sürekli olarak azalmıştır. 1990 yılında toplam yoksul sayısı 1 milyar 920 milyona ulaşmış iken 2030 yılı tahminlerine göre bu sayının 411 milyona kadar düşeceği belirtilmiştir. Fakat Ortadoğu ve Kuzey Afrika ve Alt Sahra Afrika bölgesi ülkelerinin yoksulluk oranında düzenli bir azalış tahmin edilmemektedir. Alt Sahra

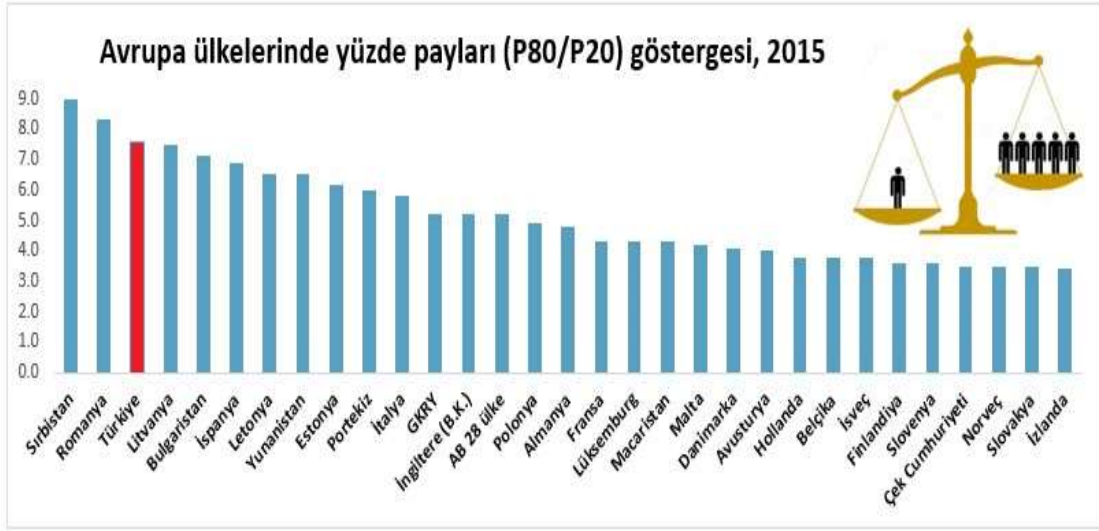
Afrika'sı yoksul nüfus sayısının en fazla yaşandığı bölge konumundadır. Yoksul nüfus sayısındaki gözle görülür azalmanın olduğu bölge sırasıyla Doğu Asya ve Pasifik ve Güney Asya bölgeleridir. 1990 yılında Doğu Asya ve Pasifik Bölgesi'nde yoksul nüfus sayısı 957,1 milyon iken 2030 tahminlerine göre bu rakam 2,5 milyona kadar azalacağı belirtilmiştir. Güney Asya'da ise bu rakam 1990 yılında 603,2 milyon iken 2030 yılında 42,5 milyona düşeceği tahmin edilmektedir. Diğer bölgelere göre Alt Sahra Afrika'sında ise 1990'da 287,1 milyon insan açlık sınırında yaşamakta iken bu sayı sürekli artış göstermiş ve 2011 yılında 415,4 milyona ulaşmıştır. Avrupa ve Merkezi Asya ve Latin Amerika ve Karayipler 'de düzenli olarak yoksul sayıları azalmakta iken, 2030 yılı tahminlerine göre Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yoksul sayısında artış beklenmektedir (Ünlü ve Türk, 2016: 96).

Kaynak: Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, (28.04.2017).

Grafik 1: Avrupa Ülkelerinde Gini Katsayısı, 2015

Grafik 1'de Türkiye ile birlikte Avrupa Birliği 28 ülkenin Gini katsayıları verilmektedir. 28 ülkenin Gini katsayı ortalaması 0,310 değerini almaktadır. Seçilmiş Avrupa ülkeleri içinde en düşük Gini katsayısı 0,236 ile İzlanda'da bulunurken, bu ülkeyi sırasıyla 0,237 ile Slovakya ve 0,239 ile Norveç izlemektedir. En yüksek Gini Katsayılarında ise 0,382 ile Sırbistan'ı 0,379 ile Litvanya izlemektedir (TÜİK, 2016c).

Kaynak: Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, (28.04.2017).

Grafik 2: Avrupa Ülkelerinde Yüzde Payları (p80/p20) Göstergesi, 2015

Grafik 2’de ki verileri incelediğimizde gelir eşitsizliği ölçütlerinden olan P80/P20 oranı yani “*en zengin gelir grubunun, en fakir gelir grubuna oranı*” şeklinde tanımlanan orana göre 28 ülkenin olduğu Avrupa Birliği ortalaması 5,2’dir. En düşük P80/P20 oranına 3,4 ile İzlanda sahipken onu sırasıyla 3,5 ile Slovakya, Norveç ve Çek Cumhuriyeti izlemektedir. Sırbistan 9 değeri ile P80/P20 oranı en yüksek ülke konumunda iken bu ülkeyi 8,3 ile Romanya izlemektedir (TÜİK, 2016a).

Tablo 11: OECD Üye Ülkelerinde Gini Katsayısı Örnekleri, 2012 (Harcanabilir Gelir, Vergi ve Transferler Sonrası)

Ülkeler	Gini Katsayısı	Ülkeler	Gini Katsayısı
Danimarka	0.249	Fransa	0.306
Slovak Cumhuriyeti	0.25	Kore	0.307
Norveç	0.253	OECD Ortalaması	0.32
Çek Cumhuriyeti	0.256	Avustralya	0.326
İzlanda	0.257	İtalya	0.327
Finlandiya	0.26	Yeni Zelanda	0.333
Belçika	0.268	İspanya	0.335
İsveç	0.274	Estonya	0.338
Avusturya	0.276	Portekiz	0.338
Hollanda	0.281	Yunanistan	0.34
İsviçre	0.285	Birleşik Krallık	0.351
Almanya	0.289	İsrail	0.371
Macaristan	0.289	ABD	0.39
Polonya	0.298	Türkiye	0.402
Lüksemburg	0.302	Meksika	0.457
İrlanda	0.304	Şili	0.465

Kaynak: OECD(2016). Türkiye’de Gelir Adaletsizliği ve Sosyal Adaletsizlikler Raporu, [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Turkey_Country_income_and_social_inequalities%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Turkey_Country_income_and_social_inequalities%20(3).pdf), (28.04.2017).

Tablo 11’i incelediğimizde gelir dağılımının önemli göstergelerinden Gini katsayısının OECD ülkeleri içerisinde değerlendirildiğinde seçilmiş ülkeler içinde Danimarka 0.249 ile en düşük katsayıya sahip olmakta onu 0.25 ile Slovak Cumhuriyeti ve 0.253 katsayısı ile Norveç takip etmektedir. Seçilmiş ülkeler içinde en yüksek katsayıya ise 0.465 ile Şili sahiptir (OECD, 2016).

3.3. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Ülkemizde gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadele ile 1960’lı yıllarda başlayan planlı çalışmalar dünyadaki yoksulluk araştırmaları ve politikalarına benzer biçimde gelişme kaydetmiştir. Bunun altında çok çeşitli etkenler bulunmakla birlikte, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların etkisi de olmuştur. Türkiye’de 1976 yılına gelindiğinde ilk olarak yoksul, malul ve yaşlılara aylık para ödemesi

yapılmaya başlanmış fakat bu ödeme zamanla değerini kaybetmiş ve yetersiz bir araç haline gelmiştir (Bolayır, 2007: 70).

Türkiye’de ve Dünya genelinde yoksulluğun ciddi boyutlara ulaşması yoksullukla mücadeleyi kaçınılmaz kılmaktadır. Yoksullukla mücadele yöntemlerini dolaylı ve doğrudan olarak iki yöntemde değerlendirebiliriz.

Bhagwati (1988) çalışmasında dolaylı yaklaşımı şu şekilde açıklamıştır (Bhagwati, 1988: 539):

“Dolaylı yaklaşım, kaynakların büyümeyi hızlandırmak için kullanılmasını ve büyüme aracılığıyla yoksulluların gelirlerinde ve yaşam standartlarında iyileştirme sağlamayı hedeflemekte, ayrıca büyümenin yoksulluk üzerindeki etkileri ve büyüme sürecindeki gelir dağılımında ortaya çıkan değişiklikleri de ön plana çıkarmaktadır.”

Bu bağlamda dolaylı yaklaşım büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi dikkate almaktadır. Büyüme ile birlikte eğitim, istihdam, sağlık imkânlarında görülen artış gelir dağılımında iyileşmeyi sağlamakta ve yoksulluk riskini azaltmaktadır.

Doğrudan yaklaşım ise, öncelikli olarak, sağlık, beslenme, konut ve eğitim gibi temel ihtiyaçlar olmak üzere yoksul kesimin yaşam standartları ile ilgili konulara yönelik olarak devletin faaliyete geçirdiği somut program ve politikaları ve bunlar aracılığıyla yoksullara sağladığı transferleri kapsamaktadır (Şenses, 2003: 219).

Yoksullukla mücadelede son yıllara kadar kabul gören dolaylı yaklaşımların yoksulluk sorununu çözmede yetersiz kaldığı geç de olsa anlaşılmış böylece dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri haline gelen Türkiye’de, yoksullukla mücadele de büyümeyle birlikte doğrudan mücadele yöntemlerinin hayata geçirilmesi, bir zorunluluk haline almıştır. Ülkemizde hâlihazırda, istenilen seviyede olmasa da yoksullukla mücadeleye doğrudan yöneltilmiş birtakım uygulamalardan bahsedilebilir. Bu uygulamaları hayata geçiren kurumlardan önem arz edenler arasında, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı / Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Belediyeler ve Özel Kuruluşlar yer almaktadır. Sağlık Bakanlığı 1992 yılında çıkarmış olduğu kanunla yeşil kart sistemiyle ödeme gücü olmayan yoksul vatandaşlara tedavi giderlerinin karşılanması ücretsiz sağlık imkânı getirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı ise eğitim giderlerinin aile bütçesine ek bir yük getirmesini engellemek amacıyla öğrencilere burs

vererek, öğrenci ve araştırma burslarıyla yoksullukla mücadele de önemli katkılar sağlamıştır. Yoksullukla mücadele diğer bir önemli resmi kuruluş olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), sokakta yaşam mücadelesi veren çocuklara yönelik hizmetler ile korunmaya muhtaç çocuklara yönelik evlat edindirme, kurumsal bakım, ekonomik ya da sosyal yoksunluk içinde bulunan bakıma muhtaç engelli ve yaşlılara ilgili kuruluşlarda veya kendi hanelerinde bakım gibi hizmetler vermektedir. Diğer bir kuruluş ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür. Annesi ya da babası hayatta olmayan muhtaç çocuklar ile %40 ve üzeri engelli olan muhtaç bireylere; herhangi bir sosyal güvencesi, gelir veya aylığı bulunmayan yoksullara muhtaç aylığı bağlamakta ve ekonomik durumu yetersiz olan ilköğretim öğrencilerine burs imkânı tanınmaktadır. Tüm bu yardımlarla birlikte vakıf, yoksulların günlük yemek ihtiyacını karşılamak amacıyla aşevi hizmeti de vermektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 72-73).

Türkiye’de Yoksullukla mücadele açısından önem arz eden uygulamalardan biri de “Yoksulluk içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak, gelir dağılımının düzelmesine katkıda bulunmak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek” amacıyla, 1986 yılında TBMM tarafından kabul edilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonudur (SYDTF). Yoksullukla mücadele etkin olan sosyal kuruluşlar 29 Haziran 2011 tarihinde kurulan Aile Bakanlığı’na bağlanarak bakanlık bünyesinde yoksullukla mücadele de daha etkin rol oynamaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşlarımızın barınma, gıda, sağlık, giyim, eğitim, yakacak vb. acil ve güncel zorunlu ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte, sağlık yardımları kapsamında, sosyal güvencesi olmayan ve engelli vatandaşların çeşitli sağlık giderleri, SYDF tarafından karşılanmaktadır. Diğer önemli bir yardım kolu olarak ise eğitim yardımları gelmektedir. Vakıf tarafından ilköğretim ve lisede okuyan çocuklarının okul ihtiyaçları karşılamakta, yoksul ailelere ayni ve nakdi yardım yapılmakta, ilk ve orta öğretim öğrencilerinin barınma, taşıma ve yemek sorunları giderilmekte, başarılı öğrencilere burs ödemesi yapılmakta, engelli öğrencilerinde okullarına ücretsiz bir şekilde gitmeleri sağlanmaktadır. 2016 yılı itibariyle vakfa sağlık yardımları için 422,00 milyon TL, eğitim yardımları için 3.614,20 milyar TL’lik kaynak aktarılmıştır. Ayrıca, ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşlarımızın temel ihtiyaçlarının karşılanması için, fondan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma

Vakıflarına gıda, yakacak ve barınma yardımları için de kaynak aktarılmaktadır. Bu amaçla, 2016 yılı itibariyle yakacak yardımları için Fona 12.485.417 TL, barınma yardımları için 72,76 milyon TL, gıda yardımları için ise 199,77 milyon TL kaynak aktarılmıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2016: 48-62).

3.4. TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUĞU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Çalışmanın ilk üç bölümünde Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Koşulları araştırmalarından üretilen rakamlar kullanılarak gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Gelir dağılımındaki eşitsizliği ifade eden Gini katsayısı Türkiye'de 2005 yılında iyileşmenin zirvesinde iken sonraki yıllarda gelir dağılımında adaletsizliğin ve yoksulluğun oransal olarak kısmi artış gösterdiği ancak 2015 yılı verileri itibariyle farklı ölçülere göre kısmi iyileşmenin olduğu gözlenmektedir.

Burada gelir dağılımını ve yoksulluğu etkileyen faktörleri demografik, ekonomik ve kamu maliyesine ilişkin faktörler olmak üzere üç kategoriye ayrılabilir.

3.4.1. Demografik Faktörler

Sanayileşmiş ülkelerde nüfus artış oranlarının uzunca bir süredir çok düşük düzeylerde kalmasının da katkısıyla nüfus istikrarlı bir yapıya kavuşmuşken, az gelişmiş ülkelerin birçoğunun ağır bir nüfus baskısıyla ve bunun sonucunda da talep fazlası işgücüyle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Hızlı nüfus artışının özellikle az gelişmiş ülkelerde kaynaklara erişimde zorluklara neden olması, kişi başına düşen milli gelirin azalmasına yol açması, besin tüketiminde kişi başına düşen ortalama besinlerin dağılımını azaltması gibi faktörleri tetikleyerek yoksulluğa neden olduğu söylenebilmektedir. Diğer yandan nüfus artışlarının bu ülkelerde yoksulluğa karşı hanehalkı düzeyinde alınan bir önlem olduğunu belirten ve hızlı nüfus artışlarının büyümeyi özendiren olumlu etkileri olduğunu savunan görüşlere de rastlanmaktadır (Pire, 2011: 20-21).

Hanehalkı fert sayısı ile Yoksulluk oranı arasında ters ilişki vardır. Hanehalkı fert sayısı arttıkça yoksulluk riski artmaktadır. 2015 yılı itibari ile tek kişilik hanede

yoksulluk oranı yaklaşık %8 iken hanehalkı fert sayısı 7 veya daha fazla olan yerlerde ise yoksulluk oranı %35 seviyesine çıkmaktadır (Tablo 8).

Gelir dağılımı ve yoksulluğu etkileyen bir diğer demografik faktör ise cinsiyettir. Erkeklerin ve kadınların kendi aralarında gelir dağılımı farklılaştığı gibi erkeklerin kadınlara nispeten hemen her ülkede daha fazla gelir elde ettiği gözlenmektedir. Hanehalkı bireylerinden kadınların erkeklere nispetle daha fazla düşük gelir grubunda yer almalarının başlıca nedenleri bekâr, dul, boşanmış veya ev hanımı olmaları gösterilebilir. Türkiye İstatistik Kurumu 2015 yılı cinsiyete göre yoksulluk çalışması belirttiğimiz hususlar destekler mahiyettedir. Nitekim kadın yoksulluk oranı %9,6 iken erkek yoksulluk oranı %5,8'dir (TÜİK, 2016a).

Eğitim durumuyla gelir dağılımı arasındaki ilişkiye baktığımızda, pozitif yönde ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye İstatistik Kurumu 2015 yılı yoksulluk çalışmasında yükseköğrenim mezunlarının yoksulluk oranı %1,6 iken, lise mezunları %12,8, okuryazar olmayanların oranı %27,2 ile aradaki uçurumu göstermektedir.

Gelir dağılımı ve yoksulluğu etkileyen bir diğer demografik faktör göçtür. Ekonomik kaygılarla göç eden birey, farklı çalışma ve yaşam koşullarının etkisiyle, zamanla dayanışma duygusundan vazgeçerek bireyselleşmeye başlar. Kentlerde dayanışma duygusunun yerini alan bireyselleşme, yoksul ailelerin birbirleriyle veya kendi içlerinde olan dayanışmalarını, birlikteliği de köreltmektedir. Kırsal kesimlerde ise iç içe geçmiş yerleşim birimlerinde aile ve akrabalık ilişkileri halen devam etmekte, dayanışma ve tarıma dayalı ekonomileri olması sebebiyle ailelerin çoğunlukla kendi üretimlerini tüketmeleri gıda, barınma gibi yoksunluklarının ortadan kaldırılmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Pire, 2011: 23).

3.4.2. Ekonomik Faktörler

Yoksulluk, ortalama gelir düzeyi, ekonomik büyüme ve gelir dağılımının eşitsizlik derecesiyle yakından ilişki içindedir. Özellikle az gelişmiş ülkeler bağlamında büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişki ön plana çıkmaktadır.

3.4.2.1. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişki hakkında farklı görüşler vardır. Dollar ve Kraay (2002) 75 ülkeyi kapsayan çalışmalarında büyümenin yoksulları

olumlu yönde etkilediğini savunmaktadırlar. Ekonomik büyüme ile herkesin gelirinin artmasıyla birlikte yoksulların da gelirinin artacağı sonucuna ulaşmaktadırlar. Oysa Osmani (2003) gibi büyüme ile yoksulluğun azalması arasında sabit bir ilişkinin olmadığını savunanlar, hızlı büyümenin her zaman yoksullukta hızlı bir azalmayla birlikte ortaya çıkmayacağı gibi yavaş büyümenin de yoksulluğun daha düşük bir hızla azalması anlamına gelmeyeceğini iddia etmektedir. Osmani'ye göre veri bir ekonomik büyüme oranında yoksulluğun hangi oranda azalacağını belirleyecek olan büyümenin istihdam elastikiyeti ve yoksulların artan ekonomik aktivitelere entegrasyon kabiliyetidir. İslam (2004) Osmani'yi desteklemekte ve çalışmaya konu olan ülkelerde büyüme ve yoksulluğun azalması arasında değişmez bir ilişkinin bulunmadığını gösterilmektedir (Cömertler, 2011: 3).

Tablo 12: Türkiye’de Üretim ve İstihdam (2005 – 2016)

Yıllar	GSYİH Büyüme Hızı (TL) (%)	Kişi Başına GSYİH (\$) (\$)	Kişi Başına GSYİH (TL) (TL)	Kişi Başına GSYİH (\$) Büyüme Hızı (%)	İstihdam		TÜFE (%) Yıllık
					İşsizlik Oranı (%) Yıllık	İstihdam Oranı (%) Yıllık	
2005	16,8	7.304	9,844	22,5	10,6	40,6	7,72
2006	17,1	7.906	11,389	8,2	10,2	40,5	9,65
2007	11,6	9.656	12,550	22,1	10,3	40,3	8,39
2008	13,0	10.931	14,001	13,2	11,0	40,4	10,06
2009	0,4	8.980	13,870	-17,8	14,0	39,8	6,53
2010	16,1	10.560	15,860	17,6	11,9	41,3	6,40
2011	20,2	11.205	18,788	6,1	9,8	43,1	10,45
2012	12,6	11.588	20,880	3,4	9,2	43,6	6,16
2013	15,3	12.480	23,766	7,7	9,7	43,9	7,40
2014	13,0	12.112	26,489	-2,9	10,1	45,5	8,17
2015	14,4	11.019	29,899	-9	10,5	46,0	8,81
2016	11,5	10.883	32,904	-1,2	11,1	46,3	8,53

Kaynak: TÜİK istatistiklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye ekonomisi 2001 krizinin ardından 2008 küresel krize kadar büyümüştür. Yaşanan küresel kriz 2008-2009 yıllarında ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Tablo 12’yi incelediğimizde cari fiyatlarla GSYİH ve kişi başına gelirin büyüme oranları yer almaktadır. Kişi başına gelir hem dolar bazında hem de Türk Lirası bazında artmıştır. Dolar bazlı hesaplara göre 2005’de 7.304 dolar olan kişi başına gelir 2016 yılında

10.883 dolara yükselmiştir. Türkiye’de kriz yılları dışarıda tutulursa oldukça yüksek büyüme oranlarını yakaladığı görülmektedir. Cari fiyatlarla GSYİH artış hızı yıllar itibariyle artmış küresel krizin olduğu 2008 yılında ciddi bir düşüş ile 2007 yılında %13 iken %0,4 olmuştur. TL bazında kişi başı GSYİH’da yaşanan artış ile birlikte 2005 yılında %40,6 olan istihdam oranı 2016 yılında %46,3 seviyesine çıkmıştır. Yaşanan bu olumlu gelişmelere rağmen işsizlik oranı 2005 yılında %10,6 iken 2016 yılında 11,1’i görmüştür (Tablo 12).

Türkiye ekonomisi 2005-2016 yılları arasında değerlendirildiğinde istihdam oranında, Tüketici Fiyat Endeksi’nde (TÜFE), kişi başı GSYİH ve GSYİH’de artış meydana gelmesi olumlu gelişme göstergelerdir fakat işsizlik oranının tekli hanelere inmemiş olması olumsuz bir tablo çıkarmakta ve işsizliği Türkiye’de halan ne kadar önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Ancak artan nüfus ile birlikte tarımsal kesimdeki çözülme ve kentlere sürekli göçe rağmen işsizlik oranının kriz yılları hariç artmaması da devletin ekonomiye uygulamış olduğu politikaların uzun vadede istikrar getireceği beklentisi doğurmaktadır.

3.4.2.2. Enflasyon

Gelir dağılımı ve yoksulluk iktisadi olarak analiz edildiğinde en çok üzerinde durulması gereken ekonomik değişken enflasyondur. Enflasyon ekonomik ortamı ve gelecekle ilgili yatırım ve tasarruf planlarını olumsuz etkilemekle kalmayıp kaynakların etkin şekilde tahsisini de bozmaktadır. Bu yüzden enflasyon ekonomilerin en önemli sorunlarından biridir. Ancak enflasyon sabit gelirlilerin reel gelirlerini koruyamamalarına yol açması ile esas tahribatı gelir dağılımı üzerinde yapar. 2000’li yıllarda ekonomi yönetiminin en başarılı olduğu makroekonomik değişken hiç şüphesiz enflasyondur. Tek haneli enflasyon uzun zamandır gerçekten çok uzak gibi görünse de 2004 yılında tek haneli rakamlara inmiştir. Enflasyondaki istikrar gelir dağılımını da olumlu etkilemektedir (Aras, 2012: 75). Tablo 14’e göre TÜFE rakamlarını incelediğimizde 2008 ve 2011 yıllarında çift hanelere çıktığı diğer yıllarda tek hanelerde kaldığı görülmektedir.

BÖLÜM 4: TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: TOKAT İLİ YOKSULLUK ANALİZİ

Tokat ili doğal zenginlikleri, coğrafi alanı ve yerleşim düzeni, ekonomik, demografik, sosyal ve kültürel yapısı, eğitim, sağlık ve ulaşım altyapısı ve birikimi, kentsel gelişmişlik düzeyi, tarımsal üretim gücü ile ekonomik ve sosyal kalkınma açısından önemli potansiyellere ve avantajlara sahip bir ildir. İl’e dair tanıtıcı bilgilerin verildiği bu son bölümde Tokat ilinin merkez ilçesinde yaşları 15 ile 65 arası değişiklik gösteren 500 kişiye “Tokat İlinde Yoksulluk Analizi” konulu bir anket çalışması uygulanmıştır. Yapılan anket çalışmasında değişkenler arası neden-sonuç ilişkilerine yer verilmiş, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2009 yılına 4 kişilik aileye ait açlık ve yoksulluk sınırı değerleri üzerinden yapılan güncelleme ile 2016 yılına ait güncel veriler ışığında il genelinde yoksulluk tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

4.1. TOKAT İLİ SOSYOEKONOMİK YAPISI

Tokat’ın tarihi M.Ö 5.500’lere kadar uzanmakta olup yörenin kalkolitik Çağ’dan beri yerleşime açık olduğu ve 5 beylığe ev sahipliği ettiğini göstermektedir. Kronolojik sıra ile Hatti, Hitit, Frig, Med, Pers, Büyük İskender, Pontus, Roma, Bizans, Arap, Danişment, Türkiye Selçuklu, İlhanlı, Beylikler, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde Tokat’ın önemli bir yerleşim ve kültür alanı olduğu görülmektedir. Tokat “Dokuzyüz adımda dokuzyüz yıl” nitelemesiyle Türklerin Anadolu’ya gelişlerinden itibaren mimarlık adına 900 yılda ortaya çıkardıkları önemli eserlerin kesintisiz olarak görülebileceği müstesna bir şehirdir (www.tokatkulturturizm.gov.tr, 08.07.2016).

Tokat’ın, kent adının nereden aldığı konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bazı çalışmalarda Tokat’ın Togayıt Türkleri tarafından kurulduğu şehrin isminin bu topluluktan geldiği ileri sürülmüştür. İ.Hakkı Uzunçarşılı ve Ali Cevat gibi bazı tarihçiler şehrin adının Tok-kat yani surlu şehir özelliğinden geldiğini iddia etmişlerdir. Bir diğer görüşe göre ise, şehir adını Tok-at yani besili attan almıştır (www.tokat.gov.tr, 12.05.2017).

Tokat, Yeşilirmak havzasının bereketli toprakları üzerinde kurulmuş olmasının verdiği avantajla birçok devlete ev sahipliği yapmış, Anadolu’nun önemli bir ticaret ve

kültür merkezi olmuş, eşsiz doğal güzelliklere sahip bir Orta Karadeniz şehridir. Mağaralar, göller, dereler, ovalar ve yaylalar gibi birçok doğal güzelliklere sahip olan Tokat, çok eski tarihlere dayanan geçmişinden dolayı birçok tarihi yapıyı da bünyesinde barındırmasıyla adeta bir açık hava müzesi konumundadır (Eroğlu, 2015).

Tokat, Karadeniz Bölgesinin Orta Karadeniz bölümünün iç kesiminde yer almaktadır. İlin güney ve güneydoğusunda Sivas, kuzeyinde Samsun, kuzeydoğusunda Ordu, güneybatısında Yozgat ve batısında Amasya illeri vardır. Yüzölçümü 10.072 km²'dir. İl'in 11 ilçesi bulunmaktadır. İl topraklarının yaklaşık %15,4'ü her türlü tarım yapılabilen bereketli ovalardan oluşmaktadır. İl topraklarının %38.80'ini ekili dikili alanlar, %48.18'ini ormanlık ve fundalıklar, %14.50'sini çayır ve meralar, %1.90'ını ise tarıma elveriş alanlar oluşturmaktadır (<http://www.tokatkulturturizm.gov.tr>, 08.07.2017).

Demografik Yapı: Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2000 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre Tokat'ın nüfusu 718.738'den, %13,2'lik artışla 828.027'ye çıkmıştır. TÜİK tarafından 2007 yılında adrese dayalı nüfus sayımına göre ise Tokat toplam nüfusu %14 azalarak 656.540'a düşmüştür. 2015 yılındaki adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre bu rakam %9,5'lik bir düşüşle 593.990'a kadar düşmüştür. 2016 yılındaki adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre nüfus %1,45'lik artışla 602.662'e yükselmiştir (TÜİK, 2016g).

Tokat İli nüfus bakımından Türkiye'nin 34. büyük ili konumunda olmakla birlikte, TR83 Bölgesi'nin de Samsun'dan sonra en büyük ili konumundadır. Tokat ilinin nüfusu 2000 yılına kadar artarken bu tarihten sonra önemli bir düşüş gerçekleşmiştir. Nüfusu artış hızında yaşanan bu düşüşün temel nedenleri arasında il dışına yaşanan göç ile doğurganlık oranının düşük olması sayılabilir. Bu nedenlerle ildeki çocuk nüfus oranı Türkiye ortalamasına göre düşük iken, yaşlı nüfus oranı tam tersi yönde yüksektir. İldeki 65 yaş üstü ortalamasının ilerleyen dönemlerde artış göstereceği yapılan nüfus projeksiyonları göstermektedir (OKA, 2015: 16).

Ekonomik Yapı: Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması çalışmasına göre Tokat ili Düzey 2 TR83 alt kategorisinde Samsun, Tokat, Çorum, Amasya illeri ile birlikte yer almaktadır. Kalkınma Bakanlığı 2011 yılı Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi sıralamasında

Tokat 57. sırada yer almakta iken, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 22.01.2016 tarihinde yayınlanan Türkiye’de İllerde Yaşam Endeksi, 2015’e göre Tokat ili 0,5619 endeks değeri ile 39. Sırada yer almaktadır. Diğer ölçütlerde konutta 40, çalışma hayatında 34, gelir ve servette 51, sağlıkta 44, eğitimde 21. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2016h).

2014 yılı verilerine göre Tokat ili, GSYİH cari fiyatlarla 8.431,753 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Türkiye sanayi sektörü sıralamasında 57. sırada ve GSYİH bakımından 43. sırada yer almaktadır. İlde kişi başına düşen GSYİH miktarı 6.444 \$ olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranı %46,7, işsizlik oranı %6,6’dır (TÜİK, 2016i). Tokat’ın 2016 yılı itibariyle ithalatı 19.310 dolar, ihracatı ise 17.433 dolar olup ihracatın ithalatı karşılama oranı % 90,2’dir (TÜİK, 2016d).

Sanayi: Tokat’ın ekonomik yapısı başta sanayi olmak üzere, tarım ve hayvancılık sektörlerine dayanmaktadır. İl ekonomisinin temeli, gıda sanayi başta olmak üzere, taş ve toprağa dayalı sanayi, orman ürünleri sanayi ve son dönemde tekstil dokuma ve konfeksiyon sektörüne dayanmaktadır. Tütün, şeker pancarı ve meyve ile diğer endüstriyel tarım ürünleri, buğday ve diğer tahıl ürünleri, ilde bulunan kamu ve özel sektör kuruluşlarında değerlendirilerek tüketicilerin talepleri doğrultusunda işlenmektedir. Erbaa İlçesinde, faaliyette bulunan özel sektör firmaları tuğla ve orman ürünlerini değerlendirerek komşu ilçe, il ve Doğu Anadolu pazarına ürün satmaktadır (<http://www.tokattso.org.tr/>, 07.06.2017).

Tokat İli hayvancılık alanında komşu illere nispeten daha yüksek bir potansiyele sahip olmakta, küçük ve büyük baş hayvancılık, süt ve et sığırcılığı, arıcılık ve tavukçuluk faaliyeti gerçekleştirilmektedir. İl genelindeki işletmeciler incelendiğinde ilçeler kendi aralarında bir küme modeli oluşturmuşlardır. Tokat merkez ilçede tarım makineleri, konfeksiyon ve gıda işletmeleri, Niksar ilçesinde yaş sebze ve meyve işleme ve değerlendirmeye yönelik kuruluşlar bulunurken, Erbaa ilçesi taş ve toprağa dayalı sanayi kolu olan tuğla ve kiremit fabrikaları, konfeksiyon yatırımları ile ön plana çıkmaktadır. Turhal ilçesinde mermer ve maden sanayi, Zile ilçesinde gıda ve makine ile ilgili yatırımlar yoğunluktadır (Hekimoğlu ve Altındağ, 2014: 35).

Tokat İlinde 2014 yılsonu itibariyle 341 firma Sanayi Sicil Belgesine sahip olup bu işletmelerde yaklaşık 10.000 kişi çalışmaktadır. İlde daha çok küçük ve orta ölçekli

işletmeler mevcut olmakla birlikte, büyük ölçekli sanayi işletmeleri de faaliyette bulunmaktadır. En fazla sanayi kuruluşu 125 adet ile Merkez ilçede bulunurken, ikinci sırayı 62 sanayi kuruluşu ile Erbaa ilçesi almaktadır. İlde bulunan sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına, ilk üç sırayı %25,21 ile gıda içki ve tütün sanayi, %23,75 ile taş ve toprağa dayalı sanayi ve %14,36 ile metal eşya, makine ve otomobil endüstri sanayi paylaşmaktadır (Tokat Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, 2015: 6-11; Aktaran: Eroğlu, 2015: 101).

Tarım: Tokat Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlüğü'nün 2016 yılı istatistiklerine göre, 150 metre ile 2200 metre rakımlar arasında değişkenlik gösteren Tokat'ın arazi kullanım durumu incelendiğinde; ilin yüz ölçümünün (1.007.200 hektar), %36'sı işlenen tarım arazisi (358.139 hektar), %12'sini çayır-mera arazisi (120.036 hektar), %44'ünü orman arazisi (443,438 hektar), %8'ini de diğer araziler (85.587 hektar) oluşturmaktadır. Tarım alanlarının %65'i tarla, %11 nadas, %4'ü sebze, %2'si meyve, %2'si bağ ve %1'i de kavak ve söğütlük olarak tarımsal faaliyette kullanılmaktadır (<http://tokat.tarim.gov.tr/>, 05.04.2017).

Tokat İl'i üç farklı iklim yapısına sahip olduğundan hemen hemen her türlü tarımsal ürünlerin yetişmesine ve Mayıs ayından Kasım ayına kadar tarım ürünlerinin pazarlanmasına olanak sağlamaktadır. Öte yandan bulunduğu coğrafi konum ve uygun iklim yapısıyla Tokat bölgenin meyve ve sebze içerikli üretim yapan sektörlerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Sulanabilir niteliğe sahip Niksar, Kazova, Zile, Turhal, Artova, Erbaa ovaları turunçgiller hariç her türlü meyve ve sebze yetiştirmeye müsait önemli tarım potansiyeli olma özelliği taşımaktadır (Hekimoğlu ve Altındağ, 2014: 8-9).

Tokat'ta hayvan yetiştiriciliği de önemli bir faaliyet alanıdır. 2016 yılı itibariyle Tokat'ın hayvan varlığı büyükbaş hayvan cinsinde 264.799 baş olup Türkiye'nin büyükbaş hayvan varlığının %1,86'sını oluşturmaktadır. Öte yandan Tokat'ın küçükbaş hayvan varlığı 338,175 baş olup Türkiye'nin küçükbaş hayvan varlığının %0,81'ini oluşturmaktadır (<http://tokat.tarim.gov.tr/>, 05.04.2017).

Ticaret: Tokat İl'i konumu itibariyle Türkiye'yi doğudan batıya, Avrupa'ya Asya'ya bağlayan transit yolu üzerinde yer almaktadır. Ayrıca Orta Karadeniz'den

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'ya geçişi sağlayan bir kapı ve Samsun Limanını Doğu Anadolu'ya açan bir geçiş noktası özelliği bulunmaktadır (OKA, 2011).

Tokat ilinde mevcut karayolu, havaalanı ve deniz ulaşımı, demiryolu ulaşımına çok kısa mesafelerde ulaşma imkânı olması sınaî ve tarımsal ürünlerin pazara ulaştırılmasında kolaylık sağlamaktadır. Tokat Avrupa'yı Asya'ya bağlayan ticari yollar üzerinde bulunmasından dolayı tarihsel süreçte önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Niksar-Ünye karayolu ile kuzeye ulaşmakta Karadeniz'e ise kısa bir zamanda ulaşılarak deniz ulaşımına müsait durumdadır. Ayrıca, Yeşilyurt, Artova, Turhal, Zile ilçelerinden geçen tren yolu ile demiryolu ulaşımı sağlanmaktadır (81 İl Durum Raporu, 2015: 1269).

Kentin ticari potansiyeli genellikle tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünlerinden meydana gelmektedir. Ekonomik olarak güçlü birkaç ilçenin bulunması ve bazı ilçelerin ise diğer ticaret merkezlerine yakın olması Tokat'ın ticari potansiyelini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda il merkezinde ticari canlılığı üniversite ve askeri birlikler ile küçük ilçelerin ticareti sağlamaktadır. Havayolu ulaşımının gelişmemiş olması sanayi, eğitim, turizm, yaşam kalitesi, sağlık, vb. birçok alanda ilin ticari potansiyelini olumsuz etkilemektedir. Son yıllara gelindiğinde ise il sanayisinde büyük yatırımlar yapılarak, geniş çapta istihdam alanları sağlanmıştır. Bu yatırımlar özellikle tekstil sanayisinde yapılarak il ve ilçelerinde birçok tekstil fabrikası açılmıştır. Bununla birlikte gıda sanayi ürünleri ve meyve suyu da yurtiçi ve yurtdışı pazarlarında rekabet edebilecek düzeye ulaşmıştır. Ayrıca Artova İlçesinde faaliyette bulunan Çimento fabrikası il ticaretine canlılık katmıştır (Eroğlu, 2015: 106).

TÜİK verilerine göre, Tokat'ta 2016 yılında toplam 17.433 bin dolar ihracat gerçekleştirilmiştir. Bu değer, Türkiye toplam ihracatının %0.012'sini oluşturmaktadır. 2016 yılı itibariyle ithalat ise 19.310 bin dolar olarak gerçekleşerek Türkiye toplam ithalatının %0.009'unu oluşturmaktadır (TÜİK, 2016e).

İstihdam: TÜİK tarafından 2014 dönemini kapsayan 2016 yılı yayınlanan il düzeyinde temel işgücü göstergelerinde Tokat İli işsizlik oranı %6,6 iken istihdam oranı %46,7'dir. TÜİK tarafından yayınlanan bölge bazında işgücü istatistiklerine göre Tokat İl'i 2. Bölge düzeyi TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) grubunda yer almaktadır.

2015 yılı işsizlik oranı %6,5 iken 2016 yılında %7,9'a yükselmiştir. İstihdam oranı 2015 yılında %47,8 iken, 2016 yılında %48,1'e yükselmiştir (TÜİK, 2016d).

Kültür ve Turizm: Tokat, topraklarında 14 devlet ve birçok beyliğin 8000 yıl boyunca hüküm sürdüğü bir yerleşim yeridir. 1392 yılında Osmanlı İmparatorluğu idaresine katılan il, “*Darü'n Nasr*” adını almıştır. 500 yıl boyunca Osmanlı birliği içinde kalan bölge; 1863 yılında nahiye, 1878'de mutasarrıflık, 1920'de müstakil liva statüsünü kazanmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulana kadar kendi kabuğunda kalmıştır. Böyle bir geçmişe sahip olan ülke etkileşimlerden büyük bir kültür birikimi bulunmaktadır. Tokat derin bir kültüre sahip olmasının yanında, yöre topraklarında çeşitli devlet ve beyliklerin hüküm sürmesi nedeniyle, din çeşitliliği ve farklı kültürlere sahip insanların bir çatı altında yaşayabilmesi açısından Orta Karadeniz Bölgesi'nde oldukça özel bir konuma sahiptir (Pınarbaşı, 2012: 180).

Tokat İli; çok çeşitli ve zengin bir kültürel yapısı vardır. İl'de Hititlerden günümüze kadar üzerinde yaşamış tüm medeniyetlerin izlerini rastlamak mümkündür. Roma, Bizans döneminden kalma Sebaptapolis yerleşim bölgesi, Maşat höyükte ki Hitit şehri, Taşhan, Tokat Kalesi, Hıdırlık köprüsü, Alipaşa hamamı, Ali paşa Camii ve Beysokağı tarihi ve kültürel önemli eserler mevcut olmasından dolayı şehir, kültür ve tarih turizmine ilgi duyanlar için bir açık hava müzesi ve cazibe merkezi haline gelmiştir (<http://www.tokatkulturturizm.gov.tr/>, 08.07.2016).

Günümüzde deniz ağırlıklı geleneksel turizm anlayışı değişim göstererek yerini doğa turizmine bırakmaktadır. Tokat ilinin turizm sektörü bu talebi karşılayacak şekilde oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir. Bu bağlamda, Tokat'ın hangi alanlarında doğa turizmi potansiyeline sahip olduğunun ortaya çıkarılması ilde turizm sektörünün gelişmesi bakımından önem taşımaktadır. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2012) tarafından hazırlanan, “Tokat İli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023”te Tokat'ta ön plana çıkan doğa turizm potansiyeline yer verilmiştir. Buna göre Tokat'ın doğa yürüyüşü, dağcılık, yön bulma (oryantalin), bisiklet turizmi, mağara turizmi, botanik turizmi, atlı doğa yürüyüşü, yayla turizmi, kuş gözlemciliği (ornitoloji), yaban hayatı gözlemciliği, foto safari, av turizmi, akarsu turizmi, sportif olta balıkçılığı, hava sporları turizmi, kış turizmi, tarım ve çiftçilik turizmi, izcilik, kamp karavan turizmi, golf

turizmi, gem safari, festival turizmi olmak üzere toplamda 22 alanda turizm potansiyeline sahip olduğu belirlenmiştir (<https://www.mgm.gov.tr/>, 08.07.2016).

4.2. TOKAT İLİNDE KENTSEL ALANDA GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK

Tokat İlinde Kentsel Alanda Gelir Dağılımı ve Yoksulluk konulu bu araştırmada gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili mevcut literatür ile Tokat ili kurum ve kuruluşların yayın organlarından yararlanılmıştır.

4.2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmada Tokat İli merkezinde yaşları 15 ile 65 arası değişen ve kolay örnekleme yöntemiyle seçilen 530 kişiye 2016 yılı yoksulluk rakamları kullanılarak 18 soruluk bir anket saha çalışması yapılarak uygulanmıştır. Ancak bunlardan 30 anket çeşitli hatalardan (eksik doldurulması, bazı teknik sıkıntılar vb.) dolayı araştırma kapsamı dışında bırakılarak 500 anketin veri girişleri yapılmıştır. Ayrıca “Tokat İlinde Yoksulluk Analizi” konulu bu anket çalışması ile ordinal-nominal veri üretilmiş ve bu veri türüne ilişkin tanımlayıcı istatistikler kullanılarak Tokat İlinde yoksulluğun analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Anket yöntemi birincil veri elde etmek amacıyla kullanılan önemli bir istatistiksel yöntemdir. İstatistiksel yöntemlerin titizlikle uygulanabildiği anketlerde örneklemden ana kütle (yığın) genelleştirilebilecek sonuçların çıkarılması mümkün olmaktadır. Başka bir deyişle, istatistiksel yöntemler yardımıyla araştırmacıların, bir konuya ilişkin ayrıntılı analizler yapabilmek için ana kütlelerin tamamına ulaşmaları gerekli değildir. Diğer taraftan örnekten yığına ilişkin bilgilerin üretilmesi için örnek seçimi önemlidir. Ana kütle temsil gücü yüksek bir örneğin seçilmesi sonuçların genelleştirilmesine olanak verir. Bunun yolu da ana kütlede tesadüfi/rastgele seçilen bir örnek üzerinden analizin yapılmasından geçmektedir. Ne var ki bu seçim için ana kütle oluşturulan her bireye örneğe girme konusunda eşit şans verilmelidir. Sosyal bilimlerde bu olanak çoğunlukla sınırlıdır. Gelir dağılımı ve yoksulluk araştırmasında, gelir gruplarının ve gelirden en az payı alan “*yoksulluk sınırının ve açlık sınırının altında kalanlar*” ana kütlede temsili örneğe taşınabilmelidir. Yapılan bu alan araştırmasında literatürde kolay örnekleme olarak geçen yöntem uygulanmıştır. Burada

ilgili ana kütlenin ulaşılabilen birimlerine anketin uygulanması söz konusudur (Aras, 2012: 91).

Çalışmada, örnek büyüklüğü 500 kişi olarak belirlenmiş ve bu örnek hacmi, yüzde 95 güvenilirlik aralığında ve kabul edilebilir örneklem hatası (örneğin, $\pm 0,05$) için yeterince büyük kabul edilmektedir. Ayrıca ana kütlenin heterojen olduğu kabul edilirse ve hatayı maksimum yapan hoşgörü oranı (%50) baz alınsa bile örnek yeterince büyük olmaktadır (Altunışık ve diğerleri, 2004: 125).

Katılımcılara yöneltilen soruların asıl amacı hanehalkına ilişkin özellikleri ortaya çıkarmaktır. Hazırlanan anket formu araştırma kapsamındaki kişilerle yüzyüze görüşülerek uygulanmıştır. Yapılan anket çalışmasında katılımcılara yaş, cinsiyet, öğrenim durumu gibi demografik sorularla birlikte; aylık gelir, hanede çalışan kişi sayısı, sosyal güvenceye sahip olup olmama durumu, otomobil sahipliği, tatil durumu gibi ekonomik sorular ve bireyin kendisini hangi sınıfta algıladığı gibi algı ölçmeye yönelik sorular da sorulmuştur.

Gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili sonuçlar üretmeye yönelik olarak hazırlanan sorularda geliri tespit etmek için kullanılacak sorularda 2009 yılı için Türkiye İstatistik Kurumu tarafından belirlenen açlık ve yoksulluk sınırı rakamlarına 2016 yılı da dâhil olmak üzere TÜFE oranları eklenerek 2016 yılına ait açlık ve yoksulluk sınırı tahmini olarak hesaplanmıştır. Yapılan işlem TÜİK'ten alınan görüş doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

4.2.2. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Yapılan anketlerde verilen cevapların değerlendirilmesinde, SPSS (Statistical Package For The Social Sciences) istatistik programı kullanılarak araştırma sonucu elde veriler aşağıda tablolar halinde sunulmuştur. Her tabloyla ilgili ayrı ayrı yorum yapılmış, bazı tablolarda da sonuçlara ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur.

Tablo 13: Ankete Katılan Kişilerin Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Frekans	%	Kümülatif %
15-25	87	17,4	17,4
26-35	162	32,4	49,8
36-45	140	28,0	77,8
46-55	60	12,0	89,8
56-65	51	10,2	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 13’de incelediğimizde ankete katılımcıların %17,4’ünün 15-25 yaş arası, % 32,4’ünün 26-35 yaş arası, %28’inin 36-45 yaş arası, %12’sinin 46-55 yaş arası ve %10,2’sinin ise 56-65 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Gelir dağılımı ve yoksulluğun özünde bir kazanç ve dolayısıyla geçim meselesi olduğu düşünüldüğünde; kümülatif katılımın %82,6’sının çalışan yaş grubundan (25-65) olması, sağlıklı sonuçlar elde etmemize katkı sağlayacaktır.

Tablo 14: Ankete Katılan Kişilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Frekans	%	Kümülatif %
Erkek	382	76,4	76,4
Kadın	118	23,6	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 14’de görüldüğü üzere, ankete katılanların %76,4’ü erkek ve %23,6’sı kadındır. Ataerkil Türk aile yapısı gereği, erkek evin reisi ve çoğunlukla da tek gelir sahibi kişi olduğu için erkek oranının fazla olması anket sonuçlarının güvenilirliği açısından olumlu bir durumdur. Bundan dolayı gelir ve geçime yönelik anket soruları karşısında erkek katılımcıların verecekleri cevaplar, ailenin durumunu tespit etmede daha isabetli olacaktır. Zira dünyada ve Türkiye’de, erkeklerin yoksulluk oranının kadınların yoksulluk oranından daha düşük olduğu göz ardı edilemez. Erkekler lehine olan bu durumun, anket sonuçlarına da olumlu yansıtacağını düşünebiliriz.

Tablo 15: Ankete Katılan Kişilerin Medeni Hallerine Göre Dağılımı

	Frekans	%	Kümülatif %
Bekâr	145	29,0	29,0
Evli	346	69,2	98,2
Dul	9	1,8	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 15’de ankete katılanların medeni hallerine bakıldığında; %69,2’sinin evli, %29,0’unun bekâr, %1,8’inin ise dul olduğu görülmektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak evli olması bunun sonucunda hanenin çocuk sahibi olma ihtimalini de yükseltmektedir. Bu da yoksulluk riskini arttıran bir unsurdur.

Tablo 16: Ankete Katılan Kişilerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	%	Kümülatif %
Okuryazar değil	6	1,2	1,2
İlköğretim mezunu	141	28,2	29,4
Lise ve dengi meslek okulu mezunu	198	39,6	69,0
Yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip	155	31,0	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 16’ya göre katılımcıların %28,2’si ilköğretim mezunu, %39,6’sı lise ve dengi meslek okul mezunu, %31’lik kısmı ise yüksekokul, fakülte veya üstü mezuniyete sahipken; sadece %1,2’lik kısmı okuryazar değildir. Ankete katılan 500 kişiden 353’ü (%70,6) lise ve dengi meslek okulu ve üstü mezuniyete sahiptir.

Tablo 17: Ankete Katılan Kişilerin Mesleklerine Göre Dağılımı

	Frekans	%	Kümülatif %
Günelikçi	2	0,4	0,4
Ev hanımı	25	5,0	5,4
Memur	70	14,0	19,4
Öğrenci	32	6,4	25,8
Emekli	36	7,2	33,0
İşçi	121	24,2	57,2
Çiftçi	15	3,0	60,2
Serbest meslek	111	22,2	82,4
Diğer	88	17,6	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 17’de ankete katılan kişilerin %24,2’sinin işçi, %14’ünün memur, %7,2’sinin emekli, %0,4’ünün ise gündelikçi olarak çalıştığı görülmektedir. Yani katılımcıların %45,4’ü maaş ve ücret geliri elde etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2016 Eylül ayında yayınladığı 2015 Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Araştırması Sonuçlarına göre, Türkiye’de yıllık kullanılabilir fert gelirleri içinde, ücret ve maaş gelir türünün payı %52,4 ile diğer gelir türlerinin payından daha fazladır. Fonksiyonel gelir dağılımı bazında işçi ve memurlar bu durumda daha avantajlı konuma gelmektedir.

Tablo 18: Ailede Çalışan Kişi Sayısı

	Frekans	%	Kümülatif %
Yok	240	48,0	48,0
1	175	35,0	83,0
2	63	12,6	95,6
3	16	3,2	98,8
4	4	0,8	99,6
5 ve üstü	2	0,4	100,0
Toplam	500	100,0	

Ankete katılan kişilerin %48’i, “Ailenizde sizin dışında çalışan var mı?” sorusunu, “Yok” diye yanıtlanmıştır. Bu durumda katılımcı, ailede çalışan tek kişi olmakta bu durum da diğer etmenlerle birlikte hanehalkı fertlerinin yoksulluk riskini arttırmaktadır. Katılımcıların %35’inin ailesinde ise, çalışan sayısı kişi sayısı 1’dir. Bu ilkinde göre nispeten daha iyi bir durumdur. 500 katılımcıdan sadece 2’si bu soruyu 5 ve

üstü olarak cevaplanmıştır. Bu durum geneli yansıtmadığı için istisna kabul edilmesi gerekir.

Tablo 19: Bağlı Olunan Sosyal Güvenlik Kurumu

	Frekans	%	Kümülatif %
Hiçbir kuruma bağlı değilim	40	8,0	8,0
SSK	318	63,6	71,6
Emekli sandığı	60	12,0	83,6
Bağ-Kur	82	16,4	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 19’u incelediğimizde; katılımcıların %63,6’sı SSK’ya, %16,4’ü Bağ-Kur’a, %12’si ise Emekli Sandığı’na bağlıdır. 500 kişi içerisinde; sosyal güvencesi olmayanların, diğer bir ifadeyle yeşil kartlıların sayısı ise %8’dir. Bu grup, gelir dağılımı ve yoksulluk konusunda en dezavantajlı konumdadırlar.

Tablo 20: Ailenin Aylık Toplam Geliri

	Frekans	%	Kümülatif %
491 TL ve aşağısı	13	2,6	2,6
492-800 TL arası	12	2,4	5,0
801-1100 TL arası	23	4,6	9,6
1101-1412 TL arası	93	18,6	28,2
1412 TL’den fazla	359	71,8	100,0
Toplam	500	100,0	

Türkiye İstatistik Kurumu verileri ışığında tahmin edilen 4 kişilik bir ailenin 2016 yılı açlık ve yoksulluk sınırı sırasıyla 491 TL ve 1412 TL tahmin edilmiştir. Tablo 20’yi incelediğimizde katılımcıların %71,6’sı 1412 TL’den fazla gelire sahiptir. Katılımcıların %28,2’si yoksulluk sınırının altında gelire sahip olmakla yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

Geliri 1101 TL-1412 TL arasında olan katılımcılar çoğunlukla asgari ücretle çalışmaktadır. 2016 yılına ait asgari ücret 1.300,99 TL iken sadece asgari ücretle çalışan haneler yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Katılımcıların %2,6’sı 491 TL’nin

altında geliri sahip olarak açlık sınırının altında kalmıştır. Yoğunlaşmanın 1101 TL ve fazla geliri sahip olduğu %90,4 oranı ile görülmektedir.

2016 yılında TÜİK tarafından yayınlanan yoksulluk çalışmasına göre; yoksulluk sınırı cari satınalma gücü paritesine göre 4,3 dolar olarak alındığında, sınırın altında kalan fert oranı %1,58 olarak tahmin edilmiştir (TÜİK, 2016f). Tokat İli anket çalışmamızda 491 TL açlık sınırının altında kalan katılımcı oranı %2,6 olarak gerçekleşerek Türkiye ortalamasıyla benzerlik göstermektedir.

Tablo 21: Ailenin Aylık Mutfak Harcaması Tutarı

	Frekans	%	Kümülatif %
491 TL ve aşağısı	208	41,6	41,6
492-800 TL arası	193	38,6	80,2
801-1100 TL arası	78	15,6	95,8
1100 TL'den fazla	21	4,2	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 21'e göre ankete katılan kişilerin %38,6'sının gelirlerinden gıda harcamasına ayırdıkları pay 491-800 TL arasındayken, %41,6'sının yaptığı gıda harcaması 491 TL veya daha düşük düzeydedir. Gıda-gelir oranı yaklaşımına göre; gelirlerinin belli bir oranından fazlasını (genellikle %40) gıda harcamasına ayıran hane halklarını yoksul olarak tanımlamaktadır. Bir önceki toplam gelir sorusunda (Tablo 20'de), katılımcıların %90,2'sinin aylık toplam gelirlerinin 1101 TL'den fazla olduğu tespit edilmiştir. Yukarıdaki yaklaşıma göre; bu gelir grubundaki aileler, aylık mutfak masraflarına 440,4 TL'den (1101 X %40) daha fazla ayırıyorsa, yoksul sayılıyorlar. Bu durumda aylık mutfak harcaması 491 TL ve aşağısı olan ağırlıklı grubun (katılımcıların %41,6'sı), yoksul olma ihtimalleri vardır.

Tablo 22: Ailenin Gelir Grubu

	Frekans	%	Kümülatif %
Düşük	54	10,8	10,8
Orta-altı	49	9,8	20,6
Orta	305	61,0	81,6
Orta-üstü	84	16,8	98,4
Üst	8	1,6	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 22’de ankete katılımcıların %61’i, “Haneniz sizce hangi gelir grubunda ?” sorusunu “Orta” diye yanıtlamıştır. %10,8’si hanelerini düşük seviyede görürken, %1,6’lık kesim hane gelir grubunu üst kategoride görmektedir. Bu sonuçlar ışığında insanların hane grubu olarak orta ve altı kategoriler %81,6’lık çoğunluğu oluşturmaktadır.

Tablo 23: Ankete Katılan Kişilerin Konut Durumu

	Frekans	%	Kümülatif %
Kira	177	35,4	35,4
Lojman	11	2,2	37,6
Kendi evimiz	293	58,6	96,2
Bir yakınımızın, kira ödemiyoruz	19	3,8	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 23’e göre katılımcıların %58,6’sının kendi evinde, %35,4’ünün kiralık bir evde, %2,2’sinin lojmanda; %3,8’inin ise kira ödemediği bir yakının evinde ikamet ettiği görülmektedir. 500 katılımcıdan 293’ünün ev sahibi olması geçinmede önemli bir faktör olan barınma sorununun giderilmiş olduğunu göstermektedir. Bu sonuç ilgili hanelerde yoksulluğun daha az yaşanabileceği ihtimalini ortaya çıkarıyor.

Tablo 24: Ankete Katılan Kişilerin Hanehalkı Sayısı

	Frekans	%	Kümülatif %
1	14	2,8	2,8
2	63	12,6	15,4
3	92	18,4	33,8
4	153	30,6	64,4
5	118	23,6	88,0
6 ve üstü	60	12,0	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 24'de yapılan katılan 500 kişinin %30,6'sının hanehalkı sayısı 4 iken, %2,8'inin hanehalkı sayısı 1, %12'sinin hanehalkı sayısı ise 6 veya daha fazladır. Hanehalkı büyüklüğünün artması yoksulluk riskini arttıran bir gerçektir. Bu bağlamda; 500 katılımcıdan 322'sinin hanehalkı sayısının 4 ya da daha aşağı olması, oldukça avantajlı bir durum olarak değerlendirilebilir.

Tablo 25: Ankete Katılan Kişilerin Hanelerindeki Çocuk Sayısı

	Frekans	%	Kümülatif %
Yok	186	37,2	37,2
1	118	23,6	60,8
2	139	27,8	88,6
3	44	8,8	97,4
4	10	2,2	99,4
5 ve üstü	3	0,6	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 25'e göre ankete katılan kişilerin %88,6'sının hanesindeki çocuk sayısı 2 veya daha aşağısı iken, %2,2'sinin hanesindeki çocuk sayısı 4 veya daha fazladır. 500 kişiden 13'ünün hanesindeki çocuk sayısının 4 veya daha fazladır. Hanedeki bu çocukların eğitim çağında oldukları (özellikle 15 yaş altı) olduğu düşünüldüğünde yoksulluk riskini artırıcı etkisi bulunmaktadır.

Tablo 26: Ankete Katılan Kişilerin Hanehalkı Türü

	Frekans	%	Kümülatif %
Çocuksuz çekirdek aile	68	13,6	13,6
Çocuklu çekirdek aile	352	70,4	84,0
Ataerkil veya geniş aile	80	16,0	100,0
Toplam	500	100,0	

TÜİK'in 2016 yılı çalışmasına göre; Türkiye'de ataerkil veya geniş ailelerde yaşayan fertlerin yoksulluk oranı çocuklu çekirdek ailelerde yaşayan fertlerden daha yüksektir. Aynı şekilde çocuklu çekirdek ailelerde yaşayan fertlerin yoksulluk oranı da çocuksuz çekirdek ailelerde yaşayan fertlerden daha yüksektir (Tablo 8). Tablo 26 incelendiğinde katılımcıların %13,6'sının hanehalkı türünün çocuksuz çekirdek aile, %70,4'ünün çocuklu çekirdek aile, %16'sının ise ataerkil veya geniş aile olduğu görülmektedir. Bu bağlamda; 500 katılımcıdan 352'sinin hanehalkı türünün çocuklu çekirdek aile olması, onların yoksulluk riskini arttıracak bir unsurdur.

Tablo 27: Ankete Katılan Kişilerin Tokat İlinde İkamet Süreleri

	Frekans	%	Kümülatif %
1 yıldan az	18	3,6	3,6
1-5 yıl arası	73	14,6	18,2
6-10 yıl arası	55	11,0	29,2
10 yıldan fazla	354	70,8	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 27'de ankete katılan kişilerin %70,8'inin 10 yıldan fazla süredir; %3,6'sı ise 1 yıldan daha az süredir Tokat ilinde ikamet etmektedir. Türkiye'de, kırsal yoksulluğun kentsel yoksulluğa oranla daha yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda; 500 deneğin %70,8'inin 10 yıldan fazla süredir il merkezinde oturuyor olması avantajlı bir durumdur, çünkü göreceli olarak şehirde yaşayanların köyde yaşayanlara göre daha iyi bir gelire sahip olacağı bilinmektedir.

Tablo 28: Ankete Katılan Kişilerin Otomobil Sahibi Olma Durumu

	Frekans	%	Kümülatif %
Yok	226	45,2	45,2
1	251	50,2	95,4
2 ve üstü	23	4,6	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 28’de ankete katılan kişilerin %45,2’sinin şahıslarına ait otomobil olmadığı vurgulanırken %54,8’inin 1 veya daha fazla otomobili olduğu ifade edilmektedir. Ankete katılanlardan %71,6’sının (Tablo 20’de) aylık toplam geliri 1412 TL ve üzeri olarak tespit edildiği düşünüldüğünde otomobil sahibi olanlar ile gelir durumu 1412 TL ve üzeri olanlar arasında doğru orantı olduğunu göstermektedir.

Tablo 29: Ankete Katılan Kişilerin Tatil Yapma Durumu

	Frekans	%	Kümülatif %
Evet	123	24,6	24,6
Hayır	377	75,4	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 29’da ankete katılan kişilerin %24,6’sı her yıl düzenli tatil yapmakta iken %75,4’ü tatil yapmamaktadır. Ankete katılanlardan %71,6’sının (Tablo 20’de) aylık toplam geliri 1412 TL ve üzeri olarak tespit edildiği düşünüldüğünde yoksulluk sınırının üstünde yaşayan fertlerde bile tatilin ikinci bir planda olduğu anlaşılmaktadır. Gelir ile tatil yapma doğru orantılı olarak düşünülse tatil yapmamanın nedeni sadece ekonomik nedenlere değil, zaman bulamama, yoğun iş temposu gibi farklı nedenlere de dayandırılabilir.

Tablo 30: Ailede Eğitim Alan Kişi Sayısı

	Frekans	%	Kümülatif %
Yok	173	34,6	34,6
1	120	24,0	58,6
2	144	28,8	87,4
3	52	10,4	97,8
4	10	2,0	99,8
5 ve üstü	1	0,2	100,0
Toplam	500	100,0	

Tablo 30’da ankete katılan kişilerin yaşadıkları hanelerde eğitim alan çocuk sayısı incelediğimizde %34,6’sının hanesinde eğitim alan çocuk olmadığı, %65,4’ünün ise hanesinde 1 ve üstü eğitim alan çocuk olduğu tespit edilmektedir. Ankete katılanlardan %71,6’sının (Tablo 20’de) aylık toplam geliri 1412 TL ve üzeri olarak tespit edildiği düşünüldüğünde yoksulluk sınırının üstünde yaşayan fertlerle hanede eğitim alan kişilerle doğru orantılı olduğu tespit edilmektedir. Gelir seviyesi arttıkça eğitim seviyesinin arttığı bilinen bir gerçektir.

4.2.3. Araştırma Sonuçlarının Güvenirlik Analizi (Cronbach’s Alpha) ve Çapraz Tablo Yöntemiyle Karşılaştırılması

Tokat İl merkezinde 500 kişiye uygulanan “Tokat İli Yoksulluk Analizi” konulu anket çalışmasında katılımcılara 18 soru yönlendirilmiştir. Güvenirlik Analizi yapılırken 4 soru çıkarılmıştır. Çalışmada İç tutarlılık sayısı (Cronbach’s Alpha) 0,601 olarak hesaplanmıştır. 0 ile 1 arasında bir değer alabilen alfa katsayısına (α) bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği noktasında genellikle şu aralıklar referans alınmaktadır (Demirgil, 2006: 403-405):

- $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçüm güvenilir değildir,
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçüm güvenilirliği düşük,
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçüm oldukça güvenilir,
- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçüm yüksek derecede güvenilir olarak kabul edilir.

Bu verilere göre anket çalışmasının oldukça güvenilir olduğunu söyleyebiliriz. Anket sorularına göre Cronbach's Alpha değerleri Tablo 31’de gösterilmiştir.

Tablo 31: Anket Sorularının Cronbach's Alpha Değerleri

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ailede eğitim alan çocuk sayısı?	33,6440	20,105	,404	,516	,546
Ailede sizin dışınızda çalışan var mı? Kaç kişi?	34,1120	23,030	,172	,184	,595
Hangi sosyal güvenlik kurumuna bağlısınız?	33,4940	23,449	,140	,115	,600
Ailenizin aylık toplam geliri(kira geliri ve yardımlar dâhil)	31,3160	22,176	,279	,367	,576
Haneniz sizce hangi gelir grubundadır?	32,9760	22,665	,231	,327	,585
Ailenizin aylık mutfak(gıda) harcaması tutarı	34,0380	22,149	,310	,212	,571
Oturduğunuz ev kime ait?	33,5540	22,616	,179	,143	,596
Hanenizde kaç kişi oturuyor	31,9060	18,799	,436	,727	,535
Hanenizdeki çocuk sayısı?(15 yaş altı)	33,6960	20,605	,341	,523	,561
Hanehalkı türünüz?	33,8380	23,314	,326	,496	,578
Kaç yıldır bu ilde oturuyorsunuz?	32,3720	23,473	,129	,129	,602
Öğrenim durumunuz	32,8580	24,286	,050	,203	,613
Medeni haliniz	34,1340	25,158	-,015	,256	,612
Otomobiliniz var mı?	34,2680	23,215	,318	,195	,577
				Cronbach's Alpha	0,601

Yukarıdaki verilerle araştırma sonuçları değerlendirilme yapıldıktan sonra karşılaştırmalı tablolar yöntemi ile iki farklı sonuç birbiriyle mukayese edilerek aralarındaki pozitif-negatif yönlü ilişki tespit edilebilir.

Tablo 32: Ankete Katılanların Cinsiyetleri ile Aylık Toplam Geliri Arasındaki İlişki

CİNSİYET	Aylık Toplam Gelir					Toplam	
	491 TL ve aşağısı	492-800 TL arası	801-1100 TL arası	1101-1412 TL arası	1412 TL'den fazla		
Erkek	Kişi Sayısı	8	10	13	73	278	382
	% 'lik olarak	2,1%	2,6%	3,4%	19,1%	72,8%	100,0%
Kadın	Kişi Sayısı	5	2	10	20	81	118
	% 'lik olarak	4,2%	1,7%	8,5%	16,9%	68,6%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	13	12	23	93	359	500
	% 'lik olarak	2,6%	2,4%	4,6%	18,6%	71,8%	100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	7,394 (0,116)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	-0,066 (0,143)		

Tablo 32’de aylık toplam gelirin cinsiyetler arasında oransal olarak yakın olduğu görülmektedir. Ankete katılan 500 kişiden sadece 13’ünün geliri aylık sınırının altında kalmakta ve bu sayı cinsiyetler arasında %2,1-%4,2 oranında dağılmaktadır. Ankete katılan her iki cinsiyet katılımcılarının %71,8’inin geliri 1412 TL’nin üzerinde bulunmaktadır. Yoksulluk sınırının üstünde 278’si erkek (%72,8) ve 81’i kadın (%68,6) olmak üzere cinsiyet farkı yok denecek kadar azdır. Aynı şekilde geliri 1101-1412 TL arasındaki olan katılımcıların oranlarına bakıldığında bu sayı cinsiyetler arasında %19,1-%18,6 oranında dağılmakta ve asgari ücretin (2016 yılı asgari ücret 1300,99 TL) bu aralıkta olduğu düşünüldüğünde asgari ücretin üzerindeki kişiler arasında da cinsiyet farkı yok denecek kadar az olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 32’de yer alan ki-kare test sonuçlarına göre cinsiyet ile aylık toplam gelir arasında %5 seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur (p-değeri: 0,116>0,05). Benzer şekilde korelasyon katsayısı -0,066 ile zayıf ve istatistiksel olarak anlamsız bir ilişkiye işaret etmektedir (p-değeri: 0,143).

Tablo 33: Ankete Katılanların Öğrenim Durumları ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki

Öğrenim Durumu		Aylık Toplam Gelir					Toplam
		491 TL ve aşağısı	492-800 TL arası	801-1100 TL arası	1101-1412 TL arası	1412 TL'den fazla	
Okuryazar değil	Kişi Sayısı	2	1	0	1	2	6
	% 'lik olarak	33,3%	16,7%	0,0%	16,7%	33,3%	100,0%
İlköğretim mezunu	Kişi Sayısı	6	2	8	35	90	141
	% 'lik olarak	4,3%	1,4%	5,7%	24,8%	63,8%	100,0%
Lise ve dengi meslek okulu mezunu	Kişi Sayısı	4	8	11	43	132	198
	% 'lik olarak	2,0%	4,0%	5,6%	21,7%	66,7%	100,0%
Yüksekokul, fakülte ve üstü mezun	Kişi Sayısı	1	1	4	14	135	155
	% 'lik olarak	0,6%	0,6%	2,6%	9,0%	87,1%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	13	12	23	93	359	500
	% 'lik olarak	2,6%	2,4%	4,6%	18,6%	71,8%	100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	57,949 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	0,216 (0,000)		

Tablo 33'ü incelediğimizde öğrenim durumu ile toplam gelir arasında doğru orantı olduğu tespit edilmiştir. Buna istinaden ankete katılanlardan lise ve dengi meslek okulu mezunu olan bireylerin %66,7'si ve yüksekokul, fakülte ve üstü mezunu olan bireylerin %87,1'i yüksek gelir grubunda yer almaktadır. Öte yandan okuryazar olmayan %66,7'si ve ilköğretim mezunu olan bireylerin %36,2'si yoksulluk sınırının altında gelire sahiptir. Bu veriler bize öğrenim düzeyi ile gelir dağılımı arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi ve eğitimin gelir dağılımı üzerindeki etkisini açık bir şekilde göstermektedir.

Tablo 33'de yer alan ki-kare test sonuçlarına göre cinsiyet ile aylık toplam gelir arasında %1 seviyede istatistiksel olarak anlamlı ve orta düzeyde (korelasyon katsayısı: 0,216) bir ilişki vardır (p-değeri: 0,000<0,01).

Tablo 34: Ankete Katılanların Meslekleri ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki

Mesleğiniz		Aylık Toplam Gelir					Toplam
		491 TL ve aşağısı	492-800 TL arası	801-1100 TL arası	1101-1412 TL arası	1412 TL'den fazla	
Günelikçi	Kişi Sayısı	1	1	0	0	0	2
	% 'lik olarak	50,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Ev hanımı	Kişi Sayısı	4	1	3	6	11	25
	% 'lik olarak	16,0%	4,0%	12,0%	24,0%	44,0%	100,0%
Memur	Kişi Sayısı	0	0	0	0	70	70
	% 'lik olarak	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100%	100,0%
Öğrenci	Kişi Sayısı	0	0	5	9	18	32
	% 'lik olarak	0,0%	0,0%	15,6%	28,1%	56,3%	100,0%
Emekli	Kişi Sayısı	0	0	1	6	29	36
	% 'lik olarak	0,0%	0,0%	2,8%	16,7%	80,6%	100,0%
İşçi	Kişi Sayısı	0	1	4	30	86	121
	% 'lik olarak	0,0%	,8%	3,3%	24,8%	71,1%	100,0%
Çiftçi	Kişi Sayısı	2	2	2	5	4	15
	% 'lik olarak	13,3%	13,3%	13,3%	33,3%	26,7%	100,0%
Serbest Meslek	Kişi Sayısı	4	5	7	23	72	111
	% 'lik olarak	3,6%	4,5%	6,3%	20,7%	64,9%	100,0%
Diğer	Kişi Sayısı	2	2	1	14	69	88
	% 'lik olarak	2,3%	2,3%	1,1%	15,9%	78,4%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	13	12	23	93	359	500
	% 'lik olarak	2,6%	2,4%	4,6%	18,6%	71,8%	100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	141,717 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	-0,007 (0,871)		

Tablo 34'ü incelediğimizde Tokat İlinde yüz yüze yapılan bu anket çalışmasında katılımcılardan memur, emekli, işçi ve diğer meslek grubunda yer alan kişilerin %80 üzeri oranla aylık toplam geliri 1412 TL'den fazladır. Meslek grupları içerisinde "diğer" seçeneğini oluşturan kişilerin %71,8'i yoksulluk sınırının üstünde gelire sahip olmakta ve ekseriyetle iş yeri sahibi esnaflardan oluşmaktadır. Ankete katılan kişiler arasında "öğrenci" meslek grubunda yer alanların lise veya üniversite öğrencisi olduğu düşünüldüğünde aylık toplam gelirlerinin ev hanımı, çiftçi ve günelikçilere oranla daha yüksek seviyelerde olması dikkat çekici bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılara uygulanan anket çalışmasının hane bazlı olması öğrencilerin hanelerindeki toplam gelir sorulduğundan böyle bir sonuç olağan karşılanmalıdır.

Tablo 34’de yer alan ki-kare test sonuçlarına göre meslek ile aylık toplam gelir arasında %1 seviyede istatistiksel olarak anlamlı ve zayıf (korelasyon katsayısı: -0,007) bir ilişki olduğu görülmektedir (p-değeri: 0,000<0,01).

Tablo 35: Ankete Katılanların Hanelerinde Çalışan Kişi Sayısı ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki

Sizin Dışınızda Kaç Kişi Çalışıyor	Aylık Toplam Gelir					Toplam	
	491 TL ve aşağısı	492-800 TL arası	801-1100 TL arası	1101-1412 TL arası	1412 TL'den fazla		
Yok	Kişi Sayısı	9	5	10	60	156	240
	% 'lik olarak	3,8%	2,1%	4,2%	25,0%	65,0%	100,0%
1	Kişi Sayısı	4	2	9	26	134	175
	% 'lik olarak	2,3%	1,1%	5,1%	14,9%	76,6%	100,0%
2	Kişi Sayısı	0	3	4	7	49	63
	% 'lik olarak	0,0%	4,8%	6,3%	11,1%	77,8%	100,0%
3	Kişi Sayısı	0	1	0	0	15	16
	% 'lik olarak	0,0%	6,3%	0,0%	0,0%	93,8%	100,0%
4	Kişi Sayısı	0	0	0	0	4	4
	% 'lik olarak	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
5 ve üstü	Kişi Sayısı	0	1	0	0	1	2
	% 'lik olarak	0,0%	50,0%	0,0%	0,0%	50,0%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	13	12	23	93	359	500
	% 'lik olarak	2,6%	2,4%	4,6%	18,6%	71,8%	100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	44,479 (0,001)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	0,80 (0,36)		

Tablo 18’deki verilere göre ankete katılan bireylerin %48 hanede sadece kendisi çalışmakta, %35’inde ise kendisi dışında sadece bir kişi çalışmaktadır. Tablo 35’i incelediğimizde ise hanede sadece kendisi çalışanlardan %65’i 1412 TL yoksulluk sınırının üstünde gelire sahip olmakta iken sadece %3,8’i aylık sınırı 491 TL’den aşağı gelire sahiptir. Tablo 18 verileri değerlendirildiğinde hanede çalışan sayısı arttıkça gelir durumunda iyileşme olduğu gözlenmiştir.

Tablo 35’de yer alan ki-kare test sonuçlarına göre hanede çalışan kişi sayısı ile aylık toplam gelir arasında %1 seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (p-değeri: 0,001<0,01). Benzer şekilde güçlü korelasyon katsayısı 0,80 ile %5 seviyede istatistiksel olarak anlamlı (p-değeri: 0,36) pozitif yönlü bir ilişkiye işaret etmektedir.

Tablo 36: Ankete Katılanların Bağlı Bulunduğu SGK ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki

Hangi SGK'ya Bağlısınız?		Aylık Toplam Gelir					Toplam
		491 TL ve aşağısı	492-800 TL arası	801-1100 TL arası	1101-1412 TL arası	1412 TL'den fazla	
Hiçbiri	Kişi Sayısı	9	4	8	9	10	40
	SGK %'lik olarak	22,5%	10,0%	20,0%	22,5%	25,0%	100,0%
	Aylık Toplam Gelir %'lik olarak	69,2%	33,3%	34,8%	9,7%	2,8%	8,0%
SSK	Kişi Sayısı	2	5	10	70	231	318
	SGK %'lik olarak	0,6%	1,6%	3,1%	22,0%	72,6%	100,0%
	Aylık Toplam Gelir %'lik olarak	15,4%	41,7%	43,5%	75,3%	64,3%	63,6%
Emekli Sandığı	Kişi Sayısı	0	0	0	0	60	60
	SGK %'lik olarak	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
	Aylık Toplam Gelir %'lik olarak	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	12,0%
Bağ-Kur	Kişi Sayısı	2	3	5	14	58	82
	SGK %'lik olarak	2,4%	3,7%	6,1%	17,1%	70,7%	100,0%
	Aylık Toplam Gelir %'lik olarak	15,4%	25,0%	21,7%	15,1%	16,2%	16,4%
Toplam	Kişi Sayısı	13	12	23	93	359	500
	SGK %'lik olarak	2,6%	2,4%	4,6%	18,6%	71,8%	100,0%
	Aylık Toplam Gelir %'lik olarak	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Ki-Kare Değeri (p-Değeri)		137,479 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)		0,197 (0,000)	

Devletin yurttaşlarının sağlığını ve geleceğini güvence altına alması Sosyal Güvenlik gereğidir. Hastalık, malullük, ölüm, yaşlılık, emeklilik gibi unsurları içinde barındırır. Tablo 36'yı incelediğimizde, ankete katılan fertlerin aylık toplam gelirdeki aralığın değişmesi her bir Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) ait fertlerin sayısını da arttırmıştır. Tablo 36'ya göre SSK'nın ağırlığının %63,6 olduğunu görebiliriz. Ankete katılan bireylerden sosyal güvence sahibi SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur gibi kuruluşlara üye olan bireylerin %70 üstü oranında aylık toplam geliri 1412 TL'den fazladır. Tablo 36'ya göre hiçbir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayan bireylerin aylık toplam gelir içindeki oranı %8 olmakta ve ağırlıklı olarak düşük gelir grubunda yer almaktadırlar. Nitekim %25'i 1412 TL'nin üzerinde gelire sahip olmakta ve %69,2'si 491 TL aylık sınırının altında kalmaktadır. Bu veriler Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına bağlılığın aylık toplam gelirle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 36 incelendiğinde katılımcıların ağırlıklı olarak Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) güvencesi altında olduğu ve güvencesi olanların görece olarak yüksek gelir seviyesini oluşturmaktadır. Ankete katılan bireylerin sosyal güvenlik statüleri ile gelirleri arasında %1 seviyede istatistiksel olarak anlamlı (korelasyon katsayısı: 0,197) bir ilişki olduğu tespit edilmektedir (p-değeri: 0,000<0,01).

Tablo 37: Ankete Katılanların Medeni Durumları ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki

Medeni Durum		Aylık Toplam Gelir					Toplam
		491 TL ve aşağısı	492-800 TL arası	801-1100 TL arası	1101-1412 TL arası	1412 TL'den fazla	
Bekâr	Kişi Sayısı	1	3	11	24	106	145
	% 'lik olarak	,7%	2,1%	7,6%	16,6%	73,1%	100,0%
Evlî	Kişi Sayısı	11	9	12	67	247	346
	% 'lik olarak	3,2%	2,6%	3,5%	19,4%	71,4%	100,0%
Dul	Kişi Sayısı	1	0	0	2	6	9
	% 'lik olarak	11,1%	0,0%	0,0%	22,2%	66,7%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	13	12	23	93	359	500
	% 'lik olarak	2,6%	2,4%	4,6%	18,6%	71,8%	100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	10.093 (0,259)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	-0,041 (0,366)		

Tablo 37’de aylık toplam gelirin medeni durumlar arasında oransal olarak yakın olduğu görülmektedir. Geliri 1412 TL’den fazla olanlar incelendiğinde bekârlarda bu oran %73,1 iken evlilerde %71,4 ve dullarda %66,7 olmaktadır. Tablo 37’den anlaşılacağı gibi katılımcıların medeni durumları gelirlerini etkileyen bir faktör değildir.

Tablo 37’de yer alan ki-kare test sonuçlarına göre medeni durum ile aylık toplam gelir arasında %5 seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur (p-değeri: 0,259>0,05). Benzer şekilde zayıf korelasyon katsayısı -0,041 ile negatif yönlü anlamsız bir ilişkiye işaret etmektedir (p-değeri: 0,366).

Tablo 38: Ankete Katılanların Yaşları ile Aylık Toplam Gelirleri Arasındaki İlişki

Yaş		Aylık Toplam Gelir					Toplam
		491 TL ve aşağısı	492-800 TL arası	801-1100 TL arası	1101-1412 TL arası	1412 TL'den fazla	
15-25	Kişi Sayısı	1	0	8	19	59	87
	% 'lik olarak	1,1%	0,0%	9,2%	21,8%	67,8%	100,0%
26-35	Kişi Sayısı	4	4	5	25	124	162
	% 'lik olarak	2,5%	2,5%	3,1%	15,4%	76,5%	100,0%
36-45	Kişi Sayısı	6	5	3	25	101	140
	% 'lik olarak	4,3%	3,6%	2,1%	17,9%	72,1%	100,0%
46-55	Kişi Sayısı	0	2	2	16	40	60
	% 'lik olarak	0,0%	3,3%	3,3%	26,7%	66,7%	100,0%
56-65	Kişi Sayısı	2	1	5	8	35	51
	% 'lik olarak	3,9%	2,0%	9,8%	15,7%	68,6%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	13	12	23	93	359	500
	% 'lik olarak	2,6%	2,4%	4,6%	18,6%	71,8%	100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	21.880 (0,147)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	-0,041 (0,178)		

Tablo 38'de aylık toplam gelirin yaş grupları arasında oransal olarak yakın olduğu görülmektedir. Geliri 1412 TL'den fazla olanlar incelendiğinde yaş grubu 15-25 olanlarda bu oran %67,8 iken, grubu 26-35 olanlarda %76,5, grubu 36-45 grubunda %72,1, grubu 46-55 olanlarda %66,7, grubu 56-65 olanlarda ise %68,6 olmaktadır. Tablo 37'den anlaşılacağı gibi katılımcıların yaş grupları geliri belirleyici faktör değildir.

Tablo 38'de yer alan ki-kare test sonuçlarına göre yaş ile aylık toplam gelir arasında %5 seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur (p-değeri: 0,147>0,05). Benzer şekilde zayıf korelasyon katsayısı -0,041 ile negatif yönlü anlamsız bir ilişkiye işaret etmektedir (p-değeri: 0,178).

Tablo 39: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Otomobil Sahipliği Arasındaki İlişki

Aylık Toplam Gelir	Otomobiliniz Var mı?			Toplam
	Yok	1	2 ve üstü	
491 TL ve aşağısı	Kişi Sayısı 9 % 'lik olarak 69,2%	Kişi Sayısı 3 23,1%	Kişi Sayısı 1 7,7%	13 100,0%
492-800 TL arası	Kişi Sayısı 9 75,0%	Kişi Sayısı 3 25,0%	Kişi Sayısı 0 0,0%	12 100,0%
801-1100 TL arası	Kişi Sayısı 15 65,2%	Kişi Sayısı 8 34,8%	Kişi Sayısı 0 0,0%	23 100,0%
1101-1412 TL arası	Kişi Sayısı 55 59,1%	Kişi Sayısı 36 38,7%	Kişi Sayısı 2 2,2%	93 100,0%
1412 TL'den fazla	Kişi Sayısı 138 38,4%	Kişi Sayısı 201 56,0%	Kişi Sayısı 20 5,6%	359 100,0%
Toplam	Kişi Sayısı 226 % 'lik olarak 45,2%	Kişi Sayısı 251 50,2%	Kişi Sayısı 23 4,6%	500 100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri) 26,869 (0,001)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri) 0,194 (0,000)	

Tablo 39'u incelediğimizde aylık toplam gelir ile otomobil sahibi olma arasındaki ilişki doğru orantılıdır. Ankete katılan bireylerin gelir grupları arasındaki dağılım otomobil sahibi olanlarla aynı yönde artış göstermiştir. Hanedeki gelir 801-1100 TL arasında olanların %65,2'sinin otomobili yok iken bu oran geliri 1101-1412 TL arasında olanlarda %59,1, geliri 1412 TL' den fazla olanlarda ise %45,2'dir. Görüldüğü üzere yüzdesel olarak gelir arttıkça otomobil sahibi olma oranı yükselmektedir. Genel toplama baktığımızda ankete katılan ailelerin 226'sının (%45,2) otomobili yok iken, 274'ünün (%54,8) arabası vardır. Geliri 1412 TL'den fazla olan katılımcıların %45,2 oranında otomobil sahibi olmaması çalışmanın Tokat İl merkezinde yapılması ve toplu taşıma araçlarının haneleri otomobil sahibi olmamaya yönlendirebileceği ihtimalini ortaya koymaktadır.

Tablo 39'da yer alan ki-kare test sonuçlarına göre ailelerin aylık toplam gelirleri ile otomobil sahipliği arasında %1 seviyede istatistiksel olarak anlamlı (korelasyon katsayısı: 0,194) pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmektedir (p-değeri: 0,001 < 0,01).

Tablo 40: Ankete Katılanların Ev Sahipliği ile Otomobil Sahipliği Arasındaki İlişki

Oturdüğunuz Ev Kime Ait?		Otomobiliniz Var mı?			Toplam
		Yok	1	2 ve üstü	
Kira	Kişi Sayısı	115	59	3	177
	% 'lik olarak	65,0%	33,3%	1,7%	100,0%
Lojman	Kişi Sayısı	4	7	0	11
	% 'lik olarak	36,4%	63,6%	0,0%	100,0%
Kendi evimiz	Kişi Sayısı	96	177	20	293
	% 'lik olarak	32,8%	60,4%	6,8%	100,0%
Bir yakınımızın, kira ödemiyoruz	Kişi Sayısı	11	8	0	19
	% 'lik olarak	57,9%	42,1%	0,0%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	226	251	23	500
	% 'lik olarak	45,2%	50,2%	4,6%	100,0%
Ki-Kare Değeri (p-Değeri)		50,741 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	0,266 (0,000)

Tablo 40'da kiracı olan ailelerin %65'i ve evi kendilerine ait olanların %32,8'i otomobil sahibi değildirler. Otomobil sahibi olanların oranı %54,8 iken ev sahibi olanlardan otomobil sahibi olanların oranı %67,2'dir. Bu oran ankete katılanların da %39,4'üne karşılık gelmektedir. Kira da olanların ise sadece %35'inin otomobili vardır. Bu veriler bize ev sahibi olma oranıyla otomobil sahibi olma arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 40'da yer alan ki-kare test sonuçlarına göre hanelerin ev sahipliği ile otomobil sahipliği arasında %1 seviyede anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (p-değeri: 0,001<0,01). Benzer şekilde korelasyon katsayısı 0,266 ile istatistik olarak %1 seviyede anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (p değeri: 0,000).

Tablo 41: Ankete Katılanların Hanesinde Oturan Kişi Sayısı ile Hanehalkı Türleri Arasındaki İlişki

Hanede Oturan Kişi Sayısı	Hanehalkı Türü			Toplam
	Çocuksuz çekirdek aile	Çocuklu çekirdek aile	Ataerkil veya geniş aile	
1 Kişi Sayısı % 'lik olarak	13 92,9%	1 7,1%	0 0,0%	14 100,0%
2 Kişi Sayısı % 'lik olarak	54 85,7%	8 12,7%	1 1,6%	63 100,0%
3 Kişi Sayısı % 'lik olarak	0 0,0%	85 92,4%	7 7,6%	92 100,0%
4 Kişi Sayısı % 'lik olarak	0 0,0%	141 92,2%	12 7,8%	153 100,0%
5 Kişi Sayısı % 'lik olarak	1 0,8%	92 78,0%	25 21,2%	118 100,0%
6 ve üstü Kişi Sayısı % 'lik olarak	0 0,0%	25 41,7%	35 58,3%	60 100,0%
Toplam Kişi Sayısı % 'lik olarak	68 13,6%	352 70,4%	80 16,0%	500 100,0%
Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	513,533 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	0,665 (0,000)

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan nüfus sayımlarına göre Tokat ilinin nüfusu 2000-2015 yılları itibari ile sürekli düşüş yaşamıştır. 2016 yılında ise adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre %1,45'lik artış sağlamıştır. Tablo 41'e göre Tokat ilinde çocuklu çekirdek ailelerin oranı %70,4 iken, ataerkil veya geniş ailelerin oranı %16'dır. Bunun en önemli sebepleri göç yoluyla hanedeki birey sayılarının azalması ve hanehalkı türünün geniş aileden çekirdek yapıya dönüşmesidir.

Tablo 41'de yer alan ki-kare test sonuçlarına göre hanede oturan kişi sayısı ile hanehalkı türü arasında %1 seviyede anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (p-değeri: 0,000<0,01). Benzer şekilde güçlü korelasyon katsayısı 0,665 ile %1 seviyede istatistik olarak anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (p değeri: 0,000).

Tablo 42: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Ev Sahipliği Arasındaki İlişki

Aylık Toplam Gelir	Oturduğunuz Ev Kime Ait?				Toplam	
	Kira	Lojman	Kendi Evimiz	Bir yakınımızın, kira ödemiyoruz		
491 TL ve aşağısı	Kişi Sayısı % 'lik olarak	5 38,5%	0 0,0%	6 46,2%	2 15,4%	13 100,0%
492-800 TL arası	Kişi Sayısı % 'lik olarak	4 33,3%	0 0,0%	6 50,0%	2 16,7%	12 100,0%
801-1100 TL arası	Kişi Sayısı % 'lik olarak	13 56,5%	1 4,3%	8 34,8%	1 4,3%	23 100,0%
1101-1412 TL arası	Kişi Sayısı % 'lik olarak	39 41,9%	0 0,0%	50 53,8%	4 4,3%	93 100,0%
1412 TL'den fazla	Kişi Sayısı % 'lik olarak	116 32,3%	10 2,8%	223 62,1%	10 2,8%	359 100,0%
Toplam	Kişi Sayısı % 'lik olarak	177 35,4%	11 2,2%	293 58,6%	19 3,8%	500 100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	23,396 (0,025)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	0,042 (0,172)	

Tablo 42’de ankete katılan ailelerin bulunduğu gelir aralığı ile ev sahibi olmaları arasında doğru yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Geliri 801-1100 TL arasında olanların %60,8’i kira veya lojmanda kalırken, geliri 1101-1412 TL arasında olanların %41,9’u kira veya lojmanda kalmaktadır. Geliri 1412 TL üstü olanların ise %37,6’sı kira veya lojmanda kalmaktadır. Diğer yönden %62,4’ü ise kendi evi veya yakınının evinde kalmaktadır.

Tablo 42 verileri doğrultusunda hane halklarıyla aylık toplam gelirleri arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. İki değişken arasında %5 seviyede anlamlı bir ilişki vardır (p-değeri: 0,025<0,05). Benzer şekilde zayıf korelasyon katsayısı 0,042 ile istatistik olarak pozitif yönlü bir ilişki vardır (p değeri: 0,172).

Tablo 43: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Mutfak Harcaması Arasındaki İlişki

Aylık Toplam Gelir	Aylık Mutfak Harcaması				Toplam
	491 TL ve aşağısı	492-800 TL arası	801-1100 TL arası	1100 TL'den fazla	
491 TL ve aşağısı Kişi Sayısı	13	0	0	0	13
% 'lik olarak	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
492-800 TL arası Kişi Sayısı	12	0	0	0	12
% 'lik olarak	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
801-1100 TL arası Kişi Sayısı	21	2	0	0	23
% 'lik olarak	91,3%	8,7%	0,0%	0,0%	100,0%
1101-1412 TL arası Kişi Sayısı	58	30	5	0	93
% 'lik olarak	62,4%	32,3%	5,4%	0,0%	100,0%
1412 TL'den fazla Kişi Sayısı	104	161	73	21	359
% 'lik olarak	29,0%	44,8%	20,3%	5,8%	100,0%
Toplam Kişi Sayısı	208	193	78	21	500
% 'lik olarak	41,6%	38,6%	15,6%	4,2%	100,0%
Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	104,265 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	0,381 (0,000)	

Tablo 43'de ailelerin %41,6'sının mutfak masrafı 491 TL'nin altında, %38,6'sının ise 492-800 TL arasındadır. Ankete katılan bireylerin aylık toplam gelirleri ile mutfak harcamaları arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Örneğin geliri 1412 TL'den fazla olan ailelerin sadece %29'unun mutfak harcamaları 491 TL'nin altında kalmakta oysaki geliri 800 TL ve aşağı olanların %100 oranında, geliri 801-1100 TL arasında olanların ise %91,3 oranında mutfak harcaması 491 TL'nin altında kalmaktadır. Bu örnekler bize hanelerin gelirlerindeki artış mutfak harcamalarına yansıtıldığını ve daha kaliteli tüketimi tercih ettiklerini göstermektedir.

Tablo 43'de yer alan ki-kare test sonuçlarına göre ailelerin aylık toplam gelirleri ile mutfak harcamaları arasında %1 seviyede anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (p-değeri: 0,000<0,01). Benzer şekilde orta düzeyde korelasyon katsayısı 0,381 ile istatistik olarak %1 seviyede pozitif yönlü bir ilişki vardır (p değeri: 0,000).

Tablo 44: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Tatil Yapma Durumu Arasındaki İlişki

Aylık Toplam Gelir		Düzenli Tatil yapar mısınız?		Toplam
		Evet	Hayır	
491 TL ve aşağısı	Kişi Sayısı	2	11	13
	% 'lik olarak	15,4%	84,6%	100,0%
492-800 TL arası	Kişi Sayısı	0	12	12
	% 'lik olarak	0,0%	100,0%	100,0%
801-1100 TL arası	Kişi Sayısı	2	21	23
	% 'lik olarak	8,7%	91,3%	100,0%
1101-1412 TL arası	Kişi Sayısı	12	81	93
	% 'lik olarak	12,9%	87,1%	100,0%
1412 TL'den fazla	Kişi Sayısı	107	252	359
	% 'lik olarak	29,8%	70,2%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	123	377	500
	% 'lik olarak	24,6%	75,4%	100,0%
Ki-Kare Değeri (p-Değeri)		19,750 (0,001)	Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	-0,166 (0,000)

Tablo 44’de gelir ile tatil yapma ilişkisi pozitif yönlü olduğu gözlenmiştir. Geliri 801-1100 TL arasında olan katılımcıların %18,7’si tatil yapmakta iken, geliri 1101-1412 TL arasında olanlarda %12,9 oranında, geliri 1412 TL’den fazla olan bireylerde ise bu oran %29,8 olarak gerçekleşmiştir. Gelir artıkça tatil yapma oranı artış sağlamakla birlikte toplamda tatil yapan kişi sayısı 123 (%24,6), tatil yapmayan sayısı 377 (%75,4) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda tatil yapmak gelirle pozitif yönlü ilişkili olduğu kadar bazı faktörlerden dolayı yapılamamaktadır. Tablo 29’da belirtildiği gibi özel sektörde çalışan insanların izin alamaması, hane içerisinde eğitim alan öğrencilerin olması, tatilin zaman unsurunun yanında ekonomik külfetinin olması ya da tatilin; eğitim, sağlık, ulaşım gibi faktörler sıralamasında son sırada olması etkili olmaktadır.

Tablo 44’de yer alan ki-kare test sonuçlarına göre ailelerin aylık toplam gelirleri ile tatil yapma durumu arasında %1 seviyede istatistiksel olarak anlamlı ve zayıf (korelasyon katsayısı:-0,166) ile negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmektedir (p-değeri:0,000<0,01).

Tablo 45: Ankete Katılanların Öğrenim Durumlar ile Meslekleri Arasındaki İlişki

Öğrenim Durumu		Mesleğiniz									Toplam
		Günelikçi	Ev hanımı	Memur	Öğrenci	Emekli	İşçi	Çiftçi	Serbest meslek	Diğer	
Okuryazar değil	Kişi Sayısı	0	3	0	0	1	0	1	1	0	6
	% 'lik olarak	0,0%	50,0%	0,0%	0,0%	16,7%	0,0%	16,7%	16,7%	0,0%	100,0%
İlköğretim mezunu	Kişi Sayısı	2	15	0	0	19	42	9	33	21	141
	% 'lik olarak	1,4%	10,6%	0,0%	0,0%	13,5%	29,8%	6,4%	23,4%	14,9%	100,0%
Lise ve dengi meslek okulu mezunu	Kişi Sayısı	0	6	13	23	11	56	4	52	33	198
	% 'lik olarak	0,0%	3,0%	6,6%	11,6%	5,6%	28,3%	2,0%	26,3%	16,7%	100,0%
Yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip	Kişi Sayısı	0	1	57	9	5	23	1	25	34	155
	% 'lik olarak	0,0%	0,6%	36,8%	5,8%	3,2%	14,8%	0,6%	16,1%	21,9%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	2	25	70	32	36	121	15	111	88	500
	% 'lik olarak	0,4%	5,0%	14,0%	6,4%	7,2%	24,2%	3,0%	22,2%	17,6%	100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	192,583 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	-0,083 (0,031)						

Tablo 45'deki anket sonuçlarına göre; okuryazar olmayanların ve ilköğretim mezunu olanların gündelik işlerde çalışanlar, ev hanımları, işçi ve çiftçilerden oluşmaktadır. Lise ve dengi meslek okulu mezunu olanların %13'ü Memur, %23 Öğrenci (Yüksekokul veya üniversite öğrenimini devam ettiren), %56'sının işçi ve %33'ünün ise Diğer (İşveren statüsünde) meslek grubunda olduğunu görmekteyiz. Yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip %57'sinin Memur, %9'unun Öğrenci, %23'ünün işçi, %25'inin Serbest Meslek ve %34'ünün ise Diğer (İşveren statüsünde) meslek grubunda olduğunu görmekteyiz. Serbest meslek grubunda olanların %75'inin üniversite altı eğitim düzeyine sahip olması ve üniversite mezunlarının %58,7'sinin Memur ve Diğer (İşveren statüsünde) meslek gruplarından oluşması eğitim ile meslek grupları arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 45'de yer alan ki-kare test sonuçlarına ankete katılan bireylerin öğrenim durumları ile meslekleri arasında %1 seviyede istatistiksel anlamlı zayıf (korelasyon katsayısı: -0,083) bir ilişki olduğu tespit edilmektedir (p-değeri:0,000<0,01).

Tablo 46: Ankete Katılanların Aylık Toplam Gelirleri ile Algıladıkları Gelir Grupları Arasındaki İlişki

Aylık Toplam Gelir	Hangi Gelir Grubundasınız?					Toplam	
	Düşük	Orta-altı	Orta	Orta-üstü	Üst		
491 TL ve aşağısı	Kişi Sayısı % 'lik olarak	11 84,6%	2 15,4%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	13 100,0%
492-800 TL arası	Kişi Sayısı % 'lik olarak	4 33,3%	3 25,0%	5 41,7%	0 0,0%	0 0,0%	12 100,0%
801-1100 TL arası	Kişi Sayısı % 'lik olarak	7 30,4%	7 30,4%	9 39,1%	0 0,0%	0 0,0%	23 100,0%
1101-1412 TL arası	Kişi Sayısı % 'lik olarak	23 24,7%	11 11,8%	59 63,4%	0 0,0%	0 0,0%	93 100,0%
1412 TL'den fazla	Kişi Sayısı % 'lik olarak	9 2,5%	26 7,2%	232 64,6%	84 23,4%	8 2,2%	359 100,0%
Toplam	Kişi Sayısı % 'lik olarak	54 10,8%	49 9,8%	305 61,0%	84 16,8%	8 1,6%	500 100,0%
Ki-Kare Değeri (p-Değeri)		182,500 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	0,524 (0,000)		

Tablo 46'da katılımcıların %10,8'i kendilerini düşük, %9,8'i orta-altı, %61'i orta, %17,4'ü orta-üstü ve sadece %1,8'i üst gelir kategorisinde görmektedir. Aylık ortalama geliri 491 TL'nin altında olan grubun %84,6'sı kendini düşük kategoride

görmektedir. Bu algı sadece gelir açısından düşünmek yeterli olmayabilir, bunun yanında kişilerin refah düzeylerini algılama biçimi, servet etkisi veya çevresel faktörler etkili olabilmektedir. Çünkü aylık gelir yüksek olsa bile insanlar kendisini düşük gelir grubunda görebilmektedir. Nitekim Tablo 46'ya bakıldığında 1412 TL'den fazla gelire sahip bireylerin %2,5'i kendilerini düşük grupta, %7,2'si orta-altı da ve %64,6'sı orta grupta görmektedir. Katılımcıların aylık geliri ile algıladıkları gelir grubu arasındaki çapraz ilişki genel olarak değerlendirildiğinde öngörüldüğü gibi aylık gelir arttıkça üst gelirliere doğru sınıflandırma artmaktadır.

Aylık toplam gelir ile algılanan gelir gelir grubu arasında istatistiksel olarak %1 seviyede istatistiksel olarak güçlü (korelasyon katsayısı: 0,524) bir ilişki vardır (p-değeri: 0,000<0,01).

Tablo 47: Ankete Katılanların Gelir Grupları ile Çocuk Sayısı Arasındaki İlişki

Hangi Gelir Grubundasınız?	Çocuk Sayısı						Toplam	
	Yok	1	2	3	4	5 ve üstü		
Düşük	Kişi Sayısı	22	6	18	8	0	0	54
	% 'lik olarak	40,7%	11,1%	33,3%	14,8%	0,0%	0,0%	100,0%
Orta-altı	Kişi Sayısı	13	10	17	7	2	0	49
	% 'lik olarak	26,5%	20,4%	34,7%	14,3%	4,1%	0,0%	100,0%
Orta	Kişi Sayısı	116	78	79	23	7	2	305
	% 'lik olarak	38,0%	25,6%	25,9%	7,5%	2,3%	,7%	100,0%
Orta-üstü	Kişi Sayısı	34	20	24	4	1	1	84
	% 'lik olarak	40,5%	23,8%	28,6%	4,8%	1,2%	1,2%	100,0%
Üst	Kişi Sayısı	1	4	1	2	0	0	8
	% 'lik olarak	12,5%	50,0%	12,5%	25,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	186	118	139	44	10	3	500
	% 'lik olarak	37,2%	23,6%	27,8%	8,8%	2,0%	,6%	100,0%
Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	24,727 (0,212)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)		-0,053 (0,239)			

Tokat İlinde uygulanan anket verilerine göre Tablo 47'yi incelediğimizde, ailelerin gelirleriyle çocuk sayıları arasında bir ilişki gözlenmemiştir. Bütün gelir gruplarında çoğunluk olarak çocuk sayısı 1-2'yi geçmemektedir. Tablo 47'ye göre katılımcı ailelerin ekseriyle çocuk sayıları 2'yi geçmemektedir. Nitekim, 186 hanede (%37,2) hiç çocuk yok iken, 118 hanede (%23,6) 1 çocuk, 139 hanede ise (%27,8) 2 çocuk bulunmaktadır. Hanede ki çocuk sayısı 3 ve üstü oranı sadece %11,4'tür. Gelecek

dönemlerde Türkiye'yi endişelendiren önemli bir nokta olan genç nüfusun azalma ihtimali ve bunun çözümünde de en az 3 çocuklu aile planlamalarının yapılmasının önemi çalışmamızda da ortaya çıkmıştır. Ancak gelir durumu ailelerin çocuk sahibi olmayı düşünmeleri-düşünmemelerinin en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Örneğin çalışan bir ebeveynin çocuk sahibi olmayı düşünme yüzdesi çalışmayan birisine göre daha düşüktür. Bu gibi sorunların önlenmesi için devlet tarafından çocuk doğuran çalışan annelere yarım gün çalışma imkânı, anne veya babaya belli süre ücretsiz izin hakkı gibi yasal düzenlemeler üzerine çalışılmaktadır.

Tablo 47'de yer alan ki-kare test sonuçlarına ankete katılan hanelerin gelir grupları ile çocuk sayıları arasında %5 seviyede anlamlı bir ilişki yoktur (p-değeri: 0,212>0,05). Benzer şekilde korelasyon katsayısı -0,053 ile zayıf ve istatistiksel olarak anlamsız (p-değeri: 0,239) bir ilişkiye işaret etmektedir.

Tablo 48: Ankete Katılanların Gelir Grupları ile Oturdukları Ev Türleri Arasındaki İlişki

Oturduğunuz Ev Kime Ait?		Hangi Gelir Grubundasınız?					Toplam
		Düşük	Orta-altı	Orta	Orta-üstü	Üst	
Kira	Kişi Sayısı	24	20	105	27	1	177
	% 'lik olarak	13,6%	11,3%	59,3%	15,3%	,6%	100,0%
Lojman	Kişi Sayısı	0	3	6	2	0	11
	% 'lik olarak	0,0%	27,3%	54,5%	18,2%	0,0%	100,0%
Kendi evimiz	Kişi Sayısı	23	23	185	55	7	293
	% 'lik olarak	7,8%	7,8%	63,1%	18,8%	2,4%	100,0%
Bir yakınımızın, kira ödemiyoruz	Kişi Sayısı	7	3	9	0	0	19
	% 'lik olarak	36,8%	15,8%	47,4%	0,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	54	49	305	84	8	500
	% 'lik olarak	10,8%	9,8%	61,0%	16,8%	1,6%	100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	30,289 (0,003)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)		0,052 (0,244)	

Tablo 48'de katılımcıların algıladıkları gelir grubu ile barınma durumları arasında ilişki incelenmiştir. Bireylerin refah düzeylerini gelirlerinin yanı sıra etkileyen faktörlerden biriside barınma durumudur. Kendi evinde oturan bireylerin sadece %7,8'i kendilerini düşük kategoride görmektedir. Kirada olanlarda bu oran %13,4 iken bir yakınımızın evinde kira ödemedi kalan hanelerde ise %36,8'dir. Kendi evinde kalanların %84,4'ü (454 kişi), gelir gruplarını orta-orta üstü ve üst kategorilerinde görmekte iken bu oran kirada olanlarda %75,1 (133 kişi)'dir.

Tablo 48’de yer alan ki-kare test sonuçlarına ankete katılan hanelerin gelir grupları ile barınma durumları arasında %1 seviyede istatistiksel olarak anlamlı ve zayıf (korelasyon katsayısı: 0,052) bir ilişki vardır (p-değeri: 0,003<0,01).

Tablo 49: Ankete Katılanların Gelir Grupları ile Bağlı Bulunduğu SGK Arasındaki İlişki

Hangi Gelir Grubundasınız?		Hangi SGK'ya Bağlısınız?				Toplam
		Hiçbir kuruma bağlı değilim	SSK	Emekli sandığı	Bağ-Kur	
Düşük	Kişi Sayısı	15	28	0	11	54
	% 'lik olarak	27,8%	51,9%	0,0%	20,4%	100,0%
Orta-altı	Kişi Sayısı	9	28	4	8	49
	% 'lik olarak	18,4%	57,1%	8,2%	16,3%	100,0%
Orta	Kişi Sayısı	16	204	36	49	305
	% 'lik olarak	5,2%	66,9%	11,8%	16,1%	100,0%
Orta-üstü	Kişi Sayısı	0	52	18	14	84
	% 'lik olarak	0,0%	61,9%	21,4%	16,7%	100,0%
Üst	Kişi Sayısı	0	6	2	0	8
	% 'lik olarak	0,0%	75,0%	25,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	40	318	60	82	500
	% 'lik olarak	8,0%	63,6%	12,0%	16,4%	100,0%
	Ki-Kare Değeri (p-Değeri)	61,747 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)		0,125 (0,005)

Tablo 49’da hanelerin kendilerini algıladıkları gelir ile sosyal güvenceleri arasındaki ilişki incelediğimizde, sosyal güvence hane halklarının refahlarını etkileyen faktörlerden birisidir. Tablo 49’da görüldüğü gibi sosyal güvencesi olmayan bireylerin algıladığı gelir grubu %27,8 oranında düşük, %18,4 oranında orta-altı olmaktadır. Sosyal güvencesi olmayan bireylerin hiçbiri kendini üst kategoride görmemektedir. İki değişken arasında %1 seviyede anlamlı ve zayıf (korelasyon katsayısı: 0,125) bir ilişki vardır (p-değeri: 0,000<0,01).

Tablo 50: Ankete Katılanların Gelir Grupları ile Otomobil Sahipliği Arasındaki İlişki

Hangi Gelir Grubundasınız?		Otomobiliniz Var mı?			Toplam
		Yok	1	2 ve üstü	
Düşük	Kişi Sayısı	36	17	1	54
	% 'lik olarak	66,7%	31,5%	1,9%	100,0%
Orta-altı	Kişi Sayısı	28	21	0	49
	% 'lik olarak	57,1%	42,9%	0,0%	100,0%
Orta	Kişi Sayısı	135	159	11	305
	% 'lik olarak	44,3%	52,1%	3,6%	100,0%
Orta-üstü	Kişi Sayısı	24	49	11	84
	% 'lik olarak	28,6%	58,3%	13,1%	100,0%
Üst	Kişi Sayısı	3	5	0	8
	% 'lik olarak	37,5%	62,5%	0,0%	100,0%
Toplam	Kişi Sayısı	226	251	23	500
	% 'lik olarak	45,2%	50,2%	4,6%	100,0%
Ki-Kare Değeri (p-Değeri)		35,566 (0,000)		Korelasyon Katsayısı (p-Değeri)	0,224 (0,000)

Tablo 50’de hanelerin kendilerini algıladıkları gelir ile otomobil sahipliği arasındaki ilişki incelediğimizde, otomobil sahipliği hane halklarının refahlarını etkileyen faktörlerden birisidir. Katılımcıların %45,2’sinin otomobili yoktur. Kendini düşük kategoride görenlerin %66,7’sinin otomobili yokken, kendini üst kategoride görenlerin %65,5’inin otomobili vardır. Otomobil sahibi olmayanların kendilerini düşük gelir gruplarında sınıflandırma eğilimi vardır. İki değişken arasında %1 seviyede istatistiksel olarak anlamlı (korelasyon katsayısı: 0,224) bir ilişki vardır (p-değeri: $0,000 < 0,01$).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gelir dağılımındaki adaletsizlik ve beraberinde getirdiği yoksulluk olgusu, Dünyada ve Türkiye özelinde çözüm bekleyen sosyo–ekonomik sorunlar arasında yer almaktadır. Gelir dağılımının adil olmayışı ve yoksulluk yeni ortaya çıkmış bir olgu değildir; insanoğlunun varoluşundan günümüze kadar süregelmiştir.

2000’li yıllara geldiğimizde Dünya Bankası tarafından kabul görmüş günlük 2 ABD dolar olan yoksulluk sınırının altında, insan nüfusunun %46’sı yani iki milyar sekiz yüz milyon insan yaşamaktadır. 1 ABD dolar kabul edilen açlık sınırının altında ise bir milyar iki yüz milyon insan günlük yaşam mücadelesi vermektedir. Yaklaşık olarak her yıl 18 milyon insan yoksulluğa bağlı nedenlerden dolayı çok erken yaşta yaşamını yitirmektedir. Bu sayısal değer bize toplam insan ölümlerinin üçte birini vermektedir. Günlük 34.000’i beş yaşın altında çocuklar olmak üzere 50.000 insan yoksulluğa bağlı nedenlerden dolayı yaşamını yitirmektedir. Yoksulluk olgusu ekonomik gelişmişliği yakalayamayan ülkelerin kronik sorunu olmasına rağmen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde pek çoğunda ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye özelinde gelir dağılımına baktığımızda Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2016 tarihinde yayınladığı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları eşitsizliğin bir nebze olsun olumlu yönde ilerlediğini göstermiştir. Bu sonuçlara göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre, en yüksek gelire sahip yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay 2015 yılında %46,5 olurken, en düşük gelire sahip yüzde 20’lik grubun payı %6,1 olarak hesaplanmıştır. 2015 yılı sonuçlarına göre Gini katsayısı 0,397 olarak hesaplanmıştır. Fakat son yıllarda yaşanan düşme eğilimi olumlu bir gelişme gibi düşünülse de, katsayının değeri gelişmiş ülkelere göre bir hayli yüksektir. Zira OECD ülkeleri arasında gelir eşitsizliği sıralamasında Türkiye’nin sadece son iki sıradaki Meksika ve Şili’den iyi olduğu görülmektedir.

Türkiye’de 2001 ekonomik krizi sonrası görülen yüksek büyüme oranlarına karşın, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve yoksulluk sorununda iyileşmelerin istenilen düzeyde meydana gelmemesi, bu sorunların piyasa mekanizması çerçevesinde büyüme ile kendiliğinden çözülemeyeceği gerçeğini göstermiştir. Büyüme rakamları alt gelir gruplarına yeterince dağılmaması fakir kesimin daha da fakirleşmesi, zengin kesimin ise

daha da zenginleşmesi anlamına gelmektedir. Çoğu gelişmekte olan ülkelerde yüksek büyüme oranlarına ulaşılmasına rağmen gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorununun varlığını sürdürmesinin temelinde; devletin bu sorunları çözmek için uygulamış olduğu sosyal politikaların yetersiz kalması yatmaktadır. Mevcut düzen içerisinde vergi sistemi gelir eşitsizliği ve yoksulluğu artırıcı nitelik taşımaktadır. Vergi sisteminde gelirin yeniden dağıtılmasına yönelik düzenlemeler üzerinde durulması ve yoksul sınıflara yapılan transferlerin daha etkin hale getirilmesi, özellikle küresel kriz şartlarında sorunun daha da büyümesini önleyecektir. Eğitimde fırsat eşitliği sağlamaya yönelik uygulamalara ağırlık verilmesi ve kalitesinin artırılması, sağlık hizmetlerinin daha geniş kitlelere ulaşması, gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorununun çözümüne uzun dönemde katkı sağlayacak başlıca önlemlerden bazılarıdır.

Yoksullukla mücadele programlarının genel bir strateji çerçevesinde Türkiye özelinde değerlendirdiğimizde; öncelikli yoksulluğun en yoğun yaşandığı yerlere, özel olarak da Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ne ağırlık verilmesi gerektiği bilinen bir gerçektir. Yoksulluğun kentlerde yaşanmasının temelinde de bir ölçüde kırsal kesimden ve özellikle de bu bölgelerden gelen göç hareketliliğinden kaynaklandığı unutulmamalıdır. Bu sebeple hükümetlerce açıklanan teşvik paketlerinin bir an evvel uygulamaya geçirilmesi ve verimliliğinin tespit edilmesi yoksullukla mücadele ve gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından birincil önem arz etmektedir. Ayrıca Türkiye'de gelir dağılımı politikalarının büyümeyi arttırıcı politikalarla birlikte uygulanması neticesinde hem kırsal hem de kentsel bölgelerde yaşayan en yoksul kesimlerde büyüme sürecine dâhil olacak ve büyümenin fırsatlarından daha çok faydalanma imkânı bulacaklardır. Bilhassa Türkiye'de eşitsizliğin daha çok azalması ile yüksek büyüme oranlarının bulunduğu konuma gelecektir.

Tokat İli, Düzey 2 TR83 alt kategorisinde Samsun, Çorum, Amasya illeri ile birlikte yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2015 yılına ait bölge bazında yoksulluk araştırmasına göre TR83 bölgesinde yoksulluk oranı %10,9 olarak hesaplanmıştır. Aynı şekilde TÜİK bölge düzeyinde gelir dağılımı istatistiklerine göre ise Gini Katsayısı 0,351 ile Türkiye ortalamasının altındadır. TÜİK tarafından İl bazında yoksulluk oranı ve Gini Katsayısı hesaplanmadığından dolayı bu oran bize Tokat ilindeki yoksulluğun tespiti açısından net bilgi vermemektedir.

Kalkınma Bakanlığı'nın İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması çalışmasına göre, 2011 yılı Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi sıralamasında Tokat 57. sırada yer almakta iken, TÜİK tarafından 2016 yılı Ocak ayında yayınlanan Türkiye'de İllerde Yaşam Endeksi, 2015'e göre Tokat ili 0,5619 endeks değeri ile 39. sıraya yükselmiştir. Diğer ölçütler içerisinde eğitimde 21. Sırada yer alması eğitimde önemli bir il özelliği taşıdığını göstermektedir.

Tokat ilinde yapılan anket çalışmasından elde edilen sonuçların genel bir değerlendirmesi yapılırsa Tokat ilinde kentsel alanda yaşayan hanehalkının birinci ve ikinci bölümde üzerinde durduğumuz Türkiye gerçeğinden pek fazla uzak olmadığı söylenebilir. Nitekim Türkiye'de açlık sınırı altında kalanların oranı %1,58 iken Tokat ilinde kentsel alanda uygulanan anket sonuçlarına göre bu oran %2,6 olarak (Tablo 20) tespit edilmiştir. Sayısal olarak düşük bir oran gibi gözükse de yaklaşık 16 bin kişinin Tokat İlinde açlık sınırının altında kaldığı görülmektedir. Ayrıca 2016 yılı itibariyle ankete katılanların %9,6'sı asgari ücret altında, %28,2'si ise yoksulluk sınırının altında gelir elde ettiği belirlenmiştir. Türkiye'de 2016 yılı itibariyle sürekli yoksulluk oranı 15,8 iken, maddi yoksulluk oranı %30,3 olarak tahmin edilmiştir. Bu rakamlar bize anket sonuçlarının Türkiye gerçekleriyle örtüştüğünü göstermektedir. Anket yüzdelerini İl düzeyinde sayısal olarak değerlendirdiğimizde ise Tokat İlinde ikamet eden yaklaşık 57 bin kişi asgari ücret altında, yaklaşık 169 bin kişi ise yoksulluk sınırının altında gelir elde etmektedir.

Gelir dağılımının il düzeyinde adil duruma gelmesi ve dolayısıyla yoksulluğun minimum düzeye indirgenmesi için öncelikle istihdam olanaklarının artırılması gereklidir. Bunun için Tokat İlının ekonomisi daha güçlü kılınmalı ve üretimde lider bir konuma gelmesini sağlayacak bir potansiyele sahip olduğundan dolayı bu potansiyelin ortaya çıkartılması için etkin çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar başlıca: Tokat'a gelen yıllık yerli ve yabancı turist sayısının arttırılması, Tokat İli'ne gerekli teşvikler sunularak yatırımcıların dikkatini çekecek cazip bir konum haline getirilmesi, küçük ve orta ölçekli esnafı ayakta tutmak için AVM'lerin şehrin dışındaki yerlere yapılmasını sağlanması, Avrupa Birliği projeleri kapsamında Tokat İli'nin kalkınma ve tanıtımı için gerekli hibe programlardan yararlanılması şeklinde sıralanabilir. Bununla birlikte, Tokat'ta hayvancılık önemli bir sektör olduğundan dolayı hayvancılığı teşvik edici projeler geliştirip Tokat'a 'Canlı Hayvan Borsası' kazandırılmalı, Organik Tarım teşvik

edilerek yaygınlaştırılmalıdır. Tokatlı olan ancak Tokat dışında yatırım yapan işadamlarının Tokat'a yatırım yapmaları sağlanmalı ve beraberinde ihracat odaklı ürün portföyü zenginleştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Faaliyet Raporu. (2016). <http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016%20%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (04.02.2017).
- Akdoğan, A. (1996). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi, 5. Baskı.
- Aksu, A. Ömer. (1993). *Gelir ve Servet Dağılımı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002a). “*Makroekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*” Yoksulluk Mücadele Stratejileri, Hak-İş Yayınları, Ankara.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002b). “Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Hak-İş Yayınları, Ankara.
- Alkin, E. (1995). Türkiye’de Gelir Dağılımı. *Yeni Türkiye Dergisi*. 6:141–144.
- Alkin, E. (1981). *Gelir ve Büyüme Teorisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Aktan, C. C. (2002). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Ankara. Hak-İş Yayınları.
- Altunışık, R., ve Coşkun, R., Bayraktaroğlu S. ve Yıldırım, E. (2004). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya. Sakarya Kitabevi 3. Baskı.
- Aras, A. (2012). Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Sakarya İli Kentsel Alan Örneği). (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*. 4(2): Niğde, 2011. <http://iibfdergi.nigde.edu.tr/article/view/5000066566/5000061990>, (02.06.2016).
- Bedir, S. (2007). *Kamu Borçlarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı.

- Bhagwati, J. N. (1988). Poverty and public policy. *World development*, 16(5), 539-555. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.468.456&rep=rep1&type=pdf>, (01.08.2016).
- Bilen, M. ve Yumuşak, İ. G. (2000). Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Yayınları, 1: 77-96 Kocaeli <https://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpma/0404016.html>, (15.02.2016).
- Bilen, M. ve Yumuşak, İ. G. (2006). Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Sorunu, Stratejik Öngörü Dergisi, 8:47-63. <http://www.stratejikonoru.org/pdf/gelirdagilimiveyoksulluk.pdf>, (31.12.2015).
- Bolayır, S. (2007). *Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Sivas İli Örneği)*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı.
- Boratav, K. (1965). *Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı*. İstanbul: Sevinç Matbaası, 20. Baskı.
- Büyükçavuşoğlu, O. (2009). *Küreselleşme ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı.
- Çalışkan, Ş. (2010). *Türkiye ’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk*, Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı 59, s. 89-132.
- Çınar, H. (2015). *2000-2012 Döneminde Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik Sorunsalı*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı.
- Çiftlikli, M. (1995). *Sosyal Barış Açısından Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Dağılımı*. İzmir: Sağlık-İş Yayınları.
- Cömertler, N. (2011). Türkiye’de İşgücü Piyasasının Yapısı, Yoksulluk ve Ekonomik Büyüme. 7. *Ekonomik Yaklaşım Kongresi: Türkiye Ekonomisi’nin Dinamikleri: Politika Arayışları*.
- Danışoğlu, A. (2004). Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*. 5: 35-59.

- Demir, Şeker S.(2008). *Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri*. Ankara: DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) Uzmanlık Tezleri, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/UzmanlikTezleri.aspx>, (14.01.2016).
- Demir, S. (2006). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme. DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Demirgil, H. (2006). Çok Boyutlu Ölçekleme. Kalaycı, g. (Ed.), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri içinde (403-405). Ankara: Pegem Akademi.
- Dinler, Z. (2014). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 20. Baskı.
- Doğan, E. (2014). *Yoksulluğun Ölçülmesi*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi. Ankara: TC. Kalkınma Bakanlığı <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/UzmanlikTezleri.aspx>, (14.01.2016).
- DPT, (2001). Devlet Planlama Teşkilatı. 8. Beş yıllık kalkınma planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara. 2001
- Dumanlı, R. (1996). *Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları*. DPT Uzmanlık Tezi. Ankara: Ankara: TC. Kalkınma Bakanlığı. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/UzmanlikTezleri.aspx>, (14.01.2016).
- Erdoğan, G. (2002). Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Editör Coşkun Can Aktan, Hak – İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- Eroğlu, İ. (2015). Tokat’ın Genel Tanıtımı. Tokat Şehir Kimliği Çalıştayı Sonuç Raporu. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Şubat 2015, (ss. 65-121).
- Eurostat, Avrupa İstatistik Ofisi, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, (28.04.2017).
- Gedikoğlu, G. (2015). *Türkiye’ de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı.

- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Çev. Hüseyin Özel- Cemal Güzel. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Goldin, I. and Reinert, K. (2007). *Globalization for Development: Trade, Finance, Aid, Migration, and Policy*, World Bank; Palgrave Macmillan UK. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/6996>, (05.05.2017).
- Güçlü, S. ve Bilen, M. (1995). 1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler. *Yeni Türkiye Dergisi*. (6): 160-171.
- Gündoğan, N. (2008). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*, Ankara: *Ankara Sanayi Odası*.(1).
- Hekimoğlu, B.ve Altındağ, M. (2014). TR83 İllerin (Samsun Tokat Amasya Çorum) Tarım/ Sanayi/Tarımsal Sanayi Potansiyelinin Kıyaslanması. T.C Samsun Valiliği Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü http://samsun.tarim.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Tarimsal_strateji/TR83_illerinin_Tarimsal_sanayi_potansiyellerinin_kiyaslanmasi.pdf, (05.04.2017).
- Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabaş, T. (2014). *Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Karlık, S. Rıdvan. (2005). *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*. İstanbul: Beta Yayınevi, 10. Baskı.
- Karlık, S. Rıdvan. (2002). *Türkiye Ekonomisi-Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim*. İstanbul: Beta Yayınevi, 7. Baskı.
- Kaya, Z. (2011). *Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2005). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 18. Basım.

- Korkat, M. (2013). *Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Önemi (Kars İli Örneğinde Bir İnceleme. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. Kars: Kafkas Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı.
- Kubar, Y. (2007). Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994–2007) Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1(2): 227-246.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ksuiibf/article/view/5000039253>, (24.02.2015).
- Kuştepelı, Y. ve Halaç, U. (2004). Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6 (4):143-160, <http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt6.say%C4%B14/6.4%20kustepeli-halac.pdf>, (23.08.2015).
- Kutlar, A. ve Doğanoğlu, F.. (2007). Yoksulluk. *Kalkınma Sorunu* (ss.75-76). Ankara: Orion Yayınevi.
- Masud, N. ve Yontcheva, B. (2005). Does Foreign Aid Reduce Poverty? Empirical Evidence from Nongovernmental and Bilateral Aid. *IMF Working Paper, WP/05/100*. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp05100.pdf>, (07.07.2016).
- Musgrave, R.A. (1958). Kamu Maliyesi Teorisi: Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme, çev: Orhan Şener-Yaşar Methıbay. Ankara: Asil Yayın Dağıtım
- Nissanke, M. ve Thorbecke, E. (2010). Linking Globalization to Poverty in Asia, Latin America and Africa. *Policy Brief United Nations University*. 3. <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/PB2010-003.pdf>, (05.03.2016).
- OECD (2016). Türkiye’de Gelir Adaletsizliği ve Sosyal Adaletsizlikler Raporu, [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Turkey Country income and social inequalities%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Turkey%20Country%20income%20and%20social%20inequalities%20(3).pdf), (28.04.2017).
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA). (2015). *Tokat İli Sosyal Analizi*. <http://www.oka.org.tr/Documents/TOKAT%20SOSYAL%20ANAL%20C4%B0Z%20RAPORU%20web.pdf>, (05.04.2017).
- Osmani, S. R. (2009). When Endowments and Opportunities Don’t Match: Understanding Chronic Poverty. edi. Tony Addison; David Hulme; Ravi

- Kanbur, *Poverty Dynamics: Interdisciplinary Perspectives*. Oxford University Press. (13): 247-266, <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199557547.001.0001/acprof-9780199557547>, (05.04.2016).
- Öney, E. ve Kuruç, B. (1965). *Bölüşüm*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özbilen, Ş. (1999). *Maliye Politikası, Teorik Esaslar-Yöntemler*, Ankara: Atilla Kitabevi.
- Özdal, H. (2009). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk ve Türkiye Örneği (1994–2008)*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı.
- Özpınar, Ş. Özpınar, M. Çondur, F. İkizoğlu, M. Çakır, M. ve Balkız, Ö. (2012). *Türkiye 'de Sosyal Dışlanma ve Sübjektif Yoksulluk (İstanbul, Ankara ve İzmir Örneği)*. Proje No: 110K137, Aydın.
- Öztürk, M. ve Çetin, B.I. (2009). *Dünyada ve Türkiye 'de Yoksulluk ve Kadınlar*. *Journal of Yasar Universty*, 3(11): 2668.
- Pehlivan, O. (2003). *Kamu Maliyesi*, Trabzon: Derya Kitabevi.
- Pınarbaşı, E., 2012. Tokat-Zile'ye Has Kırk Hatim ve Cuma Uygulamaları ile Bu Uygulamalarda Kullanılan Dini Musikiler. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Sempozyumu*. (3): 179-183.
- Pire, Ö. (2011). *Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Sosyal Politika Programları: Isparta İli Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı.
- Rıdvan, K. (1999). *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim, Yapısal ve Toplumsal Değişim*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Selik, M. (1974). *Marksist Değer Teorisi*. Ankara: Doğan Yayınları, 3. Baskı.
- Selim, R. (2001). *Türkiye'de Bir Gelir Dağılımı Eşitsizliği Olgusu Olarak Yoksulluk*. *İktisat Dergisi*. (418-419): 35-38
- Şenses, F. (2003). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Şenses, F. ve Önder, H. (2005). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Taşci, A. (2016). *Dünyada ve Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı.
- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, (2015). *81 İl Durum Raporu*. Sanayi Genel Müdürlüğü,2015,Ankara.<https://sgm.sanayi.gov.tr/DokumanGetHandler.ashx?dokumanId=83c1b741-8ad8-4129 b0ec-ba4a03f1f1dc>. (05.04.2017).
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, (2013). Tokat Doğa Turizmi Master Planı.
<http://bolge11.ormansu.gov.tr/11bolge/Files/DogaTurizmiMasterPlan/Tokat%20Do%C4%9Fa%20Turizmi%20Master%20Plan%C4%B1.pdf>, (08.07.2016).
- T.C. Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (t.y). Tokat. Kültürel Detaylar
<http://www.tokatkulturturizm.gov.tr/TR,60627/kulturel-detaylar.html>, (08.07.2016).
- T.C. Tokat Valiliği, Tokat Rehberi, (t.y). <http://www.tokat.gov.tr/tokat>, (12.05.2017).
- T.C. Tokat Valiliği Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, (2016).Tarım İstatistikleri.
[http://tokat.tarim.gov.tr/Belgeler/%C4%B0statistikler/ALANLAR/%C4%B0S TAT%C4%B0ST%C4%B0KLER%202016-KES%C4%B0N%20\(%20YEN%C4%B0%20\).pdf](http://tokat.tarim.gov.tr/Belgeler/%C4%B0statistikler/ALANLAR/%C4%B0S TAT%C4%B0ST%C4%B0KLER%202016-KES%C4%B0N%20(%20YEN%C4%B0%20).pdf), (05.04.2017).
- Temiz, H. E. (2008). Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. (2): 3-4. <http://www.calismatoplum.org/sayi17/temiz.pdf>, (04.04.2017).
- Tokat Ticaret ve Sanayi Odası, (t.y). Tokat Ekonomisi Erişim:
http://www.tokattso.org.tr/bilgi-bankasi/2014-01-06-17-18-21/tokat_ekonomisi, (07.06.2017).
- Tuğba, T., ve Ünlü H. (2016): Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 7(14): 92-104.
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/213822>, (04.04.2016).

- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2008). Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi – 6, Ankara, file:///C:/Users/ASUS/Downloads/8159835452146250017..pdf, (21.09.2015).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2009). Yoksulluk Çalışması. <http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBARama.do>, (21.11.2016).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16083>, (21.10.2015).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16014>, (21.10.2015).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). İstatistik Göstergeler http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=160, (21.11.2015).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). İstatistik Göstergeler, http://www.turkstat.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2224, (21.15.2016).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013, (21.11.2016).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2016a). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21584>, (02.04.2017).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2016b). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21868>, (02.04.2017).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2016c). Basın Odası Haberleri, http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2016_109_20161020.pdf, (02.04.2017).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2016d). İşgücü İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24635>, (07.05.2017).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2016e). İllere Göre Dış Ticaret İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046_, (02.05.2017).

- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2016f). Yoksulluk Çalışması <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21867>, (21.04.2017).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2016g). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24638>, (02.04.2017).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. (2016h). İllerde Yaşam Endeksi, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561>, (02.05.2017).
- TÜİK, (2016i). İl Bazında Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24920>, (02.05.2017).
- Türkmen, F. (2002). *Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması*. Ankara: DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) Uzmanlık Tezleri, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/UzmanlikTezleri.aspx>, (16.01.2016).
- TÜSİAD. (2000). Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma, İstanbul.
- UNDP. (1997). Human Development Report, <http://hdr.undp.org/en/global-reports>, (05.04.2017).
- Ünsal, M. E. (2012). *Mikro İktisat*. Ankara: İmaj Yayınevi, 9. Baskı.
- World Bank, 2014/2015: Global Monitoring Report:19. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/20330>, (05.04.2017).
- Yanar, R. ve Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(3): 55-74. http://iibfdergi.ogu.edu.tr/makaleler/1550186_8-3_ARALIK%202013_Makale_0.pdf, (05.06.2016).
- Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri. <http://kaykusuz.tripod.com/id55.html>, (21.10.2015).

ÖZGEÇMİŞ

- Adı Soyadı : Fatih BELEN
- Doğum Yeri ve Tarihi : Niksar-1987
- Eğitim Durumu
- Lisans Öğrenimi : İktisat
- Yüksek Lisans Öğrenimi : İktisat ABD (devam ediyor)
- Yabancı Dili : İngilizce
- Bilimsel Faaliyetler : Uluslararası sempozyumlarda bildiriler bulunmaktadır
- İş Deneyimi : Bankacı - 30.04.2010/31.03.2011 – Kuveyt Türk
Katılım Bankası A.Ş. Uzman Yardımcısı
Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi -
11.10.2012/01.03.2016 - Niksar Sosyal Yardımlaşma
ve Dayanışma Vakfı
Öğr. Gör. - 01.03.2016/Halen – Namık Kemal
Üniversitesi-Saray MYO
- İletişim
- E-posta Adresi : fbelen@nku.edu.tr